

Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης
Σχολή Νομικών, Οικονομικών και Πολιτικών Επιστημών
Τμήμα Νομικής
Τομέας Ποινικών και Εγκληματολογικών Επιστημών

Μαριάννα Αλεξίου

Ο θεσμός της αποζημίωσης των κρατηθέντων και μετέπειτα αδωωθέντων

Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία

ΤΡΙΜΕΛΗΣ
ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Δημήτριος Συμεωνίδης
Άγγελος Κωνσταντινίδης
Αναστάσιος Τριανταφύλλου

Κομοτηνή, Νοέμβριος 2016

*Ο άνθρωπος είναι το μοναδικό
μέσα στο γνωστό σύμπαν όν
που έχει το αναφαίρετο προνόμιο
να λογαριάζεται πάντα ως σκοπός και ποτέ ως μέσον*

Ιμμάνουελ Κάντ

Προλογικό Σημείωμα

Η παρούσα διπλωματική εργασία εκπονήθηκε στα πλαίσια του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών του Τομέα Ποινικών και Εγκληματολογικών Επιστημών του Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης, με κατεύθυνση στο Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο. Στο παρόν ακαδημαϊκό εγχείρημα έγινε προσπάθεια -υπό το φως της σκέψης και με όλο το σεβασμό στους παραπεμπόμενους συγγραφείς και αρθρογράφους- αποτύπωσης των κείμενων ρυθμίσεων του ποινικοδικονομικού μας συστήματος αναφορικά με το θεσμό της κρατικής αποζημίωσης των ανομιμοποίητα καταδικασθέντων ή προσωρινά κρατηθέντων που μετέπειτα αθωώθηκαν. Πρωτίστως ευχαριστώ θερμά τον επιβλέποντά μου, επίκουρο καθηγητή κο Δημήτρη Συμεωνίδα, για την πολύτιμη καθοδήγηση και την αμέριστη συμπαράστασή του αλλά και για την εκτίμηση και εμπιστοσύνη που μου έδειξε καθ' όλη τη διάρκεια της εκπόνησης της παρούσας. Τις ευχαριστίες μου εκφράζω περαιτέρω, στον κο Άγγελο Κωνσταντινίδα, καθηγητή, και στον κο Αναστάσιο Τριανταφύλλου, επίκουρο καθηγητή, για την αποδοχή της συμμετοχής τους στην τριμελή επιτροπή αξιολόγησης της διπλωματικής εργασίας. Τέλος, τις ιδιαίτερες ευχαριστίες μου θέλω να εκφράσω προς την οικογένειά μου, ιδίως δε τους γονείς μου, Παύλο και Ελένη, για τη διαχρονική συμπαράστασή τους και την ηθική στήριξη των επιλογών μου.

Κομοτηνή, Νοέμβρης 2016

Μαριάννα Αλεξίου

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

A. Εισαγωγικές Παρατηρήσεις

B. Ιστορική θεώρηση του θεσμού:

Ο “δρόμος” από το “θεσμό των συμβάσεων” και την “αρχή της ταυτοπάθειας” στις οικείες ρυθμίσεις του ισχύοντα Κώδικα Ποινικής Δικονομίας.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΤΟ ΙΣΧΥΟΝ ΚΑΘΕΣΤΩΣ - ΟΙ ΡΥΘΜΙΣΕΙΣ ΤΟΥ ΚΠΔ

A. Τα δικαιούμενα της αποζημίωσης πρόσωπα και η “υπαιτιότητα” του κράτους, ως υποκειμένου της σχετικής υποχρέωσης

- α) Οι δικαιούχοι της αποζημίωσης**
- β) Η φύση της ευθύνης του Δημοσίου**

B. Η αναγνώριση του δικαιώματος της αποζημίωσης – Θετικές προϋποθέσεις

- α) Οι θετικές προϋποθέσεις αναγνώρισης του δικαιώματος**
- β) Η προϋπόθεση της ύπαρξης αθωωτικής απόφασης – Προβληματισμοί και ζητήματα ερμηνείας**

i) Το δικαίωμα αποζημίωσης όταν συντρέχει λόγος εξάλειψης του αξιοποίνου

ii) Το δικαίωμα αποζημίωσης στην περίπτωση αθώωσης λόγω αμφιβολιών ή ελλείπει επαρκών ενδείξεων ενοχής

iii) Άλλες περιπτώσεις αθωωτικής απόφασης

Γ. Ο αποκλεισμός του δικαιώματος της αποζημίωσης

α) Το προϊσχύσαν καθεστώς και η αναγκαιότητα κατάργησης των λόγων αποκλεισμού στην πλειοψηφία τους

β) Η νέα ρύθμιση και η παραίτια συμπεριφορά ως λόγος αποκλεισμού της αποζημίωσης

γ) Η στάση της νομολογία υπό το προγενέστερο και το ισχύον νομοθετικό καθεστώς

Δ. Η διαδικασία για την ικανοποίηση του δικαιώματος της αποζημίωσης

α) Η αναγνώριση του δικαιώματος αποζημίωσης

i) Η αρμοδιότητα του δικαστηρίου που εξέδωσε την αθωωτική απόφαση και η δικαιοδοσία των ποινικών δικαστηρίων.

ii) Η υποβολή της αίτησης για την αναγνώριση του δικαιώματος αποζημίωσης

iii) Προηγούμενη ακρόαση του Εισαγγελέα και του αιτούντα της αποζημίωσης

iv) Η απόφαση του ποινικού δικαστηρίου περί του δικαιώματος αποζημίωσης και η αιτιολογία της σχετικής απόφασης

v) Η δυνατότητα άσκησης ενδίκων μέσων κατά της απόφασης που κρίνει επί του αιτήματος αποζημίωσης

β) Προσδιορισμός και επιδίκαση αποζημίωσης

i) Προσδιορισμός και επιδίκαση αποζημίωσης από τα ποινικά δικαστήρια

ii) Προσδιορισμός και επιδίκαση αποζημίωσης από τα πολιτικά δικαστήρια

Ε. Η υποκατάσταση του Δημοσίου στα δικαιώματα του ζημιωμένου

ΣΤ. Επιστροφή της καταβληθείσας αποζημίωσης στο Δημόσιο

Ζ. Εφαρμογή διατάξεων αποζημίωσης στον Άρειο Πάγο και στα υπόλοιπα δικαστήρια.

Η. Αντί Επιλόγου

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

α) Βιβλιογραφία – Αρθρογραφία

β) Μνημονευόμενη Νομολογία

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

A. Εισαγωγικές Παρατηρήσεις

Ο θεσμός του Δικαίου, που (μαζί με τον θεσμό της Αγοράς) αποτέλεσε το συγκροτητικό κομμάτι του νεωτερικού πολιτισμού, εμφανίστηκε τη στιγμή ακριβώς που η κοινωνική ειρήνη αναδύθηκε ως η επιτακτικότερη απάντηση-καταλύτης απέναντι στις κρίσεις της ευρωπαϊκής κοινωνίας που ταλανιζόταν από τους θρησκευτικούς πολέμους. Ο κόσμος που σπαράχτηκε από τους θρησκευτικούς φανατισμούς έπρεπε να εξέλθει από το επιμέρους δίκαιο της εκάστοτε θρησκευτικής κοσμοθεωρίας, προκειμένου να απεγκλωβιστεί από το αιματοκύλισμα που λάμβανε χώρα στο όνομα τους. Έτσι, στην κλασική του ανθολογία γύρω από το πρόβλημα του πολέμου και της ειρήνης από τον Μακιαβέλλι ως τον Χομπς, ο Ζωρζ Λιβέ επεσήμανε emphaticά ότι «όλα τα γραπτά αυτής της εποχής στενάζουν από τη λαχτάρα για ειρήνη»¹. Τίποτα, ωστόσο, από τα παραπάνω δεν θα είχε ιδιαίτερη σημασία από μόνο του, αν η συνέπεια της εξόδου από τις -συλλογικές- θρησκείες, εξαιτίας των οποίων ήταν αδύνατη η εγκαθίδρυση της πολυπόθητης Ειρήνης, λόγω των εμφυλίων πολέμων που δημιουργούσαν, δεν συνοδευόταν από ένα ιδιαίτερο και ολοκληρωτικά νέο *modus vivendi* που στήριζε την ιστορική του ιδιαιτερότητα στην ιδιωτικοποίηση της ηθικής, της ελευθερίας και των θρησκευτικών πεποιθήσεων των ανθρώπων. Ο κόσμος μας έπαψε να είναι συλλογικότητα ανθρώπων, δομημένη γύρω από τις θρησκευτικές συνομαδώσεις, και μετασχηματίστηκε σε άθροισμα ατόμων που αναζητούσε συνοχή μέσα από τη δημιουργία μιας νέου τύπου κοινότητας.

Από το σημείο εκείνο κι έπειτα, παρά την πολυπλοκότητά της, η συγκροτηθείσα πραγματικότητα είναι σχετικώς ευδιάκριτη: κάποιος θα έπρεπε να αναλάβει τον αναπόφευκτο διαμεσολαβητικό, ουδέτερο και «διαιτητικό» ρόλο της εγκαθίδρυσης κοινωνικής συνοχής, ανάμεσα στα άτομα, ρόλο που ασφαλώς γνωρίζουμε ότι ανέλαβε το κράτος -ως απόρροια της απολεσθείσας συνοχής που δημιουργούσαν οι θρησκείες- μέσα από τη συγκρότηση του νεωτερικού Δικαίου. «Ο τελικός λόγος, στόχος ή σκοπός», έγραφε ο Χομπς, «για τον οποίο οι άνθρωποι (που αγαπούν από φυσικού τους την ελευθερία και την κυριαρχία επί των άλλων) επιβάλλουν περιορισμούς στον εαυτό τους (περιορισμούς που χαρακτηρίζουν τη ζωή σε μια πολιτική κοινότητα), είναι η πρόνοια για την αυτοσυντήρησή τους και κατ' επέκταση για μια πιο ευχάριστη ζωή. [...] Οι συμβάσεις δίχως το ξίφος, δεν είναι παρά λόγια, εντελώς αδύναμα να

¹ Georges Livet, *Guerre et paix, de Machiavel à Hobbes*, Armand Colin, 1972, σ. 50.

εξασφαλίσουν οποιονδήποτε ακόμα και στο παραμικρό. Παρά τους νόμους της φύσης, επομένως (τους οποίους ο καθένας δύναται να τηρεί, αν το θέλει και αν μπορεί να το κάνει ακίνδυνα), αν δεν ιδρυθεί μια εξουσία επαρκώς ισχυρή για την προστασία μας, ο καθένας θα βασίζεται νομίμως στη δική του δύναμη και δεξιότητα για να προστατευθεί από τους υπολοίπους»². Νεωτερικό Δίκαιο και Αόρατη Χείρα της Αγοράς, εμφανίζονται εδώ ως οι απρόσωπες διοργανωτικές αρχές του σύγχρονου κόσμου μας, που υπόσχονται ότι το ατομικό -οικονομικό, αν και όχι μόνο αυτό- όφελος αλλά και η ανιδιοτελής παρέμβαση του Δικαίου, όποτε αυτό πλήττεται από τον ιδιοτελή ανθρώπινο παράγοντα, εγγυώνται την Ειρήνη και την Ευτυχία.

Αν όλα τα παραπάνω είναι σωστά -ζήτημα ασφαλώς πολύπλοκο, ιστορικό και βαθιά φιλοσοφικό-, το νεωτερικό Δίκαιο συγκροτήθηκε εξ αρχής στη βάση μιας εγγενούς και ανυπέρβλητης αντίφασης, σύμφωνα με την οποία το άτομο οφείλει να προσφέρει στην κοινότητα, η οποία ενσαρκώνεται στην ύπαρξη του κράτους, τα ιδιωτικά αγαθά των οποίων η κτήση αποτελεί το διακηρυγμένο του σκοπό. Αν τα αφετηριακά θεμέλια του σύγχρονου κόσμου μας είναι τόσο ιδιαιτέρως περίπλοκα, τα πράγματα γίνονται απείρως περιπλοκότερα σήμερα, στο πλαίσιο του Κράτους Πρόνοιας.

Μετά τη δημιουργία των αρχών του φιλελεύθερου κράτους τόσο η κοινωνική πραγματικότητα όσο και το δίκαιο συνέχισαν να ελίσσονται και να αναδιαρθρώνονται. Η βασικότερη συνέπεια της "μετάβασης" από το "φιλελεύθερο κράτος" στο "κράτος δικαίου" υπήρξε η εξέλιξη της προστασίας των ατομικών δικαιωμάτων, με αποκορύφωμα της τάσης αυτής τη "συνταγματοποίηση" της αρχικά πολιτικής μόνο υποχρέωσης προστασίας του ατόμου με τη μορφή της αρχής του "κοινωνικού κράτους δικαίου". Στα μέσα του προηγούμενου αιώνα τα ήδη κατοχυρωμένα ατομικά δικαιώματα αρχίζουν να αποκτούν ένα άλλο περιεχόμενο, περισσότερο προστατευτικό, ερμηνευόμενο υπό το φως της αρχής του σεβασμού και της προστασίας της ανθρώπινης αξίας. Η ιδέα του ανθρωπισμού -ως βιο-θεωρητική θέση που προβάλλει το σεβασμό στον άνθρωπο, ως αυτόνομη ηθική και πνευματική οντότητα και την αναγνώρισή του σαν την υπέρτατη αξία στη ζωή³-, προοδευτικά ανελίσσόμενη αποτελούσε πρωταρχικό χαρακτηριστικό γνώρισμα στην εξέλιξη της ποινικής λειτουργίας, από τις πρώτες της ιστορικές εκφάνσεις μέχρι σήμερα.

² Τόμας Χομπς, *Λεβιάθαν ή Υλη, μορφή και εξουσία μιας εκκλησιαστικής και λαϊκής πολιτικής κοινότητας*, μτφ. Γ. Πασχαλίδη, Α. Μεταξόπουλου, Αθήνα, Γνώση, 2006 [1651], σ. 237.

³Ιδε σχετικά σε Παπαδάτο Π., «*Η αποζημίωση των θυμάτων του εγκλήματος από την Πολιτεία*», Έκδοση Αντ. Ν. Σάκκουλα, 1981, σελ. 9

Τόσο η αρχή του ανθρωπισμού όσο και η αρχή της ισότητας των πολιτών απέναντι στο νόμο αλλά και ευρύτερα η αρχή του κράτους δικαίου αποτέλεσαν τη γενεσιουργό αιτία της συστηματικότερης -από νομοθετική άποψη- προσέγγισης του θεσμού της κρατικής αποζημίωσης εκείνων που κρατήθηκαν και μετέπειτα αθωώθηκαν, λαμβάνοντας ως δεδομένη την παραδοχή ότι η ενάσκηση της ποινικής λειτουργίας, ως έργο ανθρώπινο, είναι αναπόφευκτα ατελής και υπόκειται σε σφάλματα και πλάνες⁴. Ο θεσμός εμπεριέχει εγγενώς μία αντίφαση μεταξύ του ιδιωτικού και του δημοσίου, του ατομικού και του κρατικού, γεγονός που βεβαίως στρέφει το βλέμμα προς την Πολιτεία και στο κρίσιμο ζήτημα της στάσης της απέναντι στους “άδικα” καταδικασμένους, ως θύματα που δημιουργεί η ίδια κατά την ενάσκηση της απονομής της δικαιοσύνης.

Η νομική κατοχύρωση του θεσμού της κρατικής αποζημίωσης των ανομιμοποίητα καταδικασθέντων ή προσωρινά κρατηθέντων, η σταδιακή διαμόρφωσή του, η πορεία του στο χρόνο, η ανάλυση των ορίων του, η “εξειδίκευσή” του μέσα από τις δικαστικές αποφάσεις, οι ασκούμενες κριτικές από τον νομικό κόσμο δομούν ένα μονοπάτι προβληματικής. Εντοπίζεται δε αυτό στο αν και κατά πόσον οι επίμαχες διατάξεις -από σκοπιά τόσο θεωρητική όσο και νομολογιακή- στην αρχική τους μορφή αλλά και μετά τις επιγενόμενες τροποποιήσεις -προκειμένου να επέλθει η “πολυπόθητη” εξυγίανση του θεσμού- με το άρθρο 26 του Ν. 2915/2001, έχουν ως αποτέλεσμα τη νομοτεχνική αρτιότητα, εάν συμπορεύονται με τις αρχές του Συντάγματος και του Κράτους Δικαίου και εάν τελικώς λειτουργούν προς όφελος του φιλελεύθερου στοιχείου του ποινικού μας δικαϊκού συστήματος και του δικαιοπολιτικού προσανατολισμού από τον οποίο πρέπει αυτό να διέπεται.

B. Ιστορική θεώρηση του θεσμού:

Ο “δρόμος” από το “θεσμό των συμβάσεων” και την “αρχή της ταυτοπάθειας” στις οικείες ρυθμίσεις του ισχύοντα Κώδικα Ποινικής Δικονομίας.

Χωρίς να μπορεί να γίνει λόγος για κρατική αποζημίωση στην περίπτωση άδικης καταδίκης ή προσωρινής κράτησης -υπό την έννοια της ύπαρξης ρητά κατοχυρωμένου νομοθετικά δικαιώματος- στις αρχαίες κοινωνίες, περιλαμβανομένων των αρχαίων ελληνικών

⁴Ίδε σχετικά σε **Δαλακούρα. Θ.** «Κριτικές παρατηρήσεις στο θεσμό της αποζημίωσης των άδικα καταδικασθέντων ή προσωρινά κρατηθέντων», Αρμ – Επιστημ.Επετηρ ΔΣΘ τ.9, 1988, σελ. 71 και εκεί παραπομπές.

πόλεων, δύναται ωστόσο κανείς να εντοπίσει ψήγματα της ιδέας αυτής στα πρώτα στάδια της εξέλιξης του ποινικού κολασμού μέσα στα κείμενα της αρχαίας ελληνικής φιλοσοφίας και της χριστιανικής διδασκαλίας. Και αυτό επ' αφορμή και υπό το φως της ιδέας του ανθρωπισμού και των αρχών της ισότητας και της ελευθερίας, ως θεμελιακών αιτημάτων δικαιοσύνης στις διανθρώπινες σχέσεις.

Πολύ πριν το Ποινικό Δίκαιο αποκτήσει αποκλειστικά δημόσιο χαρακτήρα και πριν αρχίσει ο ποινικός κολασμός να επιχειρείται ενόψει του δημοσίου συμφέροντος, στις αρχαίες κοινωνίες σε επίπεδο παγκόσμιο, σε ένα πρώτο στάδιο το έγκλημα θεωρούταν "ύβρις" κατά της θεότητας, ως ποινή δε θεωρούταν η εκδίκηση που επέιχε ιερού χαρακτήρα και που συνίστατο συνήθως στην αποβολή του δράστη από τη θρησκευτική κοινότητα. Στις αρχέγονες δηλαδή αυτές μορφές της ποινικής λειτουργίας ο αποκλειστικός φορέας του ποινικού κολασμού ήταν το θύμα ή οι εξ' αίματος συγγενείς του, η τιμώρηση δηλαδή του εγκλήματος αποτελούσε αποκλειστικά ιδιωτική υπόθεση μεταξύ θύματος και δράστη. Σε μεταγενέστερο στάδιο, οπότε μπορούμε πλέον να μιλάμε για την αρχαία ιστορική περίοδο, το έγκλημα θεωρείται ότι προσβάλλει τα συμφέροντα της κοινωνικής ομάδας που συγκροτείται στην κοινότητα εξ' αίματος, η δε ποινή ήταν η επιβεβλημένη εκδίκηση που αντέτασσε η ομάδα του παθόντα κατά της ομάδας του δράστη.

Αυτή την απόλυτη και ολοκληρωτικά καταστροφική τιμωρητική αντίδραση έρχονται να μετριάσουν σε ένα βαθμό οι προοδευτικά διαμορφωθέντες θεσμοί των συμβάσεων (compositiones) και της ταυτοπάθειας (jus talionis). Ακολούθησε λοιπόν το στάδιο εκείνο στο οποίο φαίνεται να διαπλάστηκε το σύστημα των συμβάσεων (compositiones), κατά το οποίο μπορούσε να αποφευχθεί η εκδίκηση, αν καταβαλλόταν αποζημίωση. Αρχικά, τόσο ο παθών όσο και οι συγγενείς του μπορούσαν να επιλέξουν μεταξύ αποζημίωσης και εκδίκησης, αργότερα όμως κατέστη υποχρεωτική η αποδοχή της αποζημίωσης και μόνο στην περίπτωση που δεν καταβαλλόταν ανέκυπτε δικαίωμα εκδίκησης. Έτσι η ενστικτώδης εκδικητική και καταστροφικά απεριόριστη τιμωρητική αντίδραση του θύματος κατά του εγκληματία βρίσκει ένα πρώτο σημαντικότατο περιορισμό στο θεσμό των συμβάσεων (compositiones), κατά τον οποίο η εκδίκηση του αίματος αποτρέπεται με την πληρωμή από τον δράστη στην οικογένεια του θύματος ενός ορισμένου χρηματικού ποσού για την ικανοποίησή τους⁵. Το σύστημα των συμβάσεων, που φαίνεται να δημιουργήθηκε την εποχή της μόνιμης εγκατάστασης των φυλών

⁵Παπαδάτος Π., ό.π. σελ. 9 επ. και εκεί σχετικές παραπομπές

σε ορισμένες περιοχές και της διαμόρφωσής τους σε πιο σταθερές κοινότητες, εντοπίζεται στα περισσότερα αρχαία δίκαια, ενώ σαφή αναφορά στο θεσμό εντοπίζουμε στην Ομηρική Ιλιάδα (βιβλία 3 και 9). Μέσα στους κόλπους των κοινοτήτων, όπου αναπτύχθηκε το σύστημα των συμβάσεων, φάνηκε να αναγνωρίζεται στην πορεία του χρόνου η σημασία του, καθώς η αποζημίωση των συμβάσεων αποτελούσε μία εναλλακτική λύση -στον αντίποδα της απεριόριστης αντεκδίκησης που δημιουργούσε τεράστια προβλήματα- εξίσου ικανοποιητική για το θύμα, που είχε μάλιστα το σοβαρό πλεονέκτημα να συνδυάζει μία πιο ανθρώπινη τιμώρηση του δράστη με την αποζημίωση του θύματος. Το ύψος της αποζημίωσης δε -η οποία καταβαλλόταν ολόκληρη στο θύμα ή τους συγγενείς του- προσδιοριζόταν από τη σημασία και την έκταση της βλάβης που προξενούσε το έγκλημα, σταθμιζομένων παράλληλα στοιχείων όπως η ηλικία, η κοινωνική τάξη και το φύλο του θύματος. Παράλληλα με το θεσμό των συμβάσεων, συναντούμε και την αρχή της ταυτοπάθειας ή ανταπόδοσης ή του αντιπεπονητότος. Στην αρχαία Ελλάδα μάλιστα η αρχή εντοπίζεται στη νομοθεσία του Ζαλεύκου (Επιζεφύριοι Λοκροί, 662 π.Χ.). Βάσει του θεσμού αυτού εισάγεται ένα πρώτο μέτρο στην άμετρη και τυφλή εκδικητικότητα του θύματος ή των οικείων του με την επιβολή στον εγκληματήσαντα κακού ίσου ή ανάλογου προς εκείνο που προκάλεσε.

Περαιτέρω, δυνατότητα αποζημίωσης των αθωθέντων κατηγορουμένων θα μπορούσε να αναπτυχθεί στο ρωμαϊκό δίκαιο, υπόθεση που προκύπτει, όπως έχει λεχθεί⁶, από τη λήψη υπόψη των δεδομένων σχετικά με το σύστημα κατηγορίας. Δοθέντος ότι η πρωτοβουλία της κίνησης της ποινικής δίωξης ανήκε σε ιδιώτες, στους οποίους όμως το κράτος παρείχε την αναγνώρισή του αλλά κυρίως σεβαστά χρηματικά ποσά για την κίνηση της δίωξης, θα μπορούσε να θεσπιστεί σαν αντίποδας των παροχών αυτών η υποχρέωση αποζημίωσής των τελικά αθώων πολιτών που θα βάρυνε είτε τους ιδιώτες, είτε το κράτος που επιχορηγούσε τους μηνυτές. Μερικώς διαφοροποιημένες από τις ρυθμίσεις του ρωμαϊκού δικαίου και πιο κοντά στην έννοια της αποζημίωσης του άδικα καταδικασθέντος κατηγορουμένου, παρατηρούνται στα δίκαια των γερμανικών φυλών, όπου ο Sachsenspiegel (1230) εισάγει παράλληλα με την ποινική και την αστική ευθύνη του μηνυτή, προβλέποντας την υποχρέωση πληρωμής ενός χρηματικού ποσού στον κατηγορούμενο που αθωώθηκε, ενώ πολύ αργότερα το άρθρο 20 της Constitutio Criminalis Carolina (1532) επιβαρύνει τον μηνυτή,

⁶Δαλακούρας Θ., ό.π. σελ. 72

που δεν μπόρεσε να αποδείξει την κατηγορία με τα έξοδα της δίκης και την πληρωμή σχετικής αποζημίωσης στον κατηγορούμενο για ψυχική οδύνη, όνειδος και ζημίες που υπέστη.

Μετά την κραταίωση της πολιτειακής εξουσίας στην αρχαία κοινωνία, η πολιτεία αναλαμβάνει πλέον η ίδια, ως μία από τις βασικές της λειτουργίες, και τον ποινικό κολασμό των εγκληματιών, που παύει έτσι να αποτελεί μια ιδιωτική εκδίκηση και παίρνει τη μορφή της δημόσιας εκδίκησης, χάριν του κοινού συμφέροντος. Το έγκλημα αντιμετωπίζεται πλέον σαν κοινωνικό φαινόμενο και σαν προσβολή της από το κράτος δημιουργούμενης και προστατευόμενης έννομης τάξης. Το σύστημα των συμβάσεων σταδιακά φθίνει μέχρι την ολοκληρωτική κατάργησή του⁷ τη στιγμή που παράλληλα αναγνωριζόταν μια εντελώς διαφορετική θεμελίωση της ποινικής ευθύνης σε σχέση με την αστική, υπό το φως της θέσης ότι το έγκλημα είναι βασικά μια προσβολή εναντίον της πολιτείας ενώ η αδικοπραξία μία προσβολή κατά των ιδιωτικών δικαίων μόνο. Ωστόσο, η ως άνω θέση δεν θα μπορούσε να ισχύσει απαρέγκλιτα και τελικά δεν μπόρεσε να παραμερίσει ολοσχερώς και για πάντα από την ποινική λειτουργία τα δικαιώματα αποκατάστασης του θύματος.

Ως αφετηρία της σύγχρονης εποχής, για το ποινικό δίκαιο τουλάχιστον, θεωρείται η βαθιά και ριζική αναμόρφωση του δικαίου αυτού που έγινε στο τέλος του 18ου αιώνα με την καθιέρωση της φιλελεύθερης δημοκρατίας και του κράτους δικαίου και που καθιερώθηκε από τότε στα συντάγματα και τις ποινικές νομοθεσίες των πολιτισμένων κρατών του κόσμου με χαρακτηριστικά γνωρίσματα εμπνευσμένα από τον Διαφωτισμό, τον εξανθρωπισμό της ποινικής λειτουργίας και τη νομιμότητα του ποινικού κολασμού για την προστασία του πολίτη από την απάνθρωπη και αυθαίρετη άσκηση της λειτουργίας αυτής εκ μέρους των οργάνων της εξουσίας. Μόλις δηλαδή στα τέλη του 18ου αιώνα, με τη ριζική αναμόρφωση του ποινικού δικαίου στα πλαίσια της καθιέρωσης του κράτους δικαίου, αρχίζει να διαφαίνεται η

⁷Χαρακτηριστικά αναφέρει ο **Παπαδότος Π.**, ό.π. σελ. 15-16 ότι «Στην αρχή, είν' αλήθεια, η πολιτεία χρησιμοποιεί ευρύτατα το σύστημα των συμβάσεων. Το επιβάλλει ως υποχρεωτικό και σύγχρονα καθορίζει τα αντίστοιχα ποσά με νόμους που καθιερώνουν πραγματικές ταρίφες για όλα τα εγκλήματα σε αναφορά και προς τις διάφορες κατηγορίες θυμάτων. [...] Εξάλλου, με το σύστημα των συμβάσεων συνδέεται άμεσα και ο θεσμός της «θέσης εκτός νόμου» (*Friedlosigkeit, Outlawry*), που αποτελεί στην ουσία του, τη συνέπεια της αποτυχίας της «σύμβασης», όταν δηλαδή ο δράστης δεν ήθελε ή δεν ήτανε σε θέση να πληρώσει το καθορισμένο ποσό και αναγνωριζόταν ως «εκτός νόμου», οπότε κι ο καθένας μέσα στην κοινότητα μπορούσε να τον σκοτώσει ατιμωρητί. Η ολοένα αυξανόμενη κραταίωση της πολιτειακής εξουσίας επέφερε, στη συνέχεια, ουσιαστικές αλλαγές στο σύστημα των συμβάσεων και τελικά κατέληξε στη κατάργησή του. Γιατί η πολιτεία άρχισε να αξιώνει γι' αυτήν, στο πρόσωπο της κοινότητας, του ηγεμόνα, ή του βασιλιά, ένα ποσοστό από την αποζημίωση του δράστη, που ολοένα αύξανε για να καταλήξει στην κατακράτηση ολόκληρου του ποσού, το οποίο έτσι από αποζημίωση του θύματος πήρε τελικά τη μορφή της χρηματικής ποινής, του προστίμου.»

σπουδαιότητα του προβλήματος και να τίθεται το θέμα της υποχρέωσης του κράτους για αποζημίωση σαν αίτημα δικαιοσύνης.

Τότε προβάλλονται το πρώτον και αναπτύσσονται δύο βασικές θέσεις, που προέρχονται ιδεολογικά από τη θετική Σχολή του ποινικού δικαίου και ασκούν άμεση επίδραση στο θέμα της αποκατάστασης των θυμάτων εγκλήματος και είχαν ως απόληξη την αποφασιστική φάση των τελευταίων είκοσι χρόνων. Ειδικότερα, η πρώτη θέση, που απετέλεσε και την κεντρική ιδέα της θετικής σχολής, συνίσταται στη στροφή του ενδιαφέροντος της επιστήμης και του νομοθέτη, προς το υποκείμενο του εγκλήματος, την έρευνα της προσωπικότητάς του καθώς και των κοινωνικών - γενεσιουργών λόγων της εγκληματικής του συμπεριφοράς, όπως επίσης και τη μέριμνα της βελτίωσής του εν όψη της κοινωνικής του επανένταξης. Η θεμελιακή αυτή ιδέα που, ως γνωστόν, επηρέασε σοβαρά και σε πολλούς τομείς τον ποινικό νομοθέτη του τέλους του 19^{ου} αιώνα και κυρίως του 20^{ου}, συντέλεσε αισθητά στην όσο γίνεται μεγαλύτερη αποσύνδεση της αποζημίωσης του θύματος από την ποινική δίκη για να επιτευχθεί καλύτερα η κατανόηση της προσωπικότητας και η εξατομίκευση της ποινικής μεταχείρισης του εγκληματία, καθώς και η ταχύτερη απονομή της ποινικής δικαιοσύνης, που θα εμποδιζόταν από την ύπαρξη εκδικητικής αντιδικίας και θα αποπροσανατόλιζε γενικά την ποινική δίκη προς την ικανοποίηση υλικών συμφερόντων του θύματος. Η δεύτερη θέση δε συνίσταται σε αυτό καθαυτό το αίτημα της αποκατάστασης του θύματος, το οποίο προβάλλουν ευθέως οι κορυφαίοι Ιταλοί θετικιστές του ποινικού δικαίου σαν πρωταρχικό μέλημα της αντεγκληματικής τους πολιτικής.

Ωστόσο, το σημείο εκκίνησης για την προβληματική της αποζημίωσης των “άδικα” καταδικασθέντων ή προσωρινά κρατηθέντων πρέπει να τοποθετηθεί στο δεύτερο μισό του 18^{ου} αιώνα. Στα χρόνια της αναγέννησης συνδέεται για πρώτη φορά η υποχρέωση του κράτους για αποζημίωση με την κυρίως προσωπική ελευθερία του ατόμου, καθώς η άρνηση επιδίκασης αποζημίωσης στο θύμα μιας άδικης καταδίκης χαρακτηρίζεται ως καταφρόνηση εκ μέρους του κράτους και προσβολή του υπέρτατου αυτού αγαθού. Οι νέες ιδέες βρίσκουν ανταπόκριση στο διάταγμα του μεγάλου Φρειδερίκου για τη σύντμηση των δικών το έτος 1766, όπου προβλέπεται αποζημίωση για τους προφυλακισμένους, που αργότερα αποδεικνύεται η αθωότητά τους. Η ρύθμιση, παρόλο που θέτει σαν προϋπόθεση για την λήψη αποζημίωσης την απόλυτη απόδειξη της αθωότητας του προφυλακισμένου, θεωρείται πρωτοποριακή για την εποχή της, αφού προβλέπει όχι μόνο την πλήρη αποκατάσταση των εξόδων εκείνου που

αθωώθηκε αλλά και την παροχή αποζημίωσης κατά κρίση και σύμφωνα με τη φύση των συνθηκών και τη διαφορετικότητα της κατάστασης από το Ταμείο των υπευθύνων για την ανάκριση υπαλλήλων. Τη σπουδαιότητα και ταυτόχρονα αναγκαιότητα του ζητήματος της αποζημίωσης αναγνωρίζει την ίδια εποχή της εμφάνισης της πρωσικής ρύθμισης ο Βολταίρος. Στο έργο του «*Prix de la justice et de l' humanite*» κριτικάρει αυστηρά τη γαλλική ποινική νομοθεσία και, αντιπαραβάλλοντας την αγγλική νομολογία, τονίζει την έλλειψη δικαιοσύνης προστασίας στη χώρα του για τους αθώους που φυλακίζονται, βασανίζονται και δεν έχουν τελικά δικαίωμα για αξίωση αποκατάστασης των ζημιών που υπέστησαν.

Τόσο όμως η πρωτοποριακή ρύθμιση του Φρειδερίκου όσο και το κλίμα ευφορίας που δημιουργήθηκε από τις σχετικές με την προβληματική απόψεις στα χρόνια της αναγέννησης δεν είχαν την προσδοκώμενη συνέχεια. Ενώ το 1786 ο θεσμός της αποζημίωσης των άδικα προφυλακισμένων εισάγεται από τον Λεοπόλδο στον ποινικό κώδικα της Toscana, λίγα χρόνια αργότερα η πρωσική ποινική δικονομία του 1805 παραβλέπει εντελώς το θέμα, το ίδιο δε επαναλαμβάνεται και το 1877, καθώς ούτε και η τότε συνταχθείσα ποινική δικονομία του γερμανικού βασιλείου περιέχει κάποια σχετική με το ζήτημα διάταξη. Ακόμη και στη Γαλλία, που τόσο μεγάλη απήχηση είχε το αίτημα της αποζημίωσης, η εισαγωγή του θεσμού πραγματώνεται πολύ αργότερα και συγκεκριμένα τον Ιούνιο του 1895, χωρίς μάλιστα να περιλαμβάνονται στους δικαιούχους κρατικής αποζημίωσης οι άδικα προσωρινά κρατούμενοι.

Περαιτέρω, τα τέλη του 19^{ου} αιώνα έμελλε να αποτελέσουν ορόσημο για την αναγνώριση της ήδη διαδεδομένης ιδέας της κρατικής αποζημίωσης στον ευρωπαϊκό χώρο. Στη Γερμανία η απαίτηση αποζημίωσης, ιδιαίτερα των άδικα προφυλακισθέντων, αποτέλεσε το θέμα συζήτησης τριών συνεχόμενων *Deutscher Juristentage* (11. *Juristentag* 1873, 12. *Juristentag* 1874, 13. *Juristentag* 1876). Καρπός της επιμονής των συνέδρων ήταν τελικά η προώθηση του σχεδίου νόμου για τη συμπλήρωση του γερμανικού ΚΠΔ του 1882 στη Βουλή, όπου δυστυχώς καταψηφίστηκε, παρότι «κέρδισε τη συμπάθεια απ' όλες τις πτέρυγες της Βουλής». Μετά από μακροχρόνιες συνεδριάσεις και επανειλημμένες καταθέσεις σχεδίων νόμων ψηφίστηκε και δημοσιεύτηκε τελικά στις 20 Μαΐου του 1898 ο νόμος που αφορά στην αποζημίωση των άδικα καταδικασθέντων και στις 14 Ιουλίου του 1904 ο νόμος για την αποζημίωση των άδικα προφυλακισθέντων. Οι διατάξεις των νόμων αυτών είναι εκείνες που θα αποτελέσουν αργότερα τη βάση για τη σύνταξη του νόμου 4915 της 1 Απριλίου – 2 Μαΐου του 1931, με τον οποίο

εισάγεται στη χώρα μας ο θεσμός της αποζημίωσης των άδικα καταδικασθέντων ή προσωρινά κρατηθέντων⁸.

Το ζήτημα της αποζημίωσης των αδικώς κρατηθέντων ή καταδικασθέντων, ως θεσμού, εισήχθη -ως ένδειξη ιδιαίτερης ευαισθησίας απέναντι στα δικαιώματα του ατόμου και ιδιαίτερα σ' αυτό της προσωπικής ελευθερίας- το πρώτον στην *ελληνική έννομη τάξη*, επί Κυβερνήσεως Ελευθερίου Βενιζέλου με το Ν. 4915/1931 -ως προελέχθη- κατ' επιταγή του τότε ισχύοντος Συντάγματος της 3^{ης} Ιουνίου του 1927, στο άρθρο 11§7 του οποίου προβλεπόταν ότι «*Ειδικός νόμος θέλει ορίσει τους όρους, υπό τους οποίους παρέχεται η αποζημίωσις από το Κράτος εις αδικώς προφυλακισθέντας ή αθωωθέντας.*»

Στο ισχύον άρθρο 7 του Συντάγματος οριοθετούνται οι διάφορες πτυχές και προϋποθέσεις επιβολής του ποινικού κολασμού, θεσμού που προσβάλλει καίρια την ελευθερία και την προσωπικότητα του ανθρώπου. Η αρχή *nullum crimen nulla poena sine lege*, το τεκμήριο αθωότητας του κατηγορουμένου και οι θεμελιώδεις κανόνες επιβολής και εκτίσεως της ποινής, συνιστούν τους βασικούς άξονες και τις κυρίαρχες αρχές της ρύθμισης, απαντώνται δε ήδη στα πρώτα συνταγματικά κείμενα και στις διακηρύξεις περί ανθρωπίνων δικαιωμάτων και ελευθεριών. Το άρθρο 7 του Συντάγματος εντάσσεται συστηματικά στις συνταγματικές διατάξεις που προστατεύουν τα θεμελιώδη δικαιώματα και τις ελευθερίες του ατόμου. Ειδικότερα, το άρθρο τούτο, απέναντι μεν στην κρατική εξουσία λειτουργεί ως φραγμός σε ενδεχόμενη κατάχρηση της ποινικής καταστολής εκ μέρους των διωκτικών αρχών, απέναντι δε στον πολίτη λειτουργεί ως εγγύηση ότι δεν θα αιφνιδιαστεί με την ποινική καταστολή στην ελεύθερη ανάπτυξη της κοινωνικής του δραστηριότητας⁹. Πτυχή του δικαιώματος αυτού, είναι το δικαίωμα αποζημίωσης, σύμφωνα με νόμο, σε όσους καταδικάστηκαν, προφυλακίστηκαν ή με άλλο τρόπο στερήθηκαν άδικα ή παράνομα την προσωπική τους ελευθερία, κατ' άρθρο 7 παρ. 4. Το ισχύον Σύνταγμα επομένως, με την ως άνω διάταξη δίνει ιδιαίτερη έμφαση στην ορθή και δίκαιη απονομή της ποινικής δικαιοσύνης, της οποίας η έλλειψη συνεπάγεται την προσβολή της προσωπικότητας και αξιοπρέπειας του ατόμου, ώστε καθίσταται επιβεβλημένο να του αναγνωρισθεί δικαίωμα αποζημίωσης για τη στέρηση της ελευθερίας του, την οποία παράνομα ή

⁸Περί όλων αυτών ίδετε αναλυτικά σε **Δαλακούρα Θ.**, ό.π. σελ. 72 επ. και στους εκεί παραπεμπόμενους και σε **Παπαδάτο Π.**, ό.π. σελ. 13 επ. και εκεί σχετικές παραπομπές.

⁹ **Μανωλεδάκης Ι.**, σε: «Ερμηνεία του Συντάγματος», Γιώργος Κασιμάτης – Κώστας Μαυριάς, Τόμος Α', Δεύτερη Έκδοση, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2003, σελ. 10.

άδικα υπέστη. Περαιτέρω, έχει υποστηριχθεί¹⁰ ότι η διάταξη σε καμία περίπτωση δεν αποτελεί μομφή ή «τιμωρία» στο κράτος και τους «κακούς» ή «αμελείς» δικαστές, όσο και αν η πρακτική εφαρμογή του άρθρου αυτού, αποδεικνύει στην πράξη ότι κάπως έτσι την αντιλαμβάνονταν η πολιτεία και ο κοινός νομοθέτης. Τα υποκείμενα του δικαιώματος του άρθρου 7 παρ. 4, είναι τα «θύματα» που δημιουργεί το ίδιο το κράτος κατά την ενάσκηση της ποινικής λειτουργίας, που κι αυτή, σαν έργο ανθρώπινο, είναι αναπόφευκτα ατελής και υπόκειται σε σφάλματα και πλάνες (Errare humanum est). Γι' αυτό και η αποζημίωση των προσώπων αυτών, αποτελεί πρωταρχικό αίτημα, ηθικό, κοινωνικό και δικαιοκτικό, γενικά αναγνωρισμένο στους εξελεγμένους λαούς. Ωστόσο, όπως επισημάνθηκε εύστοχα στη θεωρία¹¹ η παρ. 4 του άρθρου 7 του Συντάγματος, για την αποζημίωση όσων καταδικάστηκαν, προφυλακίστηκαν ή με άλλον τρόπο στερήθηκαν άδικα ή παράνομα την προσωπική τους ελευθερία, είχε παραμείνει νεκρό γράμμα για δεκαετίες, αφού τα ελληνικά δικαστήρια πεισματικά και επίμονα αρνούνταν να επιδικάσουν τέτοιες αποζημιώσεις. Η ματαιώση της υλοποίησης της συνταγματικής επιταγής μεθοδεύονταν συνήθως μέσω της κρίσης του αρμόδιου ποινικού δικαστηρίου ότι αυτός που καταδικάστηκε ή κρατήθηκε προσωρινά έγινε από βαριά αμέλεια (συν)υπαίτιος της κράτησης ή καταδίκης τους, με αποτέλεσμα να αποκλείεται η αποζημίωσή του, κατά το άρθρο 535 παρ. 1 ΚΠΔ. Η πρακτική αυτή προκάλεσε την καταδίκη της Ελλάδας από το ΕΔΔΑ¹² και την ΕΕΔΑ¹³ για παραβίαση του άρθρου 6 της ΕΣΔΑ, επειδή δεν διασφαλιζόταν ειδικότερα η αποτελεσματική άσκηση του δικαιώματος του ενδιαφερομένου για ακρόαση στο θέμα της καταβολής αποζημίωσης και απουσίαζε η απαιτούμενη αιτιολογία των σχετικών αποφάσεων. Ευεργετικό επακόλουθο των καταδικαστικών αυτών αποφάσεων ήταν να ευαισθητοποιηθεί ο κοινός νομοθέτης και να αντικαταστήσει, με το άρθρο 26 του ν. 2915/2001, το σύνολο των σχετικών διατάξεων των άρθρων 533-545 ΚΠΔ ωστόσο το αν και σε ποιο βαθμό η σχετική νομοθετική παρέμβαση επέτυχε το επιδιωκόμενο χρήζει της κατωτέρω επιχειρηθείσας ανάλυσης.

¹⁰ Παπαδάτος Π., ό.π., σελ. 45

¹¹ Ίδτ. ενδεικτικά Χρυσόγονος Κ., «Ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα», Τρίτη Αναθεωρημένη Έκδοση, Νομική Βιβλιοθήκη, 2006, Κουράκης Ν., «Ο θεσμός της αποζημίωσης καταδικασθέντων ή (προσωρινά) κρατηθέντων που μετέπειτα αθώωθηκαν. Η Λυδία Λίθος του Δικαιοκρατικού μας Συστήματος, Υπεράσπιση 1998, σελ. 481 επ.

¹² Απόφαση της 29^{ης}/05/1997, Γεωργιάδης, ΕΕΕυρΔ 1998, 639, απόφαση της 17^{ης}/10/2000, Καρακάσης, ΠοινΔικ 2001, 156 (ίδτ αναλυτικά κατωτέρω)

¹³ Υπόθεση Γούτσος κατά Ελλάδας, Υπερ 2000, 392 (ίδτ αναλυτικά κατωτέρω)

Στο τρίτο κεφάλαιο του εβδόμου βιβλίου του ΚΠΔ, που περιλαμβάνει τις έκτακτες διαδικασίες, και ειδικότερα στα άρθρα 533-545 του ΚΠΔ προβλέπεται ο θεσμός της αποζημίωσης εκείνων που κρατήθηκαν προσωρινά ή καταδικάστηκαν και μετέπειτα αθωώθηκαν. Ως προελέχθη ανωτέρω, ο σχετικός θεσμός εισήχθη το πρώτον στην ελληνική έννομη τάξη με το Ν 4915/1931 κατ' επιταγήν του άρθρου 11 του Συντ. του 1927 και συντάχθηκε με βάση τους αντίστοιχους γερμανικούς νόμους του 1898 και 1904. Στόχος της πρόβλεψης υπήρξε η κάλυψη των υλικών και ηθικών ζημιών που υπέστη από την προσβολή του εννόμου αγαθού της προσωπικής του ελευθερίας εκείνος που κρατήθηκε προσωρινά ή καταδικάστηκε σε πρώτο βαθμό ή στο εφετείο και εξέτισε εν όλω ή εν μέρει την ποινή και στη συνέχεια αθωώθηκε ή τιμωρήθηκε μετέπειτα με ποινή μικρότερης διάρκειας από αυτή που εξέτισε αρχικά¹⁴. Δικαιολογητική βάση για την αναγνώριση του δικαιώματος αποζημίωσης εκ μέρους του Δημοσίου για τις ενέργειες ή παραλείψεις των οργάνων του, έχει υποστηριχθεί ότι αποτελεί η αρχή της ισότητας των πολιτών απέναντι στο νόμο. Ειδικότερα ο πολίτης που στερήθηκε την ελευθερία του για το κοινό καλό με άδικη δικαστική κρίση, θα πρέπει να αποζημιώνεται με ίση και ανάλογη με τις δυνάμεις καθενός συνεισφορά του κάθε πολίτη στα δημόσια βάρη (άρθρα 4 παρ. 1 και 5 Συντ.)¹⁵ Σύμφωνα με τον Κουράκη¹⁶ η δικαιολογητική βάση του εν λόγω θεσμού εντάσσεται στην ευρύτερη τάση της εποχής μας να παρέχεται αποζημίωση για προσβολές εννόμων αγαθών που προέρχονται από πηγές κινδύνων, για τις οποίες ο προσβαλλόμενος δεν έχει την πρωταρχική ευθύνη, έτσι ώστε να προωθηθεί η αξία της κοινωνικής δικαιοσύνης και, γενικότερα, ο περιορισμός της ανισότητας στην απόλαυση αυτών των εννόμων αγαθών. Η αναγνώριση μιας τέτοιας αξίωσης - απαίτησης του πολίτη κατά του κράτους εμφανίζεται ως καθόλα συμπορευόμενη με την αρχή του κράτους δικαίου, ειδικότερα δε ως αναγκαία επιταγή δικαιοκρατικής συμπεριφοράς απέναντι στα συγκεκριμένα θύματα. Η εξαιρετικά μεγάλη σημασία του θεσμού της αποζημίωσης προκύπτει πέραν του εγγενούς δικαιοκρατικού χαρακτήρα του και από την πρόβλεψή του τόσο στο άρθρο 7 παρ. 4 του

¹⁴ **Δαλακούρας Θ.**, Κριτικές παρατηρήσεις στο θεσμό της αποζημίωσης των άδικα καταδικασθέντων ή προσωρινά κρατηθέντων, Αρμ – Επιστημ.Επετηρ ΔΣΘ τ.9, 1988, σελ. 71 επ. , σελ. 73, 78, **Κουράκης Ν.**, «Ο θεσμός της αποζημίωσης καταδικασθέντων ή (προσωρινά) κρατηθέντων που μετέπειτα αθωώθηκαν. Η Λυδία Λίθος του Δικαιοκρατικού μας Συστήματος», Υπερ 1998, σ. 481 επ. , **Παπαδάτος Π.**, ό.π., σελ. 45 επ.].

¹⁵ Ίδ. ενδεικτικά σε **Δαλακούρα**, ό.π. σελ. 78, **Κονταξή**, Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, τόμος δεύτερος, δ' έκδοση, 2006, 3407, **Μαργαρίτη Λ.**, Η αποζημίωση εκείνων που κρατήθηκαν και μετέπειτα αθωώθηκαν και ο πρόσφατος νόμος 2915/2001: Μία πρώτη προσέγγιση των νέων προβλέψεων, ΠοινΔικ 2001, 750 επ., τον **ίδιο**, Εφαρμοσμένη Ποινική Δικονομία, τόμος τέταρτος, Εκτέλεση Ποινών, Β' έκδοση, 2006, σελ. 314

¹⁶ **Κουράκης Ν.**, ό.π., σελ. 482

Συντάγματος όσο και σε διεθνείς συμβάσεις, τις οποίες έχει επικυρώσει η Ελλάδα, όπως η Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (άρθρα 5 παρ. 5 Ν 2329/1953 και εκ νέου ΝΔ 53/1974), το Διεθνές Σύμφωνο του ΟΗΕ για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα (άρθρα 9 παρ. 5 και 14 παρ. 6 Ν 2462/1997) και το Έβδομο Πρωτόκολλο στην ΕΣΔΑ (άρθρο 3 Ν 1705/1987).

Ωστόσο οι κείμενες διατάξεις, όπως ίσχυσαν στο ποινικοδικονομικό μας σύστημα για επτά δεκαετίες, αποτελεί κοινό τόπο ότι -επί της ουσίας- παρέμειναν σχεδόν ανεφάρμοστες, λόγω «της απαρχαιωμένης δομής τους και των ασφυκτικών περιθωρίων του Νόμου»¹⁷, της νομοτεχνικής πολυπλοκότητας, της δογματικής ασάφειας, της ασυμφωνίας με αυξημένης τυπικής ισχύος διατάξεις και της δικαιοπρακτικής ανεπάρκειας¹⁸. Τυγχάνει αξιοσημείωτο το γεγονός ότι από το 1931, που εισήχθη το πρώτον η σχετική νομοθεσία, έως την τροποποίηση των διατάξεων που αφορούν στην αποζημίωση με το άρθρο 26 του Ν. 2915/2001 μόνον δύο φορές έγιναν δεκτά αιτήματα για αποζημίωση, με την ΑΠ 261/1956¹⁹ και την ΣυμβΠλημΑθ 2882/1968²⁰.

Οι ως άνω αποφάσεις αποτέλεσαν την εξαίρεση στον κανόνα της -κατά πάγια τακτική- απόρριψης των σχετικών αιτήσεων αποζημίωσης από τα δικαστήρια, τα οποία θεωρούσαν τον καταδικασθέντα παραίτιο από πρόθεση ή βαριά αμέλεια της καταδίκης ή της προσωρινής κράτησής του. Η απροθυμία των δικαστών να επιδικάσουν αποζημιώσεις σύμφωνα με τα άρθρα 533-545 ΚΠΔ εντόπιζε την αιτία της στην επιθυμία τους να αποτρέψουν τον κίνδυνο εφαρμογής εις βάρος συναδέλφων τους που επέβαλαν την καταδίκη ή την προσωρινή κράτηση της διάταξης του παλαιού άρθρου 541 ΚΠΔ, η οποία παρείχε στο Δημόσιο το δικαίωμα αυτοδίκαιης αποκατάστασης στα δικαιώματα του ζημιωθέντος ως ειδικός του διάδοχος, έως το ποσό της αποζημίωσης που πληρώθηκε, εναντίον οποιουδήποτε, ο οποίος έγινε υπαίτιος της καταδίκης ή προσωρινής κράτησης με παράνομη ενέργεια²¹. Επιπλέον λόγος για τη μη συχνή εφαρμογή του

¹⁷ Ίδε Αιτιολογική Έκθεση Ν. 2915/2001

¹⁸ Μαργαρίτης Α., ό.π., σελ. 750, ο ίδιος «Εφαρμοσμένη Ποινική Δικονομία», τόμος τέταρτος, Εκτέλεση Ποινών, Β' έκδοση, 2006, σελ. 313

¹⁹ ΠοινΧρ ΣΤ', 1956, 506

²⁰ ΠοινΧρ ΙΗ', 1968, 496

²¹ Δαλακούρας, ό.π. σελ. 74 και σελ. 75, όπου αναφέρει χαρακτηριστικά «Ενόψει αυτών των διαπιστώσεων μπορεί κανείς ανεπιφύλακτα να συμφωνήσει με τον Κασιμάτη στο ότι “ο θεσμός της αποζημίωσης των αδίκως καταδικασθέντων και προφυλακισθέντων, τεθείς χάριν του ατόμου, παρεξέκλινε του σκοπού του και μετεβλήθη δια της

θεσμού της αποζημίωσης από τα δικαστήρια αποτελούσε και η εξασφάλιση της δικαστικής ανεξαρτησίας, η διστακτικότητα των δικαστών να επιβαρύνουν τον κρατικό προϋπολογισμό με υπέρμετρες δαπάνες από αποζημιώσεις, αλλά και να ομολογήσουν κατά τρόπο πανηγυρικό, ότι εκδίδονται από τα δικαστήρια και αποφάσεις άδικες, γεγονός που θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι πλήττει το κύρος της δικαιοσύνης²². Η σταθερά αρνητική στάση των δικαστών εξακολουθούσε να υφίσταται και παρά το γεγονός ότι η διάταξη του άρθρου 536 παρ. 1 εδ. γ' ΚΠΔ, όπως ίσχυε μέχρι την τροποποίηση του συγκεκριμένου άρθρου, παρείχε τη δυνατότητα στο δικαστήριο που αναγνώρισε την υποχρέωση αποζημίωσης, να αποκλείσει την αγωγή κακοδικίας εναντίον των δικαστών που απήγγειλαν την καταδίκη ή την προσωρινή κράτηση, αποφαινόμενο συγχρόνως με την αναγνώριση της παραπάνω υποχρέωσης, ότι η καταδίκη ή η προσωρινή κράτηση δεν οφείλεται σε παράνομη ενέργειά τους²³. Η πρακτική αυτή των δικαστηρίων της χώρας είχε ως αποτέλεσμα τις συνεχείς καταδίκες της Ελλάδος από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο ή την Ευρωπαϊκή Επιτροπή Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και τον διεθνή διασυρμό της²⁴. Η βασική αιτία που οδήγησε στην καταδίκη της Ελλάδας από τα παραπάνω ευρωπαϊκά όργανα ήταν είτε η έλλειψη από την υφιστάμενη νομοθεσία κάποιας «επιβλητής» αξίωσης των προσφευγόντων για επανόρθωση, διότι δεν μπορούσαν να καταθέσουν αίτηση αποζημίωσης ενώπιον των εθνικών αρχών, λόγω του αποκλεισμού της αξίωσής τους, εξ αρχής αυτεπαγγέλτως με ανέκκλητη ετυμηγορία του δικάσαντος δικαστηρίου είτε η έκδοση της απόφασης του δικαστηρίου χωρίς την προηγούμενη ακρόαση των ενδιαφερομένων για το θέμα αυτό.

δικαστηριακής πρακτικής εν Ελλάδι εις μηχανισμόν προστασίας του δημοσίου ταμείου, δια του οποίου συνήθως αίρεται πρακτικώς και η προστασία εκ των γενικών διατάξεων της αστικής ευθύνης του κράτους», **Καρράς**, «Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο», τρίτη έκδοση, 2007, σελ. 1071, ο **ίδιος** «Κώδικας Ποινικής Δικονομίας», Αντ.Ν.Σάκκουλας, τρίτη έκδοση, 2016, σελ. 933 επ., **Κουράκης**, «Δικαστικές Πλάνες και αποζημίωση των θυμάτων τους – Με αφορμή τη συμπλήρωση 5ετίας από την εισαγωγή της νέας νομοθεσίας», ΠΛογ 2005, σελ. 1886

²²**Γιώτης**, «Η αποζημίωση των αδικώς καταδικασθέντων ή προφυλακισθέντων κατά τον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας (άρθρα 536 παρ.1 και 537 παρ.2 ΚΠΔ)», Θέμις 1951, 88, **Δαλακούρας**, ό.π. σελ. 74, **Ζησιάδης Ι.**, Ποινική Δικονομία, τόμος τρίτος, έκδοσις Τρίτη, 1977, σελ. 402, **Καρράς**, ό.π. σελ. 1071, **Κουράκης**, Υπερ 98, 483, ο **ίδιος** «Κώδικας Ποινικής Δικονομίας», ό.π. σελ. 933 επ

²³**Αμύδαλος**, «Ο θεσμός της αποζημίωσης των αδικώς καταδικασθέντων και η εν τη πράξει εφαρμογή του», ΠοινΧρ ΛΔ', 1984, 984, **Γιώτης**, ό.π. σελ. 88, **Ζησιάδης Ι.**, ό.π., σελ 403, **Καρράς**, ό.π., σελ. 1071, υποσημ. 7, **Στάικος Αντ.**, «Επίτομος Ερμηνεία Ελληνικής Ποινικής Δικονομίας», 1952, τχ. Γ', σελ. 781

²⁴ **Γεωργιάδης κατά Ελλάδος**, απόφαση ΕΔΔΑ της 29.5.1997, ΠοινΧρ ΜΗ', 1998, 194 με παρατ. Στ. Σταύρου και ΠοινΔικ 1998, 665 με παρατηρ. Γ.Ι. Συλίκου, **Τσίρλης και Κουλούμπας κατά Ελλάδος**, απόφαση ΕΔΔΑ της 29.5.1997, ΠοινΧρ ΜΗ', 1998, 832 με παρατ. Στ. Σταύρου, **Γούτσος κατά Ελλάδος**, απόφ. Ευρ.ΕπιτρΔΑ της 16.4.1998, Υπερ 2000, 392 με παρατ. Γ. Κτιστάκη, **Andy Sinnesael κατά Ελλάδος**, απόφ. Ευρ.ΕπιτρΔΑ της 15.4.1999, ΠοινΔικ 1999, 627, **Καρακάσης κατά Ελλάδος**, απόφ. ΕΔΔΑ της 17.10.2000, ΠοινΔικ 2001, 156 με παρατ. Δ. Ζημιανίτη και **A. Sajtos κατά Ελλάδος**, απόφ. ΕΔΔΑ της 21.3.2002, ΠοινΔικ 2002, 1038 με παρατ. Αθ. Κ. Ζαχαριάδη και ΕΕΕυρΔ 2003, 945

Χαρακτηριστά αναφέρεται ότι στην υπόθεση *Γεωργιάδης κατά Ελλάδος*, το ΕΔΔΑ έκρινε ομόφωνα ότι παραβιάστηκε κατάφωρα το άρθρο 6§1 της ΕΣΔΑ διότι ο αιτών εμποδίστηκε να υποβάλλει αίτηση αποζημίωσης εξαιτίας των αποφάσεων που ελήφθησαν αυτεπαγγέλτως από τα ελληνικά στρατιωτικά δικαστήρια, οι οποίες έπασχαν αιτιολογίας, περαιτέρω δε έκρινε ότι παραβιάστηκε το δικαίωμα ακροάσεως του ενδιαφερομένου, αφού δεν του δόθηκε καν η δυνατότητα τόσο να υποβάλλει το αίτημα όσο και να ακουσθεί, τονίζοντας ότι *οι διαδικασίες με τις οποίες μία δικαιοδοσία αποφαινεται επί των δικαιωμάτων αστικού χαρακτήρα χωρίς να ακούσει τα επιχειρήματα των διαδίκων δεν είναι σύμφωνες προς τη σύμβαση*. Περαιτέρω, στην υπόθεση *Andy Sinnesael κατά Ελλάδος*, ο Βέλγος υπήκοος, που είχε καταδικαστεί πρωτοδίκως για εμπορία ηρωίνης, αθωώθηκε σε δεύτερο βαθμό λόγω αμφιβολιών, η απόφαση του Εφετείου Θράκης ωστόσο δεν του αναγνώρισε δικαίωμα αποζημίωσης για την κράτησή του (διάρκειας 2 ετών και οκτώ μηνών περίπου) χωρίς να ακούσει τον ενδιαφερόμενο και χωρίς να αιτιολογήσει σχετικά. Στο διατακτικό της απόφασης 5/1996 το Εφετείο Θράκης αρκέστηκε να αναφέρει ότι *«[...] αποφαινεται ότι δεν συντρέχει περίπτωση αποζημίωσης από το Δημόσιο προς τον αθωωθέντα σήμερα κατηγορούμενο Andy Sinnesael, για τον χρόνο προσωρινής κρατήσεώς του, καθόσον αυτός έγινε παραίτιος της προσωρινής του φυλάκισης [...]»*, αποφαινόμενο τοιουτοτρόπως τελειωτικά για το ζήτημα της αναγνώρισης αποζημίωσης. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων κατέληξε ομοφώνως στο συμπέρασμα ότι στην ως άνω υπόθεση υπήρξε κατάφωρη παραβίαση του άρθρου 6§1 της Σύμβασης διότι δεν παρασχέθηκε στον αιτούντα η δυνατότητα να ακουστεί και η απόφαση ήταν αναιτιολόγητη. Η Επιτροπή μάλιστα, προς θεμελίωση της θέσης της επικαλέστηκε την από 28.05.1997 απόφαση του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου «Γεωργιάδης κατά Ελλάδος», σύμφωνα με την οποία το άρθρο 533§2 του ΚΠΔ δημιουργεί ένα «δικαίωμα για τον κρατηθέντα», που μετέπειτα αθωώθηκε, να ζητήσει αποζημίωσή και ότι το δικαίωμα έχει αστικό χαρακτήρα και συνεπώς εμπίπτει στο άρθρο 6§1 της Σύμβασης.

Η ανάγκη μιας νομοθετικής παρεμβάσεως ήταν, με βάση τις προηγηθείσες επισημάνσεις πρόδηλη, οδήγησε δε στην τροποποίηση με το άρθρο 26 του Ν. 2915/29.5.2001 «*Επιτάχυνση της τακτικής διαδικασίας ενώπιον των πολιτικών δικαστηρίων και λοιπές δικονομικές και συναφείς ρυθμίσεις*» των διατάξεων του τρίτου κεφαλαίου του εβδόμου βιβλίου του ΚΠΔ που αφορούν στην αποζημίωση όσων καταδικάστηκαν ή κρατήθηκαν προσωρινά και μετέπειτα αθωώθηκαν, έχοντας ως άπώτερο στόχο να καταστούν αυτές εφαρμόσιμες, καθιστώντας δικαιότερες και

απλούστερες αφενός τις ουσιαστικές προϋποθέσεις για την αναγνώριση ή/και επιδίκαση μιας τέτοιας αποζημίωσης και αφετέρου τις δικονομικές προϋποθέσεις για την άσκηση του αντίστοιχου δικαιώματος αποζημίωσης²⁵ και δίνοντας προβάδισμα στην αξία της ελευθερίας, την οποία ο κατηγορούμενος ανομιμοποίητα στερήθηκε και όχι στον με κάθε τρόπο περιορισμό της υποχρέωσης της πολιτείας για καταβολή αποζημίωσης²⁶.

Μεταξύ των σημαντικότερων και κομβικότερων αλλαγών που επήλθαν με το άρθρο 26 του Ν. 2915/2001 εντάσσεται και η αλλαγή του τίτλου του σχετικού κεφαλαίου, ο οποίος από «αποζημίωση εκείνων που άδικα καταδικάστηκαν ή κρατήθηκαν προσωρινά» έγινε «αποζημίωση εκείνων που κρατήθηκαν και μετέπειτα αθωώθηκαν». Σύμφωνα με το άρθρο 4 της Εισηγητικής Έκθεσης του Ν 2915/2001, η μεταβολή του τίτλου του τρίτου κεφαλαίου στο έβδομο βιβλίο του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας αποσκοπεί στο να μη χαρακτηρίζονται απαξιωτικά ως «άδικες» οι αποφάσεις δικαστηρίων που είναι κατ' ακρίβεια άστοχες και βασίζονται κατ' ουσίαν σε ένα ανεπαρκές αποδεικτικό υλικό ή έστω σε μη ορθή εκτίμηση αυτού του υλικού. Εύστοχα έχει υποστηριχθεί²⁷ ότι η αδικία προϋποθέτει μια ενσυνείδητη αντίθεση προς τις έννοιες του δικαίου και της δικαιοσύνης, ενώ στις συγκεκριμένες αποφάσεις για καταδίκη ή προσωρινή κράτηση πρόκειται συνήθως για σύννομες εκτιμήσεις ενός υπάρχοντος αποδεικτικού υλικού, το οποίο αργότερα με τη βοήθεια νέων στοιχείων ή κατόπιν εξέτασης από άλλη οπτική γωνία μπορούν να οδηγήσουν στην αθώωση του φερόμενου ως δράστη. Περαιτέρω έχει λεχθεί²⁸ ότι η μεταβολή αυτή έχει και τη συμβολική και τη νομοτεχνική σημασία της, καθώς η απάλειψη της λέξης «άδικα» υποδηλώνει, πέραν της αρμονίας της με τις υπόλοιπες επακολουθούσες προβλέψεις, ότι το βάρος πέφτει στο οντολογικό γεγονός της ουσιαστικά ανομιμοποίητης στερήσεως της ελευθερίας του κατηγορούμενου και όχι στο δίκαιο ή όχι της κρατήσεως, με την έννοια της προκλήσεώς της ή όχι από τον κατηγορούμενο. Άλλωστε, η στέρηση της ελευθερίας είναι καταρχήν πάντοτε άδικη, όταν μεταγενέστερα επέρχεται αθώωση ή επιβολή μικρότερης της προηγηθείσας κρατήσεως ποινής και σε κάθε πάντως περίπτωση η ευθύνη για τον έλεγχο συνδρομής των προϋποθέσεων και τον προσδιορισμό της διάρκειάς της με οποιαδήποτε μορφή

²⁵ Ίδε Εισηγητική Έκθεση Ν 2915/2001

²⁶ **Μαργαρίτης Α.**, «Κώδικας Ποινικής Δικονομίας – Ερμηνεία κατ' άρθρο», Αντ. Ν. Σάκκουλας, 2008, Τόμος Β', σελ. 3413.

²⁷ **Κουράκης Ν.**, ό.π. Υπεράσπιση 1998, σελ. 483

²⁸ **Μαργαρίτης Α.**, «Η αποζημίωση εκείνων που κρατήθηκαν και μετέπειτα αθωώθηκαν και ο πρόσφατος νόμος 2915/2001; Μία πρώτη προσέγγιση των νέων προβλέψεων», ΠοινΔικ 2001, σελ. 750

στερήσεως της προσωπικής ελευθερίας του ατόμου ανήκει προεχόντως στα δικαιοδοτικά όργανα της πολιτείας. Επιπλέον, η αντικατάσταση της φράσεως «καταδικάστηκαν η κρατήθηκαν προσωρινά» με τον όρο «κρατήθηκαν» αποτελεί επιλογή αρτιότερης νομοτεχνικής διατυπώσεως, στο μέτρο που και στις δύο πρόκειται, ανεξάρτητα από το είδος του τίτλου που τη στηρίζει, για κράτηση.

Περαιτέρω και αναφορικά με τις ουσιαστικές προϋποθέσεις αναγνώρισης και επιδίκασης της αποζημίωσης, καταγράφονται πλέον με σαφή τρόπο οι κατηγορίες όσων δικαιούνται μια τέτοια αποζημίωση και μάλιστα με την ευρύτητα πνεύματος που επιβάλλουν οι προαναφερθείσες διατάξεις του Συντάγματος και της Ε.Σ.Δ.Α. (νέο άρθρο 533 ΚΠΔ), ενώ ταυτόχρονα περιορίζονται μόνο στη δόλια συμπεριφορά οι περιπτώσεις κατά τις οποίες στερείται κάποιος του δικαιώματός του για αποζημίωση. Συνεπώς δεν λαμβάνονται πλέον υπόψη περιπτώσεις που οδηγούν κατά το ισχύον δίκαιο σε στέρηση του δικαιώματος είτε διότι από *«βαριά αμέλεια έγινε κάποιος παραίτιος της καταδίκης ή της προσωρινής κράτησης του»*, είτε διότι *«η πράξη για την οποία έγινε ανάκριση ήταν πολύ ανέντιμη ή ανήθικη κ.λπ.»*, σύμφωνα με το παλαιό άρθρο 535 του ΚΠΔ, είτε τέλος διότι υπήρχε *«κάποια βάσιμη ένδειξη»* κατά των κατηγορουμένων ή προσωρινά κρατηθέντων κατά το παλαιό άρθρο 533 του ΚΠΔ, το οποίο προέβλεπε ότι *«[...] Το δικαίωμα αυτό υπάρχει, αν από την ποινική διαδικασία δεν αποδείχθηκε η τέλεση της πράξης για την οποία καταδικάστηκαν ή η ύπαρξη του περιστατικού που δικαιολόγησε την εφαρμογή της βαρύτερης ποινικής διάταξης ή αν δεν αποδείχθηκε ότι τουλάχιστον υπάρχει κάποια βάσιμη ένδειξη κατά των κατηγορουμένων.»*. Έχει υποστηριχθεί μάλιστα επ' αφορμή της τροποποίησης της παλαιάς πρόβλεψης, ότι τέτοιοι περιορισμοί στο δικαίωμα της αποζημίωσης δεν έχουν πλέον θέση σε ένα κράτος δικαίου όπου, αντίστοιχα, ο κατηγορούμενος δικαιούται, προκειμένου να υπερασπίσει τον εαυτό του, ακόμη και να ψεύδεται ή να σιωπά, όπου το τεκμήριο της αθωότητας – έστω και για «ανέντιμους» ή «ανήθικους» κατηγορούμενους, σύμφωνα με την αόριστη και ηθικά φορτισμένη διατύπωση του ισχύοντος δικαίου- αποτελεί κρηπίδωμα της έννομης τάξης και όπου, αν δεν υπάρχει βάσιμη ένδειξη ενοχής, δεν μπορεί κανείς να κατηγορηθεί ούτε βέβαια και να καταδικασθεί²⁹. Η τελευταία αυτή αλλαγή είχε εξαιρετικά μεγάλη αποδοχή από τη θεωρία, καθώς, όπως υποστηρίζεται³⁰, η αοριστία του όρου «βάσιμη ένδειξη» επιτρέπει ελαστικές και για το λόγο αυτό επιλεκτικές προσεγγίσεις, αλλά και

²⁹Κονταξής Αθ., «Κώδικας Ποινικής Δικονομίας», τόμος δεύτερος, δ' έκδοση, 2006, σελ. 3405

³⁰Μαργαρίτης Λ., ό.π., ΠοινΔικ 2001, σ. 751

διότι οι βάσιμες ενδείξεις ούτε τυπικά ούτε ουσιαστικά μπορούν να νομιμοποιήσουν μία κράτηση στην κύρια διαδικασία, όπου απαιτείται η ύπαρξη αποδεικτικής βεβαιότητας, προκειμένου το δικαστήριο να αποφασίσει τη στέρηση της ελευθερίας του κατηγορουμένου, ενώ το ίδιο θα ήταν δικαιοπολιτικά και δογματικά επιθυμητό στο χώρο της προδικασίας, λόγω του εξαιρετικού χαρακτήρα και της ουσιαστικής φύσης της προσωρινής κράτησης ως μέτρου δικονομικού καταναγκασμού. Επιπλέον με τη νέα ρύθμιση του άρθρου 533 ΚΠΔ, η αναγνώριση του δικαιώματος αποζημίωσης αποσυνδέθηκε από το δικαστήριο που εξέδωσε την ανατραπέισα ή μεταρρυθμισθείσα στη συνέχεια καταδικαστική απόφαση, αποδίδοντας με αυτόν τον τρόπο σημασία στην ίδια την κράτηση και όχι στο όργανο που την επέβαλε, ενόψει του γεγονότος ότι η στέρηση της ελευθερίας δεν αλλάζει στην ουσία της ακόμη και αν επιβλήθηκε από Πταισματοδικείο ή Δικαστήριο Ανηλίκων³¹.

Ακολούθως και οι δικονομικές προϋποθέσεις του θεσμού ρυθμίστηκαν στα πλαίσια του ιδίου δικαιοκρατικού πνεύματος. Η απόφαση του δικαστηρίου για την υποχρέωση αποζημίωσης πρέπει να είναι ειδικά αιτιολογημένη, να λαμβάνεται έπειτα από αίτηση αυτού που αθώθηκε (και αυτεπαγγέλτως μόνο αν πρόκειται να του επιδικασθεί αποζημίωση) και να μπορεί να προβάλλεται αυτοτελώς με τα προβλεπόμενα ένδικα μέσα, έτσι ώστε να λειτουργεί υπέρ του δικαιούχου της αποζημίωσης και όχι εναντίον του. Μάλιστα, το ύψος της αποζημίωσης που τυχόν θα επιδικασθεί από το ποινικό δικαστήριο πρέπει να λαμβάνει τη μορφή μιας κατ' αποκοπή ημερήσιας αποζημίωσης για τεκμαιρόμενη ζημία και ηθική βλάβη, ανάλογα με τις ημέρες κράτησης και ανεξάρτητα από την τυχόν ύπαρξη πταίσματος του κρατηθέντος, σύμφωνα με το ισχύον άρθρο 536 του ΚΠΔ. Αν βέβαια το ποινικό δικαστήριο αναγνωρίσει, απλώς, την υποχρέωση του Δημοσίου για αποζημίωση, χωρίς να την επιδικάσει, ή αν η επιδικασθείσα αποζημίωση κριθεί ανεπαρκής από τον ενδιαφερόμενο, τότε ο τελευταίος έχει τη δυνατότητα να στραφεί, και μάλιστα με την ταχεία διαδικασία των εργατικών διαφορών, προς τα πολιτικά δικαστήρια, αποδεικνύοντας σε αυτά και διεκδικώντας, πέρα από την επιδικασθείσα, και κάθε επιπρόσθετη ζημία ή/και ηθική βλάβη που προκλήθηκε σε βάρος του από την εκτέλεση της ποινής ή της προσωρινής κράτησης, σύμφωνα με το πλέγμα των διατάξεων των άρθρων 539-540 ΚΠΔ.

³¹**Μαργαρίτης Λ.**, Η αποζημίωση εκείνων που κρατήθηκαν και μετέπειτα αθώθηκαν και ο πρόσφατος νόμος 2915/2001: Μία πρώτη προσέγγιση των νέων προβλέψεων, ΠοινΔικ 2001, 750 επ.

Επιπρόσθετα η νομοθετική παρέμβαση βοήθησε στην επίλυση του κρίσιμου ζητήματος της ευθύνης των δικαστικών λειτουργών που εκδίδουν αποφάσεις άστοχες που βασίστηκαν σε ανεπαρκές αποδεικτικό υλικό ή έστω σε μη ορθή εκτίμησή του. Ενώ κατά το προ της μεταρρυθμίσεως σύστημα, το Δημόσιο μπορούσε να στραφεί κατά των εν λόγω δικαστικών λειτουργών με αγωγή κακοδικίας, γεγονός που δημιουργεί ευλόγως μια τάση απροθυμίας στην εφαρμογή των σχετικών διατάξεων από συναδέλφου τους, με την νέα διάταξη του άρθρου 541 οι δικαστικοί λειτουργοί θεωρείται πλέον ότι δεν ευθύνονται για καταδίκη ή προσωρινή κράτηση που επέβαλαν, εκτός, βέβαια, αν δεν ενήργησαν μέσα στο πλαίσιο των καθηκόντων τους οπότε μόνο τότε θεμελιώνεται σε βάρος τους ποινικό αδίκημα. Τέλος, με το νέο άρθρο 545 ρυθμίζεται η υποχρέωση επιστροφής στο Δημόσιο μιας αποζημίωσης, εφόσον ο αρχικά αθωωθείς που την εισέπραξε καταδικάζεται στη συνέχεια αμετακλήτως για την ίδια πράξη λόγω επανάληψης της διαδικασίας και όχι απλώς όταν διατάσσεται επανάληψη διαδικασίας, όπως προέβλεπε το προγενέστερο δίκαιο.

Στα πλαίσια αυτά και σαν ένα πρώτο συμπέρασμα αναφορικά με την προσπάθεια εξυγίανσης του θεσμού σημειώνεται ότι η τροποποίηση των διατάξεων των άρθρων 533 επ. ΚΠΔ σχετικά με την αποζημίωση εκείνων που κρατήθηκαν και μετέπειτα αθωώθηκαν συνέβαλε σε μεγάλο βαθμό στη μεταβολή της τοποθέτησης των ελληνικών δικαστηρίων απέναντι στο θεσμό της αποζημίωσης, με αποτέλεσμα να χορηγούνται πλέον αποζημιώσεις³², σε αντίθεση με την αντιμετώπιση του θεσμού της αποζημίωσης κατά το χρονικό διάστημα από την εισαγωγή της σχετικής νομοθεσίας το 1931 μέχρι την τροποποίησή του με το Ν. 2915/2001.

³²Ενδεικτικά, αποφάσεις που έκαναν δεκτό το αίτημα για αποζημίωση μετά την τροποποίηση του σχετικού θεσμικού πλαισίου είναι οι ακόλουθες: ΤρΕφΘεσ 973/2001 ΤΝΠ Νόμος και με παρ/σεις Δ. Ζημιανίτη σε Αρμ 2002, 290, ΠεντΕφΘεσ 508/2002 ΤΝΠ Νόμος, ΜΟΕφΘεσ 132/2003 ΤΝΠ Νόμος, ΠεντΕφΘεσ 785/2003 ΤΝΠ Νόμος)

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΤΟ ΙΣΧΥΟΝ ΚΑΘΕΣΤΩΣ - ΟΙ ΡΥΘΜΙΣΕΙΣ ΤΟΥ ΚΠΔ

Α. Τα δικαιούμενα της αποζημίωσης πρόσωπα και η “υπαιτιότητα” του κράτους, ως υποκειμένου της σχετικής υποχρέωσης

α) Οι δικαιούχοι της αποζημίωσης

Από τα περιεχόμενα στις διατάξεις του άρθρου 533 του ΚΠΔ, όπως αυτό διαμορφώθηκε μετά την τροποποίησή του από το άρθρο 26 του Ν. 2915/2001, συνάγεται πρωτίστως ότι οι δικαιούχοι της αποζημίωσης κατατάσσονται πλέον –εκ του νόμου- σε βασικές κατηγορίες – άξονες. Συστηματοποιήθηκαν δηλαδή νομοτεχνικά και κατατάχθηκαν με τη σειρά της δικονομικής εμφανίσεώς τους οι κατηγορίες των προσώπων που δικαιούνται αποζημιώσεως³³. Συγκεκριμένα, οι τρεις βασικές κατηγορίες των προσώπων που δικαιούνται αποζημίωση από το Δημόσιο, σύμφωνα με το άρθρο 533 ΚΠΔ έχουν ως ακολούθως. Πρωτίστως δικαιούνται αποζημίωσης όσοι κρατήθηκαν προσωρινά δυνάμει εντάλματος του ανακριτή ή διάταξης του δικαστικού συμβουλίου και μετέπειτα αθώωθηκαν αμετάκλητα με δικαστική απόφαση ή βούλευμα (άρθρ. 533§1 εδ.α' περ.α' ΚΠΔ). Σημειώνεται ότι στην προσωρινή κράτηση υπολογίζεται και ο χρόνος κράτησης εφόσον πρόκειται για σύλληψη επ' αυτοφώρω. Δευτερευόντως, στα δικαιούμενα αποζημίωσης πρόσωπα συγκαταλέγονται όσοι κρατήθηκαν με καταδικαστική απόφαση, η οποία μετέπειτα εξαφανίσθηκε αμετάκλητα συνεπεία ενδίκου μέσου (κατ' άρθρ. 533§1 εδ.α' περ.β' ΚΠΔ). Σημειωτέον στην περίπτωση, κατά την οποία η καταδικαστική απόφαση που εκτελείται εξαφανισθεί με ένδικο μέσο, ο χρόνος στέρησης της ελευθερίας θα αφαιρεθεί από την ποινή που επιβλήθηκε στον κρατηθέντα για άλλη πράξη που συρρέει και συνεκδικάσθηκε, ενώ αν δεν συντρέχει τέτοια περίπτωση, ο καταδικασθείς θα αποζημιωθεί, σύμφωνα με τις κείμενες διατάξεις, για το χρονικό διάστημα κατά το οποίο κρατήθηκε. Περαιτέρω, αποζημίωσης δικαιούνται (κατ' άρθρ. 533§1 εδ.α' περ.γ' ΚΠΔ) όσοι καταδικάσθηκαν, κρατήθηκαν και εν συνεχεία αθώωθηκαν με δικαστική απόφαση ύστερα από επανάληψη της διαδικασίας (άρθρα 525επ. ΚΠΔ) καθώς και όσοι από τις ως άνω

³³Μαργαρίτης Λ., «Η αποζημίωση εκείνων που κρατήθηκαν και μετέπειτα αθώωθηκαν και ο πρόσφατος νόμος 2915/ 2001: Μια πρώτη προσέγγιση των νέων προβλέψεων», Ποιν Δικ 2001, σελ. 751

περιπτώσεις τιμωρήθηκαν μετέπειτα με ποινή μικρότερης διάρκειας από αυτή που εξέτισαν, οι οποίοι θα αποζημιωθούν μόνο για το χρονικό διάστημα που προκύπτει εφόσον αφαιρεθεί από το χρόνο έκτισης αυτός της επιβληθείσας ποινής (κατ' άρθρ. 533§1 εδ.β' ΚΠΔ). Τέλος, κατά τα οριζόμενα στο άρθρο 533§2 ΚΠΔ, δικαίωμα αποζημίωσης θεμελιώνουν και όσοι κρατήθηκαν προσωρινά ή λόγω καταδικαστικής απόφασης, σύμφωνα με το άρθρο 533§1 ΚΠΔ και εν συνεχεία απηλλάγησαν και δεν τους επιβλήθηκε ποινή για οποιονδήποτε λόγο παρότι τέλεσαν την πράξη. Στην τελευταία αυτή περίπτωση δε στην έννοια του προσωρινώς κρατηθέντος συγκαταλέγονται και όσοι στερήθηκαν την προσωπική τους ελευθερία προς εκτέλεση καταδικαστικών αποφάσεων, οι οποίες τελικώς εξαφανίσθηκαν κατόπιν ενδίκου μέσου³⁴. Σημειωτέον, έχει κριθεί νομολογιακά³⁵ ότι η διάταξη του άρθρου 533§2 ΚΠΔ, σύμφωνα με την οποία θεωρούνται ότι κρατήθηκαν προσωρινά και όσοι στερήθηκαν της προσωπικής τους ελευθερίας σε εκτέλεση αποφάσεων των ιδίων δικαστηρίων, η οποία εξαφανίστηκε ύστερα από άσκηση ενδίκου μέσου, εφαρμόζεται στις περιπτώσεις που ζητείται αποζημίωση από εκείνον που άδικα καταδικάστηκε ή κρατήθηκε προσωρινά και δεν μπορεί να εφαρμοσθεί αναλογικά προκειμένου να αφαιρεθεί ο χρόνος της προσωρινής του κράτησης από απόφαση που στη συνέχεια εξαφανίσθηκε συνεπεία άσκησης ενδίκου μέσου.

Επιπροσθέτως, σύμφωνα με το άρθρο 534 ΚΠΔ αυτοτελή αξίωση για αποζημίωση και με τις ίδιες προϋποθέσεις, των προβλεπόμενων στο άρθρο 533 ΚΠΔ διατάξεων, έχουν και εκείνοι απέναντι στους οποίους ο καταδικασμένος ή ο προσωρινά κρατούμενος είχε σύμφωνα με το νόμο υποχρέωση διατροφής, την οποία στερήθηκαν εξαιτίας της επιβολής της προσωρινής κράτησης ή της καταδίκης του μετέπειτα αθωωθέντος. Από το γράμμα της διατάξεως συνάγεται ότι το δικαίωμα διατροφής που θεμελιώνει την αξίωση για αποζημίωση πρέπει να πηγάζει από το νόμο (σύμφωνα με τα σχετικά άρθρα 1391 επ., 1467 επ., 1485 επ., 1492 επ., 1545 επ., 1551, 1586 και 1867 του ΑΚ) ουδόλως από σύμβαση, αδικοπραξία ή κληροδοσία, ως τέτοια πρόσωπα δε θεωρούνται -υπό τις προϋποθέσεις των σχετικών διατάξεων του ΑΚ- οι ανιόντες, οι κατιόντες, οι σύζυγοι, οι αδελφοί, τα θετά τέκνα και η μητέρα κυοφορούμενου³⁶. Η αξίωση αποζημίωσής των προσώπων αυτών είναι αυτοτελής, εξ

³⁴ΑΠ 750/1977, ΠοινΧρ ΚΗ', 1978, 52

³⁵ΑΠ 2098/2003, ΤΝΠ Νόμος

³⁶Περί των δικαιούχων αποζημίωσης ΠεντΕφΛαρ. 210/2005 ΤΝΠ Νόμος, η οποία έκανε δεκτό το αίτημα επιδίκασης αποζημίωσης στους δικαιούχους διατροφής, ήτοι στη σύζυγο και στον υιό του αιτούντος, οι οποίοι στερήθηκαν της διατροφής λόγω της κράτησής του.

ιδίου δικαίου και ανεξάρτητη από την αξίωση του καταδικασμένου ή προσωρινά κρατούμενου συνεπώς τυχόν παραίτηση του αθωωθέντος από την δική του αξίωση δεν την επηρεάζει. Η ως άνω αξίωση καλύπτει μόνο την υλική – περιουσιακή ζημία που υπέστησαν από την στέρηση της διατροφής, η οποία επήλθε ως άμεσο αποτέλεσμα της καταδίκης ή της προσωρινής κράτησης, αναφορικά δε με το ύψος της αποζημίωσης, επισημαίνεται ότι βάσει της πρόβλεψης του άρθρου 540§1 περ. β' ΚΠΔ δεν ισχύουν οι ποσοτικοί περιορισμοί που τίθενται στα άρθρα 536 και 539 ΚΠΔ. Η αξίωση υφίσταται και όταν ο καταδικασμένος κηρύχθηκε αθώος, κατόπιν επανάληψης της διαδικασίας, σύμφωνα με το άρθρο 527 ΚΠΔ, η οποία όμως έλαβε χώρα μετά τον θάνατο του καταδικασμένου³⁷. Επιπλέον η αξίωση αποζημίωσης του μετέπειτα αθωωθέντος μπορεί να συνυπάρχει με την αξίωση αποζημίωσης εκείνων απέναντι στους οποίους αυτός έχει σύμφωνα με το νόμο υποχρέωση διατροφής, εφόσον η ζημία τους είναι ανεξάρτητη της ζημίας του αθωωθέντος, ωστόσο ο τελευταίος -αυτονοήτως- δεν μπορεί να συνυπολογίσει σωρευτικά στη ζημία του τη ζημία των δικαιούχων του άρθρου 534 ΚΠΔ. Τέλος για την αναγνώριση του δικαιώματος στους δικαιούχους του άρθρου 534 ΚΠΔ πρέπει να συντρέχουν άπασες οι προϋποθέσεις του άρθρου 533 ΚΠΔ, στην περίπτωση δηλαδή που αποκλείεται για τον μετέπειτα αθωωθέντα η αναγνώριση της υποχρέωσης του Δημοσίου για αποζημίωση, αποκλείεται και για τους δικαιούχους του άρθρου 534 ΚΠΔ.

Τέλος, αξίωση αποζημίωσης γεννάται και για αλλοδαπούς ή ανιθαγενείς προσωρινά κρατηθέντες ή καταδικασθέντες οι οποίοι μετέπειτα αθωώθηκαν ή έμμεσα ζημιωθέντες οι οποίοι δικαιούνταν διατροφής από τα πρόσωπα που αθωώθηκαν, ενόψει της πρόβλεψης του άρθρου 543 ΚΠΔ, κατά το οποίο οι διατάξεις των άρθρων που αφορούν στο θεσμό της αποζημίωσης εφαρμόζονται και υπέρ αυτών των προσώπων. Στο προγενέστερο νομοθετικό καθεστώς παρεχόταν προστασία μόνο στους αλλοδαπούς, υπό την αίρεση ότι αντίστοιχο δικαίωμα θεμελιωνόταν στη χώρα προέλευσής τους για Έλληνες υπηκόους και υπήρχε σχετική κοινοποίηση του Υπουργού Δικαιοσύνης η οποία είχε καταχωρηθεί στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως. Η εν λόγω μεταβολή στο θεσμό επήλθε με το άρθρο 26 του νόμου 2915/2001 σε συμμόρφωση προς τις επιταγές του άρθρου 5 του Συντάγματος, σύμφωνα με το οποίο «*όλοι όσοι βρίσκονται στην Ελληνική Επικράτεια απολαμβάνουν την απόλυτη προστασία της ζωής, της τιμής και της ελευθερίας τους, χωρίς διάκριση εθνικότητας, φυλής, γλώσσας και θρησκευτικών η πολιτικών πεποιθήσεων*». Υπό την ισχύουσα πλέον πρόβλεψη το δικαίωμα δεν εξαρτάται από

³⁷Μαργαρίτης Λ., ό.π. «ΚΠΔ – Ερμηνεία κατ' άρθρο», σελ. 3421 και εκεί παραπεμπόμενους.

την κατά ως άνω προϋπόθεση αλλά ισχύει για όλους ανεξαιρέτως τους αλλοδαπούς. Επιπλέον υπό τη νέα μορφή του θεσμού διευρύνεται ο κύκλος των δικαιούχων και στους ανιθαγενείς για τους οποίους δε γινόταν αναφορά στην προϋσχύσασα ρύθμιση με αποτέλεσμα να θεωρείται, και εύλογα, διευρυμένο το πεδίο προστασίας του θεσμού.

β) Η φύση της ευθύνης του Δημοσίου

Το γεγονός ότι η ανομιμοποίηση προσωρινή κράτηση ή καταδίκη επισύρουν αστική ευθύνη στο Δημόσιο να αποζημιώσει τον ζημιωθέντα, ιδίως δε μετά την τροποποίηση των κείμενων διατάξεων, αποτελεί -άνευ ετέρου- πρόβλεψη που χαρακτηρίζει την εκάστοτε ευνομούμενη πολιτεία και συνάδει στην πραγμάτωση των ουμανιστικών αντιλήψεων από τις οποίες οφείλει να διέπεται κάθε κράτος δικαίου³⁸. Η αποζημιωτική ευθύνη του Δημοσίου δεν αναιρείται επειδή τα δικαστικά πρόσωπα χαίρουν προσωπικής και λειτουργικής ανεξαρτησίας, είναι δε αντικειμενική, ούτως ειπείν υφίσταται ανεξαρτήτως υπαιτιότητας των δικαστικών λειτουργών. Ο αστικός χαρακτήρας του σχετικού δικαιώματος αλλά και αυτή καθεαυτή η χρήση του όρου «αποζημίωση» στις σχετικές διατάξεις του ΚΠΔ οδηγεί απρόσκοπτα στα άρθρα 914 επ. του ΑΚ, νομική βάση που ακολουθείται στην πλειοψηφία των σχετικών αποφάσεων³⁹. Ως αποζημίωση δε στο ιδιωτικό δίκαιο νοείται η αποκατάσταση της ζημίας που προκαλείται στα αγαθά κάποιου από πράξη ή παράλειψη άλλου, προκειμένου δε να μπορεί κανείς να ομιλεί για αποζημίωση πρέπει να συντρέχουν σωρευτικά τρεις προϋποθέσεις, ήτοι η ύπαρξη της ζημίας, νόμιμος λόγος ευθύνης και αιτιώδης σύνδεσμος μεταξύ της ζημίας και του αποτελέσματος.

Περαιτέρω και σε ό,τι αφορά τον νόμιμο λόγο ευθύνης, το άρθρο 914 ΑΚ θέτει ως προϋπόθεση ύπαρξη πράξης «παράνομης και υπαίτιας». Πρωτίστως, η αναγνώριση της

³⁸Ιδτ σχετ. σε **Αμύγδαλο Ν.** «Ο θεσμός της αποζημίωσης των αδίκως καταδικασθέντων και η εν τη πράξει εφαρμογή του», ΠοινΧρ ΛΔ, 1984, 982 επ. και σε **Κουράκη Ν.** (ό.π., σελ. 481 επ.) ο οποίος χαρακτηρίζει τον εν λόγω θεσμό ως την «*χαρακτηριστικότερη αποκρυστάλλωση*» της αντίρροπης λειτουργίας του ποινικού δικαίου που συνίσταται στην προστασία του πολίτη απέναντι στις υπερβάσεις του ποινικού μηχανισμού. Εξάλλου ο **Παπαδάτος** (ό.π. σελ. 45) χαρακτηρίζει την αποζημίωση εκ μέρους του Δημοσίου σε αυτές τις περιπτώσεις «*πρωταρχικό αίτημα, ηθικό, κοινωνικό και δικαιοκ, γενικά αναγνωρισμένο στους πολιτισμένους λαούς*».

³⁹**Σπυρόπουλος Φ.**, «Η υπαιτιότητα του Κράτους στην περίπτωση αποζημίωσης κρατηθέντων και μετέπειτα αθωωθέντων – Σκέψεις για τη σχέση των άρθρων 533 επ. ΚΠΔ με τα άρθρα 914 επ. ΑΚ – De lege ferenda», ΠοινΔικ 2009, 972 και ενδεικτική νομολογία ΠεντΕφΘεσ 508/2002, ΤΝΠ Νόμος και ΠεντΕφΘεσ 785/2003, ΤΝΠ Νόμος, στις οποίες αναφέρεται «*[...] η ανωτέρω αίτησή του είναι νόμιμη, ως στηριζόμενη στα άρθρα 533 και επ. του ΚΠΔ, όπως αυτά αντικαταστάθηκαν με το άρθρο 26 του νόμου 2915/2001, σε συνδυασμό με το άρθρο 914 του ΑΚ καθώς και το άρθρο 105 του ΕισΝΑΚ [...]*»

ευθύνης οφείλεται στο γεγονός ότι εφόσον η ποινική δίωξη ασκείται χάριν του συμφέροντος ολόκληρης της κοινωνίας, ολόκληρη η κοινωνία (το κράτος – η Πολιτεία) οφείλει να ανεχθεί να επιπέσουν σε αυτήν ως βάρος οι συνέπειες για αποκατάσταση και θεραπεία των επιγενομένων από την κράτηση του μετέπειτα αθωθέντος. Επιπροσθέτως, μια επιπλέον δικαιολογητική βάση της δέσμευσης της αστικής ευθύνης του Κράτους από δικαστική συμπεριφορά στις περιπτώσεις κράτησης ενός μετέπειτα αθωθέντος -σε συνταγματικό επίπεδο- προβάλλει η ιδέα για ισότητα στα δημόσια βάρη στο σύγχρονο δίκαιο της αντικειμενικής εξωσυμβατικής ευθύνης του Κράτους και όπως αυτή λειτουργεί ως κανόνας αστικής ευθύνης του Κράτους. Η αρχή της ισότητας στα δημόσια βάρη κατοχυρώνεται από το ισχύον Σύνταγμα στο άρθρο 4§5 με τη διατύπωση «*Οι Έλληνες πολίτες συνεισφέρουν χωρίς διακρίσεις στα δημόσια βάρη, ανάλογα με τις δυνάμεις τους*». Η ως άνω διάταξη ετέθη αρχικά προς ρύθμιση της φορολογικής υποχρέωσης των πολιτών, οι ρίζες της δε εντοπίζονται στην αγγλική Συνταγματική ιστορία και ως ρύθμιση υιοθετήθηκε για πρώτη φορά από το αμερικανικό Σύνταγμα του 1787, η οποία επηρέασε και σχετικώς τη Γαλλική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και του Πολίτη (1789). Στην ελληνική συνταγματική ιστορία η διάταξη ανάγεται στο Σύνταγμα του 1844 (αρ. 3§1), στην αναθεώρηση δε του 1911 η φράση «*αναλόγως της περιουσίας εκάστου*» αντικαταστάθηκε με τη φράση «*αναλόγως των δυνάμεών τους*», δίνοντας βεβαίως στη διάταξη έναν χαρακτήρα ευρύτερο από αυτόν της ρύθμισης των φορολογικών υποχρεώσεων.

Στα πλαίσια αυτά, ακόμα και αν η ως άνω συνταγματική ρύθμιση είχε αρχικώς τεθεί προκειμένου να κατοχυρώσει την κλιμάκωση των φορολογικών εισφορών των πολιτών -εκφράζοντας την αρχή της ισότητας των πολιτών απέναντι στο νόμο, όπου περιλαμβάνεται και η ίση (ανάλογα με τις δυνάμεις τους) συνεισφορά τους στα δημόσια βάρη- ορθώς από τη θεωρία της προσδίδεται γενικότερος χαρακτήρας. Εν προκειμένω δε, ο κρατηθείς επί μακρόν και μετέπειτα αθωωθείς πληρώνει κατ' ουσίαν έναν «φόρο σώματος και αίματος» και χωρίς να προκύπτει de facto κίνδυνος από τη διαβίωσή του στο κοινωνικό σύνολο, αυτός βρίσκεται έγκλειστος στη φυλακή βιώνοντας όλες τις συνέπειες της στέρησης της ελευθερίας και της διαβίωσής του. Συνεπώς, ο πολίτης που στερήθηκε την ελευθερία του για το κοινό καλό, για λόγους δηλαδή δημοσίου συμφέροντος, θα πρέπει με ανάλογη συνεισφορά όλων των πολιτών να αποζημιώνεται. Για την υπαγωγή δε του θεσμού στην αρχή για τα δημόσια βάρη και τη σχετική θέσπιση ευθύνης του Κράτους πρέπει να συντρέχουν σωρευτικά οι τρεις ιδιαίζουσες

προϋποθέσεις, ήτοι σύννομη πολιτειακή ενέργεια, η ειδικότητα της ζημίας που υφίσταται ο διοικούμενος καθώς και το υπέρμετρο αυτής⁴⁰.

Στην περίπτωση της αποζημίωσης των κρατηθέντων και μετέπειτα αθωωθέντων, δεν φαίνεται -εκ πρώτης όψεως τουλάχιστον- να συντρέχει περίπτωση «παράνομης πράξης», δοθέντος ότι η απόφαση δυνάμει της οποίας ο αιτών στερήθηκε την ελευθερία του -για λόγους δημοσίου συμφέροντος, για την εξασφάλιση της δημόσιας τάξης και της κοινωνικής ευρυθμίας- αποτελεί σύννομη πολιτειακή ενέργεια, σύννομη δηλαδή πράξη της δικαστικής εξουσίας που αφορά στο δικαιοδοτικό της έργο, με βάση αμφότερα το οργανικό και το λειτουργικό κριτήριο. Ωστόσο, θεωρία και νομολογία δέχονται παγίως ότι για να στοιχειοθετείται το «παράνομο», κατ' άρθρο 914 ΑΚ, απαιτείται παράβαση διατάξεως που προστατεύει συγκεκριμένο δικαίωμα του ζημιωθέντος. Εν προκειμένω δε αυτό το στοιχείο συντρέχει διότι η απαίτηση του κρατηθέντος και μετέπειτα αθωωθέντος εδράζεται και στο άρθρο 105 του ΕισΝΑΚ δοθέντος ότι και η ευθύνη του Δημοσίου αναφορικά με το δικαιοδοτικό έργο της Πολιτείας θεμελιώνεται πλέον, σύμφωνα και με την απόφαση ΔΕΚ C-224/2001 της 30ης.09.2003, στην οποία καθορίζεται ότι υπάρχει ευθύνη του Δημοσίου σε αποζημίωση για κάθε περίπτωση κατά την οποία προσβάλλεται θεμελιώδες δικαίωμα του πολίτη το οποίο προστατεύεται από το κοινοτικό δίκαιο ή την ΕΣΔΑ. Βεβαίως, όπως άλλωστε έχει εμφατικά υποστηριχθεί⁴¹ η σύμπτωση του παρανόμου της πράξεως με την υπαιτιότητα εκ μέρους της Πολιτείας είναι το πλέον ακανθώδες ζήτημα, στο πλαίσιο της παραδοχής ότι η ευθύνη του Κράτους στο δικαιοδοτικό έργο προκύπτει εκ του ότι η αναζήτηση της ουσιαστικής αλήθειας αποτελεί υποχρέωση των ποινικών δικαστηρίων και κατά την πάγια άποψη ότι αντικείμενο απόδειξης στην ποινική δίκη αποτελεί η ενοχή και όχι η αθωότητα του κατηγορουμένου. Συνεπώς, ο κατηγορούμενος κηρύσσεται ένοχος εφόσον αποδειχθεί η ενοχή του και όχι εάν δεν αποδειχθεί η αθωότητά του, η κήρυξή του δε ως ενόχου -ενώ δεν είναι προϋποθέτει μία κατ' ουσίαν εσφαλμένη αιτιολόγηση, κατ' άρθρα 93§3 Συντ/τος και 139 ΚΠΔ, η οποία μπορεί να αποδοθεί έστω σε αμέλεια των δικαστικών λειτουργών κατά την αναζήτηση της ουσιαστικής αλήθειας, έργο από τη φύση του δυσχερές και ιδιαίτερος πολύπλοκο κατά περίπτωση.

⁴⁰Ιδτ σε **Σπυρόπουλος Φ.**, ό.π. σελ. 974 επ. και αναλυτικά σε εκεί παραπεμπόμενους

⁴¹**Σπυρόπουλος Φ.**, ό.π. σελ. 975 επ.

Τέλος και ανεξάρτητα από την ευθύνη του Δημοσίου, κατ' άρθρα 533 επ. ΚΠΔ, μπορεί για την ίδια ζημία, που προκλήθηκε από μία “άδικη” καταδίκη ή προσωρινή κράτηση, να υφίσταται παράλληλα ευθύνη και τρίτων προσώπων, όπως είναι ο εγκαλόν που μετήλθε απάτη στο δικαστήριο, ο μηνυτής που προχώρησε σε ψευδή καταμήνυση ή ο μάρτυρας που ψευδόρκησε. Τα πρόσωπα δηλαδή, των οποίων η συμπεριφορά είχε σαν αποτέλεσμα την “άδικη” καταδίκη ή προσωρινή κράτηση προσώπου, φερόμενου ως δράστη ορισμένου εγκλήματος, έχουν υποχρέωση να τον αποζημιώσουν. Η ευθύνη των προσώπων αυτών δεν καλύπτεται από τις διατάξεις των άρθρων 533 επ. ΚΠΔ, αλλά θεμελιώνεται στις κοινές διατάξεις για τις αδικοπραξίες (914 επ. ΑΚ). Το γεγονός ότι η στέρηση της ελευθερίας επιβλήθηκε στον αδικώς καταδικασθέντα ή προσωρινά κρατηθέντα με απόφαση των ενεργούντων με πλήρη λειτουργική ανεξαρτησία δικαστών, ως οργάνων της ανεξάρτητης δικαστικής εξουσίας, δεν αναιρεί ούτε επηρεάζει την ευθύνη των τρίτων προσώπων, που με δόλο ή αμέλεια οδήγησαν τον αρμόδιο δικαστή να εκδώσει καταδικαστική απόφαση ή ένταλμα προσωρινής κράτησης. Η ευθύνη των εν λόγω προσώπων υφίσταται μόνο απέναντι στον καταδικασθέντα ή προσωρινά κρατηθέντα, που άμεσα ζημιώνεται, όχι όμως και για την αποκατάσταση της έμμεσης ζημίας των δικαιούχων του άρθρου 534 ΚΠΔ, που δεν βρίσκει νόμιμο έρεισμα στις κοινές διατάξεις (914 επ. ΑΚ). Μεταξύ των προαναφερόμενων τρίτων προσώπων και του Δημοσίου, στο μέτρο που ενέχονται για την αποκατάσταση της ζημίας του καταδικασθέντος ή προσωρινά κρατηθέντος κατά την ίδια έκταση υφίσταται παθητική εις ολόκληρον ευθύνη, ανεξαρτήτως του γεγονότος ότι η υποχρέωση του Δημοσίου προς αποζημίωση στηρίζεται στις ειδικές διατάξεις των άρθρων 533 επ. ΚΠΔ, ενώ των τρίτων στις διατάξεις των άρθρων 914 επ. ΑΚ⁴².

Υπό τα ως άνω δεδομένα και ιδίως μετά τις τροποποιήσεις που επέφερε ο Ν. 2915/2001 στα άρθρα 533 επ. ΚΠΔ δεν καταλείπεται αμφιβολία ότι στις σχετικές διατάξεις εδράζεται η ευθύνη του Δημοσίου για την ανομιμοποίητη κράτηση, ευθύνη αντικειμενική, που μπορεί να αξιολογηθεί ως ειδικής μορφής ευθύνη από διακινδύνευση⁴³. Δέον όπως σημειωθεί ότι έχει υποστηριχθεί η θέση⁴⁴ ότι η διαφορά από την ευθύνη του Δημοσίου για αποζημίωση

⁴²Χαμηλοθώρης Ι., «Η αποζημίωση των προσώπων που κρατήθηκαν και μετέπειτα αθώωθηκαν», ΠοινΔικ 2010, σελ. 1314 επ.1316

⁴³Κορνηλάκης Π., «Ειδικό Ενοχικό Δίκαιο», εκδ. Σάκκουλα, 2002, σελ. 670, 676

⁴⁴Χαμηλοθώρης Ι., ό.π., σελ. 1317 επ.

των κρατηθέντων και μετέπειτα αθωωθέντων φέρει χαρακτήρα διοικητικής διαφοράς ουσίας. Αποφασιστικό κριτήριο της θέσης αποτελεί το γεγονός ότι πρόκειται για διαφορά μεταξύ του Δημοσίου, που ενεργεί υπό τη διοικητική του έκφανση, και ιδιώτη, ως προς την αστική ευθύνη του πρώτου προς το δεύτερο και ότι γενεσιουργός λόγος της ευθύνης αυτής είναι ενέργεια που ανάγεται στην άσκηση δημόσιας εξουσίας (της κρατικής λειτουργίας της δικαιοσύνης) και όχι στην άσκηση της διαχειριστικής – ιδιωτικής δραστηριότητας⁴⁵. Περαιτέρω σημειώνεται ότι το γεγονός ότι η προκείμενη διαφορά μεταξύ του στερηθέντος “άδικα” την ελευθερία του ιδιώτη και του Δημοσίου δεν υπάγεται στο άρθρο 125 του ΕισΝΑΚ, αλλά ρυθμίζεται ειδικά από τις διατάξεις των άρθρων 533 επ. ΚΠΔ, τα κενά των οποίων συμπληρώνονται από τον ΑΚ, είναι αδιάφορο διότι το εν λόγω άρθρο (105 ΕισΝΑΚ) δεν αποτελεί τη μοναδική βάση για τη θεμελίωση της ουσιαστικής φύσης των αποζημιωτικών αγωγών κατά του Δημοσίου⁴⁶. Επιπλέον αναφέρει ο Χαμηλοθώρης συμπληρωματικά ότι και στην περίπτωση του αδικαιολόγητου πλουτισμού, ο οποίος μολοντί ρυθμίζεται από τις διατάξεις των άρθρων 904 επ. ΑΚ, θεμελιώνει διοικητική διαφορά ουσίας μεταξύ του καταβάλλοντος ιδιώτη και λαβόντος χωρίς νόμιμη αιτία Δημοσίου, όταν ο πλουτισμός έχει γενεσιουργό λόγο έννομη σχέση δημοσίου δικαίου. Ως εκ τούτων -καταλήγει- ότι εκ του γεγονότος ότι ο κοινός νομοθέτης αναθέτει την αναγνώριση της υποχρέωσης του Δημοσίου για αποζημίωση του “αδίκως” στερηθέντος την ελευθερία του, λόγω καταδίκης ή προσωρινής κράτησης, και την προσωρινή επιδίκαση της αποζημίωσης για τεκμαρτή ζημία του στα ποινικά δικαστήρια (536 ΚΠΔ) και περαιτέρω τον οριστικό προσδιορισμό του ύψους της οφειλόμενης αποζημίωσης στα πολιτικά δικαστήρια (539 ΚΠΔ), γίνεται φανερό ότι για την επίλυση των αναφερόμενων από τα άρθρα 533 επ. ΚΠΔ διαφορών διεκδικούν δικαιοδοσία τα ποινικά, τα πολιτικά και τα διοικητικά δικαστήρια, με απόρροια να δημιουργούνται δυσχερή ζητήματα δικαιοδοσίας μεταξύ των τριών αυτών χωριστών κατηγοριών δικαστηρίων.

⁴⁵Επιχείρημα υπέρ αυτής της άποψης αντλείται και από τη νομολογιακή θέση ότι από τη νομοθέτηση ή παράλειψη νομοθέτησης εκ μέρους των αρμόδιων νομοθετικών οργάνων της Ελληνικής Πολιτείας, δηλαδή από την άσκηση της εξίσου διακεκριμένης και ανεξάρτητης νομοθετικής εξουσίας γεννιέται αστική ευθύνη του Δημοσίου προς αποζημίωση (σύμφωνα με το άρθρο 105 ΕισΝΑΚ) και διοικητική διαφορά ουσίας μεταξύ αυτού και του ζημιωθέντος ιδιώτη. Ίδε ενδεικτικά ΣτΕ 1011/2008, 3625/2001, 3587/1997 ΤΝΠ, Νόμος

⁴⁶Το χαρακτήρα της διαφοράς μεταξύ του “αδίκως” καταδικασθέντος και του Δημοσίου, ως διοικητικής διαφοράς ουσίας υποστηρίζει και ο Γ. Παπαγιαννόπουλος (ΔΙΔΙΚ 2002, 851 επ.), ο οποίος όμως καταλήγει στη θέση αυτή, αποδεχόμενος εφαρμογή και εδώ του Ν. 1406/1983 (άρθρο 2§2).

B. Η αναγνώριση του δικαιώματος της αποζημίωσης – Θετικές προϋποθέσεις

α) Οι θετικές προϋποθέσεις αναγνώρισης του δικαιώματος

Από το γράμμα των διατάξεων του άρθρου 533 του ΚΠΔ, προκύπτουν οι θετικές προϋποθέσεις για την εφαρμογή της ρυθμίσεως προκειμένου ο κρατηθείς να αξιώσει αποζημίωσης από το ελληνικό Δημόσιο. Η πρώτη, αναγκαία προϋπόθεση για να αναγνωριστεί δικαίωμα αποζημίωσης εις βάρος του Δημοσίου στον προσωρινά κρατηθέντα ή καταδικασθέντα συνίσταται στην ύπαρξη μετέπειτα αμετάκλητου αθωωτικού βουλεύματος ή αμετάκλητης αθωωτικής απόφασης, κατά τη διατύπωση του νόμου. Περαιτέρω, δικαίωμα αποζημίωσης θεμελιώνεται και στην περίπτωση καταδικαστικής απόφασης εφόσον η ποινή που τελικά επιβλήθηκε είναι μικρότερη από το χρονικό διάστημα που παρέμεινε ο καταδικασθείς στη φυλακή δυνάμει της πρωτόδικης απόφασης ή ο προσωρινά κρατηθείς δυνάμει του σχετικού εντάλματος. Η δικαιούμενη αποζημίωση στην περίπτωση αυτή υπολογίζεται επί τη βάσει του χρονικού διαστήματος που προκύπτει εφόσον αφαιρεθεί από το χρόνο που εξέτισε η τελικώς επιβληθείσα ποινή. Ειδάλλως θα παρέμενε ανομιμοποίητη η κράτηση του ατόμου για το εν λόγω διάστημα εφόσον δε θα υπήρχε νομικό έρεισμα για αυτή. Επιπροσθέτως, απαραίτητη προϋπόθεση για τη γέννηση του δικαιώματος αποζημίωσης συνιστά όχι η νομική αλλά η πραγματική εκ μέρους των αδικώς καταδικασθέντων έκτιση (ολικά ή μερικά) της ποινής που τους επιβλήθηκε ή η εκτέλεση της ποινικής απόφασης ή του εντάλματος προσωρινής κράτησης του ανακριτή, δυνάμει των οποίων στερήθηκαν την προσωπική τους ελευθερία⁴⁷. Ως εκ τούτων δεν δικαιούνται αποζημίωσης οι καταδικασμένοι, των οποίων η επιβληθείσα ποινή ανεστάλη σύμφωνα με τα άρθρα 99 και 100 Π.Κ. ή αν πριν την έναρξη εκτέλεσης της ποινής αναβλήθηκε η εκτέλεσή της ή δόθηκε χάρη ή αμνηστία. Στις τελευταίες δύο περιπτώσεις κοινό σημείο αποτελεί το γεγονός ότι η καταδικαστική απόφαση δεν εκτελείται εξαιτίας της επέμβασης του νομοθέτη, η οποία γίνεται για λόγους που δεν έχουν σχέση με τυχόν άδικη καταδίκη, με αποτέλεσμα να μην τίθεται ζήτημα αξίωσης για αποζημίωση, ακόμη και αν *de lege ferenda* καταργηθεί η προϋπόθεση ολικής ή μερικής έκτισης της ποινής⁴⁸. Τέλος, προκειμένου να γεννηθεί δικαίωμα αποζημίωσης προϋποτίθεται

⁴⁷ Δαλακούρας Θ., ό.π. σελ. 80

⁴⁸ Δαλακούρας Θ., ό.π. σελ. 80, ο οποίο σημειώνει χαρακτηριστικά: «[...] Παρότι στις παραπάνω περιπτώσεις -με εξαίρεση βέβαια αυτές που αφορούν μη έκτιση της ποινής λόγω χάρης ή αμνηστίας- δεν μπορεί να παραβλεφθεί το γεγονός, ότι οι καταδικασμένοι, έστω κι αν δεν εξέτισαν την ποινή, υπέστησαν κάποιες ζημίες από την καταδίκη που θα ήταν σε θέση να δικαιολογήσουν αποζημίωση από το Δημόσιο, η ρύθμιση δεν χρήζει δίχως άλλο αναθεώρηση. Η

ότι η απόφαση -αθωωτική υπό ευρεία έννοια (κατά τα κατωτέρω αναλυόμενα) ή μειωτική της αρχικώς επιβληθείσας ποινής- δέον όπως έχει καταστεί αμετάκλητη. Μέχρι να καταστούν δηλαδή αμετάκλητες οι ως άνω αποφάσεις, δεν μπορούμε να ομιλούμε για δικαίωμα υπό αναβλητική αίρεση αλλά υφίσταται προσδοκία δικαιώματος. Η ως άνω προϋπόθεση υφίσταται και όταν ακολουθεί επανάληψη της διαδικασίας για κάποιον από τους λόγους που απαριθμούνται στο άρθρο 525 ΚΠΔ και εκδίδεται αθωωτική απόφαση, οπότε η τελευταία πρέπει να καταστεί αμετάκλητη για να γεννηθεί το δικαίωμα αποζημίωσης. Διευκρινίζεται δε ότι η εκδοθησομένη απόφαση μετά από επανάληψη της διαδικασίας, για τους μνημονευόμενους στο άρθρο 525 ΚΠΔ λόγους διαφοροποιείται από την απόφαση που εκδίδεται βάσει του άρθρου 525Α ΚΠΔ, δοθέντος ότι στην τελευταία περίπτωση θεμελιώνεται δικαίωμα αποζημίωσης μετά από καταδίκη της Ελλάδας από το ΕΔΔΑ για παραβίαση της ΕΣΔΑ⁴⁹. Τέλος, αναφορικά με την πρόβλεψη του άρθρου 533§1β ΚΠΔ, στο οποίο προβλέπεται ότι δικαιούνται αποζημίωσης οι κρατηθέντες με καταδικαστική απόφαση η οποία μετέπειτα εξαφανίστηκε αμετάκλητα συνεπεία ενδίκου μέσου, διευκρινίζεται ότι την εξαφάνιση της καταδικαστικής απόφασης δέον όπως ακολουθεί η έκδοση αθωωτικής απόφασης η οποία απαιτείται ομοίως να καταστεί αμετάκλητη⁵⁰.

β) Η προϋπόθεση της ύπαρξης αθωωτικής απόφασης – Προβληματισμοί και ζητήματα ερμηνείας

οποιαδήποτε καταδίκη έχει σίγουρα ένα δεδομένο αντίκτυπο στο κοινωνικό σύνολο, αυτό όμως είναι αναπόφευκτη συνέπεια της δημοσιότητας της ποινικής διαδικασίας. Αν και οι ζημίες και ειδικότερα η ηθική μείωση που προκαλεί η καταδίκη στο άτομο δεν μπορούν να θεωρηθούν ασήμαντες, δεν συγκρίνονται με τις αντίστοιχες που συνοδεύουν την έκτιση της ποινής ή της προσωρινής κράτησης. Κάτω από αυτό το πρίσμα δεν είναι άστοχη η επιλογή του νομοθέτη να αναγνωρίσει την αξίωση αποζημίωσης μόνο για τις ζημίες που προκλήθηκαν από την εκτέλεση της ποινής ή προσωρινής κράτησης στην περιουσιακής κατάσταση του θύματος. [...]»

⁴⁹Η περίπτωση του άρθρου 525Α του ΚΠΔ αφορά στην επανάληψη λόγω καταδικαστικής απόφασης του ΕΔΔΑ για παραβίαση της ΕΣΔΑ κατά τη διαμόρφωση της δικαστικής κρίσης για άρνηση επιδίκασης ή για αρνητική επιδίκαση αποζημίωσης κατά το άρθρο 533 ΚΠΔ. Η παραβίαση της ΕΣΔΑ μπορεί να είναι διαδικαστικής, ουσιαστικής ή μικτής φύσεως, δηλαδή υφίσταται τόσο όταν η ποινική διαδικασία στην Ελλάδα που αφορούσε την επιδίκαση αποζημίωσης κατά τα άρθρα 533 επ. ΚΠΔ ήταν σε ένα ή περισσότερα σημεία της αντίθετη με τις απαιτήσεις της ΕΣΔΑ όσο και όταν τα ελληνικά ποινικά δικαστήρια ερμήνευσαν και εφάρμοσαν τις ουσιαστικές διατάξεις του εθνικού δικαίου επίσης κατά τρόπο αντίθετο προς την ΕΣΔΑ. Ιδιαίτερη σημασία ενόψει της απαίτησης του άρθρου 525Α ΚΠΔ για παραβίαση της ΕΣΔΑ κατά τη διαμόρφωση της κρίσης σχετικά με την άρνηση επιδίκασης αποζημίωσης ή της επιδίκασης ανεπαρκούς αποζημίωσης αποκτά το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη σύμφωνα με το άρθρο 6§1,3 της ΕΣΔΑ. (αναλυτικά σε Δαλακούρα Θ., «Επανάληψη της Διαδικασίας - Συστηματική θεώρηση του κατ' άρθρο 525 ΚΠΔ ενδίκου βοηθήματος και των λόγων θεμελίωσής του», Εκδόσεις Δίκαιο και Οικονομία – Π. Ν. Σάκκουλας, 2007, σελ. 307 επ.)

⁵⁰Χαμηλοθώρης Ι., ό.π., σελ. 1314 επ.

Ειδικότερα και σε ό,τι αφορά το ζήτημα της μεταγενέστερης έκδοσης αθωωτικής αποφάσεως, ως θετικής προϋπόθεσης για την θεμελίωση δικαιώματος αποζημίωσης, λεκτέα τα ακόλουθα. Υπό την προηγούμενη νομοθετική ρύθμιση για το θεσμό της αποζημίωσης ο νομικός κόσμος είχε διχαστεί αναφορικά με το εάν οι αθωωτικές αποφάσεις λόγω αμφιβολιών ή λόγω έλλειψης επαρκών ενδείξεων είναι ικανές για να θεμελιώσουν υποχρέωση αποζημίωσης του Δημοσίου υπέρ του κρατηθέντα ή καταδικασθέντα, ενώ έντονος ήταν ο προβληματισμός σχετικά με τις περιπτώσεις εκείνες που συνέτρεχε λόγος εξάλειψης του αξιοποίνου. Παρά το γεγονός ότι με το άρθρο 26 του Ν. 2915/2001 οι σχετικοί προβληματισμοί κάμφθηκαν σε πολύ μεγάλο βαθμό -τουλάχιστον σε επίπεδο θεωρητικό- και καταργήθηκε η διάκριση των αθωωτικών αποφάσεων δύο ταχυτήτων⁵¹, αξίζει να αναφερθούν οι κυριότερες απόψεις που είχαν υποστηριχτεί και πώς τελικώς επιλύθηκαν τα σχετικά προβλήματα με τη νομοθετική τροποποίηση.

ι) Το δικαίωμα αποζημίωσης όταν συντρέχει λόγος εξάλειψης του αξιοποίνου

Έντονα είχε απασχολήσει τη θεωρία το ζήτημα της δυνατότητας αναγνώρισης αξίωσης αποζημίωσης, όταν υπήρχε λόγος εξάλειψης του αξιοποίνου, όπως η έμπρακτη μετάνοια ή η παραγραφή, επιλύθηκε δε ο βασικός άξονας της προβληματικής μετά την τροποποίηση του άρθρου 533 ΚΠΔ από το άρθρο 26 Ν. 2915/2001 και τη νέα του διατύπωση. Ωστόσο, σύμφωνα όμως με τη ΣυμβΑΠ 1279/2007⁵², η αθωωτική απόφαση δεν ταυτίζεται με εκείνη που παύει οριστικώς την ποινική δίωξη λόγω παραγραφής, λόγω της διαφοράς του εννόμου αποτελέσματος που συνεπάγεται η έκδοση κάθε μιας από αυτές, εφόσον η παραγραφή συνιστά λόγο που αίρει το αξιόποινο της πράξεως και αποσβένει το ουσιαστικό δικαίωμα της πολιτείας να τιμωρήσει την αξιόποινη πράξη με την επιβολή της προβλεπόμενης από το νόμο ποινής ή την εκτέλεση εκείνης που έχει ήδη καταγνωσθεί, χωρίς να αίρει την ύπαρξη αυτού του εγκλήματος, όπως αντίθετα συμβαίνει στην περίπτωση έκδοσης αθωωτικής αποφάσεως. Σύμφωνα με την ως άνω απόφαση, εάν παύσει οριστικά η ποινική δίωξη για κάποια πράξη κατόπιν γενομένης δεκτής αιτήσεως επαναλήψεως της διαδικασίας που ακολούθησε την καταδίκη της Ελλάδας από το ΕΔΔΑ για παραβίαση του άρθρου 10 της ΕΣΔΑ, δεν επιτρέπεται να αναγνωρισθεί αποζημίωση διότι δεν πρόκειται για αθωωτική απόφαση.

⁵¹ΑΠ 689/2014, ΤΝΠ Νόμος

⁵²ΠοινΧρ ΝΗ', 2008,344 = ΠοινΔικ 2008,575 = ΠΛπγ 2007,904 και ΤΝΠ Νόμος

Ειδικότερα, στη θεωρία, κατά την ισχύ του άρθρου 533 ΚΠΔ υπό την προηγούμενη του μορφή, είχαν υποστηριχθεί διαφορετικές απόψεις σχετικά με το συγκεκριμένο ζήτημα. Σύμφωνα με τον Μπουρόπουλο⁵³, δεν μπορεί να γίνει δεκτή μία ευρεία έννοια του όρου «αθωωθέντες», η οποία να περιλαμβάνει και τις περιπτώσεις εξάλειψης του αξιοποίνου και συνεπώς δεν θεμελιώνεται δικαίωμα αποζημίωσης στις προαναφερθείσες περιπτώσεις. Αντίθετα υποστηρίχθηκε από τον Ζησιάδη⁵⁴ ότι η διεύρυνση των περιπτώσεων που θεμελιώνουν το δικαίωμα αποζημίωσης αποτελεί επιθυμία του νομοθέτη, η οποία εκδηλώνεται με τη διάταξη του άρθρου 533 παρ. 3 in finem, σύμφωνα με την οποία αναγνωρίζεται δικαίωμα αποζημίωσης παρά το γεγονός ότι τελέστηκε η πράξη, εφόσον αποδείχθηκε ότι συνέτρεχε λόγος εξάλειψης του αξιοποίνου. Περαιτέρω, σύμφωνα με τον Δαλακούρα⁵⁵ για την επίλυση του ζητήματος πρέπει οπωσδήποτε να ληφθεί υπόψη η λειτουργία των λόγων εξάλειψης του αξιοποίνου σε συνάρτηση με τη ratio του θεσμού της αποζημίωσης. Ειδικότερα, ο ίδιος επισημαίνει ότι οι λόγοι εξάλειψης του αξιοποίνου αποτελούν στοιχεία μεταγενέστερα σε σχέση με την άδικη και καταλογιστή πράξη και κατά συνέπεια με το αξιόποινο που εξαλείφουν υποχρεωτικά, επακολουθούν δηλαδή την τέλεση ενός καθόλα ολοκληρωμένου εγκλήματος⁵⁶. Επομένως δεν μπορεί να γίνει λόγος για ιδιαίτερο θύμα της κρατικής εξουσίας ή για υπέρμετρη θυσία του ατόμου χάριν του συμφέροντος της ολότητας, σύμφωνα με τη ratio του θεσμού της αποζημίωσης, καθώς χωρίς την επέλευση του μεταγενέστερου περιστατικού που εξαλείφει το αξιόποινο θα επερχόταν η καταδίκη του δράστη για την τελικά άδικη και καταλογιστή πράξη που τέλεσε. Επιπλέον, σύμφωνα με την ίδια άποψη, η οποία βέβαια υποστηρίχθηκε κατά το χρονικό διάστημα που ίσχυε το άρθρο 533 ΚΠΔ υπό την προηγούμενη μορφή του, δηλαδή πριν την τροποποίησή του με το άρθρο 26 Ν. 2915/2001, υπάρχοντος δηλαδή του όρου μη ύπαρξης βάσιμης ένδειξης σχετικά με την τέλεση της πράξης, ως προϋπόθεση αναγνώρισης του δικαιώματος αποζημίωσης, επιπλέον εμπόδιο αποτελούσε η τότε ισχύουσα

⁵³Μπουρόπουλος Α., «Ερμηνεία του Κώδικος Ποινικής Δικονομίας», τ. Β', β έκδοση, 1957, σελ. 336 επ.

⁵⁴Ζησιάδης Ι., ό.π., σελ. 405, υποσ. 108

⁵⁵Δαλακούρας Θ., ό.π. σελ. 81

⁵⁶Επισημαίνει δε χαρακτηριστικά ο Δαλακούρας, ό.π. σελ. 81: «Η τελευταία αυτή διαπίστωση (ολοκληρωμένο έγκλημα κατά το άρθρο 14§1 ΠΚ) μπορεί να αποτελέσει την ουσιαστική αιτία αποκλεισμού του δικαιώματος αποζημίωσης, με το επιχείρημα ότι σε όλες αυτές τις περιπτώσεις δεν μπορεί να γίνει λόγος για ιδιαίτερο θύμα της κρατικής εξουσίας ή για υπέρμετρη θυσία του ατόμου χάριν του συμφέροντος της ολότητας, που απαιτεί η ratio του θεσμού της αποζημίωσης, αφού χωρίς την επέλευση του μεταγενέστερου περιστατικού που εξαλείφει το αξιόποινο θα επερχόταν η καταδίκη του δράστη για την τελικά άδικη και καταλογιστή πράξη που τέλεσε»

προαναφερθείσα προϋπόθεση της μη ύπαρξης βάσιμης ένδειξης τέλεσης της πράξης. Και τούτο διότι η ύστερα από επανάληψη της διαδικασίας αθώωση του κατηγορουμένου δεν του παρέχει δικαίωμα αποζημίωσης λόγω ύπαρξης βάσιμης ένδειξης τέλεσης της πράξης, δεν μπορεί να θεμελιώσει αξίωση αποζημίωσης η παύση της ποινικής δίωξης, λόγω υπάρξεως λόγου εξάλειψης του αξιοποίνου, όπου είναι δεδομένη η τέλεση τελικά άδικης και καταλογιστής πράξης, ενώ αντίθετα η αρνητική αυτή προϋπόθεση δεν αποτελεί πρόβλημα όταν συντρέχουν λόγοι άρσης του αδικού ή του καταλογισμού, διότι αυτοί οι λόγοι υπάρχουν κατά το χρόνο τέλεσης της πράξης και προλαβαίνουν τη δημιουργία αξιοποίνου. Με τα δεδομένα αυτά λοιπόν θα μπορούσε να επεκταθεί το δικαίωμα αποζημίωσης με το σκεπτικό, ότι αν και ο δράστης τέλεσε την αξιόποινη πράξη, εξαιτίας της συνδρομής λόγου εξάλειψης του αξιοποίνου, δεν θα του επιβαλλόταν ποινή και επομένως είναι αδικαιολόγητη η έκτιση της ποινής ή η προσωρινή κράτηση. Η αναγνώριση του δικαιώματος αποζημίωσης θα μπορούσε να γίνει για λόγους επιείκειας και μετά από *in concreto* εκτίμηση των περιστάσεων, ιδιαίτερα στην περίπτωση έμπρακτης μετάνοιας ή υπαναχώρησης από την απόπειρα, ενώ στις υπόλοιπες περιπτώσεις λόγω εξάλειψης του αξιοποίνου, η στάθμιση μόνο κατ' εξαίρεση μπορεί να αποβεί υπέρ του κατηγορουμένου, διότι οι λόγοι αυτοί αναφέρονται σε στοιχεία ανεξάρτητα από το δράστη, την αξιόποινη πράξη και στην περίπτωση της παραγραφής ανεξάρτητα από τον παθόντα, ούτως ώστε να προκύπτουν δύσκολα λόγοι επιείκειας⁵⁷.

Τα ερμηνευτικά ζητήματα που είχαν ανακύψει, ως προς τις θετικές προϋποθέσεις αναγνώρισης του δικαιώματος αποζημίωσης -όπως αναλύθηκαν ανωτέρω- έπαψαν να υφίστανται μετά την τροποποίηση του άρθρου 533 ΚΠΔ με το άρθρο 26 του Ν. 2915/ 2001. Πλέον ορίζεται ρητά στην δεύτερη παράγραφο του άρθρου 533 ΚΠΔ ότι όσοι κρατήθηκαν λόγω καταδίκης ή κρατήθηκαν προσωρινά δικαιούνται αποζημίωσης και εάν ακόμα έχουν απαλλαγεί επειδή παρότι τέλεσαν την πράξη δεν επιβλήθηκε ποινή για οιονδήποτε λόγο. Εν προκειμένω αυτός που στερήθηκε την ελευθερία του δικαιούται αποζημίωση σε περίπτωση έμπρακτης μετάνοιας μετά την πράξη καθόσον εξαλείφθηκε το αξιοποίνο αυτής, όπως επί παραδείγματι στην περίπτωση του άρθρου 227§3 του ΠΚ. Ωστόσο είχε εκφραστεί αμφιβολία προηγούμενα για το κατά πόσο δύναται να συνάδει με τη φύση του θεσμού και τη βούληση

⁵⁷ **Δαλακούρας Θ.**, ό.π. σελ. 83, ο οποίος ως παράδειγμα κατ' εξαίρεση ύπαρξης λόγων επιείκειας αναφέρει ενδεικτικά την παρά την ολοφάνερη εξαρχής συμπλήρωση του χρόνου παραγραφής ενός εγκλήματος μη οριστική παύση της ποινικής δίωξης ή όταν πρόκειται για πράξη διωκόμενη κατ' έγκληση και δεν υπάρχει εξαρχής έγκληση.

του νομοθέτη η αναγνώριση αποζημίωσης σε περιπτώσεις οιονεί έμπρακτης μετάνοιας, ήτοι όταν ο κατηγορούμενος μετά το πέρας της ποινικής διαδικασίας προέβαινε αυτοβούλως και πριν την έκδοση της πρωτόδικης απόφασης σε ικανοποίηση του ζημιωθέντα και απαλλασσόταν της ποινής (379§2, 382§1,2, 386, 386Α, 388, 390, 404§1, 2, 405§1 και 393§2 ΠΚ – όπως ίσχυαν). Κατά μία άποψη η απόφαση που απάλλασσε λόγω οιονεί έμπρακτης μετάνοιας είχε θεωρηθεί αθωωτική υπό ευρεία έννοια, τυχόν δε μεθόδευση του κατηγορουμένου να χρησιμοποιήσει τη δυνατότητα του νόμου για να καταφέρει παρελκυστικά να εισπράξει την αποζημίωση ήταν δυνατό να αντιμετωπιστεί μέσω της ασφαλιστικής δικλείδας ότι αυτός έγινε παραίτιος με πρόθεση της προσωρινής κράτησής του και να στερηθεί το δικαίωμα αποζημίωσης⁵⁸. Είχε επίσης εκφραστεί και μία πιο επιφυλακτική θέση βάσει της οποίας ήταν δυνατό να γίνεται συσταλτική ερμηνεία του νόμου προς αποφυγή εκμετάλλευσης από επιτήδειους της εν λόγω διάταξης⁵⁹. Πλέον οι διατάξεις του ΠΚ που προέβλεπαν την οιονεί έμπρακτη μετάνοια έχουν καταργηθεί με αποτέλεσμα να μην ανακύπτει πλέον τέτοιο ζήτημα. Ως αθωωτικές με ό,τι αυτό συνεπάγεται για το δικαίωμα αποζημίωσης, θεωρούνται επιπλέον και οι αποφάσεις με τις οποίες επέρχεται απαλλαγή του κατηγορουμένου λόγω δικαστικής άφεσης της ποινής, όπως στην περίπτωση υπαναχώρησης του δράστη από την απόπειρα, κατ' άρθρο 44§2 ΠΚ καθώς και στην περίπτωση του άρθρου 302§2 ΠΚ, οπότε στην ανθρωποκτονία από αμέλεια με θύμα οικείο του δράστη πείθεται το δικαστήριο ότι η ψυχική οδύνη που προκλήθηκε σ' αυτόν είναι τέτοιου μεγέθους ώστε να μην κρίνεται αναγκαία η επιβολή της ποινής.

Αξιοσημείωτο τυγχάνει τέλος ότι η κρατούσα στη θεωρία άποψη υπό την ισχύ του νέου καθεστώτος υποστηρίζει ότι η απόφαση που παύει οριστικά την ποινική δίωξη λόγω παραγραφής εξομοιώνεται με την αθωωτική απόφαση. Ωστόσο ο Άρειος Πάγος -παρά την νομοθετική τροποποίηση- έχει κρίνει ότι τα έννομα αποτελέσματα που επιφέρει η παραγραφή διαφέρουν από αυτά της αθώωσης, καθότι δεν αναιρείται η ύπαρξη του εγκλήματος, απλώς εξαλείφεται το αξιόποιο της πράξης⁶⁰. Αθωωτική νοείται δε και η απόφαση με την οποία

⁵⁸Χαμηλοθώρης Ι., ό.π. σελ. 1314

⁵⁹Σπυρόπουλος Φ., ό.π. σελ. 976

⁶⁰Ιδτ σχετικά ΑΠ 389/2014, ΤΝΠ Νόμος, η οποία έκρινε ότι η οριστική παύση της ποινικής δίωξης λόγω παραγραφής λόγω της νομοθετικής τροποποίησης και μεταβολής του κακουρηγηματικού χαρακτήρα της πράξης σε πλημμεληματικό, δεν εξομοιώνεται με αθώωση. Δεν επιβάλλεται μεν ποινή, ωστόσο η τέλεση του αδικήματος δεν αναιρείται. Δέχτηκε δε ότι «[...] η οριστική παύση της δίωξης δεν αποτελεί νόμιμο λόγο αποζημίωσης [...]», καθώς και ΣυμβΑΠ 1279/2007, ΤΝΠ Νόμος

παύει οριστικά η ποινική δίωξη λόγω παραίτησης από το δικαίωμα της έγκλησης, χωρίς ωστόσο να ισχύει το ίδιο στην περίπτωση που η ποινική δίωξη κρίνεται απαράδεκτη λόγω μη κατάθεσης έγκλησης ή αίτησης εφόσον ακόμα δεν έχει εκπνεύσει η σχετική προθεσμία. Μάλιστα η ποινική δίωξη μπορεί να παύσει οριστικά και όταν παρότι έχει κατατεθεί έγκληση αυτή ανακληθεί και υπό την προϋπόθεση ότι η ανάκληση γίνει αποδεκτή από τον κατηγορούμενο. Έχει υποστηριχθεί μάλιστα στη θεωρία ότι η επιθυμία του νομοθέτη δεν ήταν να συμπεριλάβει στο ευρύ κατά τα άλλα φάσμα των αθωωτικών αποφάσεων και την εν λόγω κατηγορία, επιχείρημα που βασίζεται στο ότι πρόκειται για περίπτωση με εξαιρετικό χαρακτήρα και εν πάση περιπτώσει ο κατηγορούμενος έχει τη διακριτική ευχέρεια να επιλέξει την συνέχιση της διαδικασίας και την έκδοση αθωωτικής απόφασης. Σε κάθε άλλη περίπτωση πρέπει βάσει της εν λόγω άποψης το δικαίωμα αποζημίωσης να αποκλείεται⁶¹. Τέλος, δυνητικά λογίζεται ως αθωωτική η απόφαση που κηρύσσει την ποινική δίωξη απαράδεκτη λόγω δεδικασμένου ή εκκρεμοδικίας⁶².

ii) Το δικαίωμα αποζημίωσης στην περίπτωση αθώωσης λόγω αμφιβολιών ή ελλείψει επαρκών ενδείξεων ενοχής

Η νέα διατύπωση του άρθρου 533 ΚΠΔ, μετά την τροποποίησή του με το άρθρο 26 του Ν. 2915/2001, συνέβαλε στην επίλυση του ζητήματος, που προβληματίσε θεωρία και νομολογία, και συνίσταται στην αντιμετώπιση της περίπτωσης, κατά την οποία εκείνος που καταδικάστηκε αρχικά αθώωθηκε στη συνέχεια λόγω αμφιβολιών ή ελλείψει επαρκών ενδείξεων.

Σύμφωνα με το άρθρο 533 ΚΠΔ υπό την προηγούμενή του μορφή, κριτήριο για την αναγνώριση του δικαιώματος αποζημίωσης αποτελούσε, μεταξύ άλλων, η ύπαρξη κάποιας βάσιμης τουλάχιστον ένδειξης εις βάρος του καταδικασθέντος ή κρατηθέντος, έστω και αν αυτή δεν μετατράπηκε σε πλήρη απόδειξη, με αποτέλεσμα την αθώωση του κατηγορουμένου λόγω

⁶¹Χαμηλοθώρης Ι., ό.π. σελ. 1314

⁶²ΠεντΕφΘεσ 508/2002, ΤΝΠ Νόμος

αμφιβολιών⁶³. Βάσει της κρατούσας θέσης⁶⁴ δεν μπορούσε να στηριχτεί δικαίωμα αποζημίωσης στις εν λόγω αποφάσεις, καθώς ο νόμος όριζε ότι για να υπάρξει δικαίωμα αποζημίωσης έπρεπε η αθώοτητα να έχει αποδειχτεί πλήρως και πανηγυρικά ή έστω να μην υπάρχει κάποια βάσιμη ένδειξη ενοχής. Ωστόσο, διατυπώθηκε και η αντίθετη άποψη⁶⁵, η οποία δεχόταν ότι θεμελιώνεται υποχρέωση αποζημίωσης σε αθώωση λόγω αμφιβολιών, με την αιτιολογία ότι ο ΚΠΔ δεν γνωρίζει τέτοιου είδους αποφάσεις, οι οποίες επινοήθηκαν από την πρακτική των δικαστηρίων, καθώς και λόγω του ότι η μη αναγνώριση του δικαιώματος αυτού στην υπό μελέτη περίπτωση αντιτίθεται στην επιθυμία του νομοθέτη να διευρύνει τις περιπτώσεις παροχής αποζημίωσης, όπως συνάγεται από τη διάταξη του άρθρου 533§3 in finem. Κατά μία ενδιάμεση άποψη δε⁶⁶ η υποχρέωση του δημοσίου για αποζημίωση έπρεπε να εξαρτάται από την έρευνα σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση μεμονωμένα, προκειμένου να εξασφαλίζεται ασφαλές πόρισμα για την εφαρμογή ή μη του θεσμού στην εκάστοτε περίπτωση.

Κατ' ακολουθία των ανωτέρω συνάγεται ότι η προαναφερθείσα διάταξη δημιούργησε -άνευ ετέρου- πολλά προβλήματα και επικρίθηκε έντονα ως άστοχη⁶⁷, διότι μπορεί ο περιορισμός της μη ύπαρξης κάποιας βάσιμης ένδειξης να αποσκοπούσε στο να μη δοθεί αποζημίωση σ' αυτόν που συνέβαλε με τη συμπεριφορά του στο να καταδικασθεί ή να κρατηθεί προσωρινά ή όταν τα κρατικά όργανα παρασύρθηκαν στις αποφάσεις τους από τις «βάσιμες ενδείξεις» που είχαν κατά το χρονικό εκείνο διάστημα στη διάθεσή τους⁶⁸, το πρόβλημα ωστόσο

⁶³ίδε σε **Αμύδαλο Ν.**, ό.π., σελ. 486, **Καρράς Αργ.**, ό.π., σελ. 1072 και ενδεικτικά (προ του Ν. 2915/2001) ως προς την ύπαρξη βάσιμης ένδειξης ίδε ΤρΕφΚακΝαυπλ 39/2000, ΠραξΛογΠΔ 2000, 45, η οποία έκρινε ότι δεν συντρέχει περίπτωση αποζημίωσης των κατηγορουμένων που αθώωθηκαν για το χρόνο που κρατήθηκαν προσωρινά, διότι η εμπλοκή τους στην υπόθεση ήταν δικαιολογημένη, λόγω της παραχώρησης της χρήσης της οικίας του ενός σε άλλον συγκατηγορούμενο και τη μετά ταύτα μετατροπή της με την παράνομη δραστηριότητα και του δεύτερου των κατηγορουμένων σε κέντρο διακίνησης ναρκωτικών ουσιών και διέλευσης εξαρτημένων ατόμων και συνεπώς τα στοιχεία αυτά ήταν σοβαρά και δημιουργούσαν σοβαρές ενδείξεις, οι οποίες δικαιολογούσαν την προσωρινή του κράτηση και παραπομπή του στην επ' ακροατηρίω διαδικασία.

⁶⁴**Δέδες Χρ.**, «Ποινική Δικονομία», έκδοσις Πέμπτη, 1978, σελ. 662 υποσημ. 1, **Μπουρόπουλος Α.**, ό.π. ΕρμΚΠΔ, σελ. 336, **Στάικος Αντ.**, ό.π., σελ. 763, αλλά και στη νομολογία (ίδε ενδεικτικά ΕφΘεσ 540/1995 ΠοινΧρ ΜΕ' 1995,488 και ΠλημΑθ 2882/1968 ΠοινΧρ ΙΗ', 1968, 496 επ.) γινόταν δεκτό ότι δεν δικαιούνται αποζημιώσεως όσοι καταδικάστηκαν ή κρατήθηκαν προσωρινά, όταν η απαλλαγή τους οφείλεται σε αμφιβολίες του δικαστηρίου ή του συμβουλίου ή στην έλλειψη επαρκών ενδείξεων ενοχής.

⁶⁵**Ζησιάδης Ι.**, ό.π., σελ. 405

⁶⁶**Αμύδαλος Ν.**, ό.π., σελ. 986

⁶⁷**Δαλακούρας Θ.**, ό.π. σελ. 76

⁶⁸**Κουράκης Ν.**, ό.π. Υπεράσπιση 1998, σελ. 485

εντοπιζόταν -όπως επισημάνθηκε- στο ότι τέτοιες «βάσιμες ενδείξεις» υπάρχουν πάντοτε από τη στιγμή που ο δικαστής οδηγήθηκε στην καταδίκη ή την προσωρινή κράτηση του κατηγορουμένου, διότι χωρίς την ύπαρξη βάσιμης ένδειξης ενοχής δεν μπορεί να κατηγορηθεί κανείς ούτε να καταδικασθεί, ενώ η καταδίκη ή η προσωρινή κράτηση θα εμφανιζόταν ως αθεμελιώτη και καταχρηστική⁶⁹. Επιπρόσθετα ο Δαλακούρας είχε επισημάνει ότι κάθε απαλλακτική απόφαση λόγω αμφιβολιών ως προς την ενοχή του κατηγορουμένου προϋποθέτει την ύπαρξη τουλάχιστον μιας βάσιμης ένδειξης εναντίον του, η οποία δεν μετατράπηκε σε πλήρη απόδειξη, με συνέπεια την απαλλαγή του κατηγορουμένου από το δικαστήριο με βάση την αρχή *in dubio pro reo*, προσθέτει δε ότι και η ενδιάμεση άποψη, που εξαρτά την υποχρέωση του Δημοσίου για αποζημίωση στις περιπτώσεις απαλλαγής λόγω αμφιβολιών ή ελλείπει επαρκών ενδείξεων από την έρευνα σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση, δύσκολα θα μπορούσε να βρει ανταπόκριση στην δικαστηριακή πρακτική, αφού εξαναγκάζει τον δικαστή να αντικρούσει, να αμφισβητήσει στην απόφασή του για την αναγνώριση του δικαιώματος αποζημίωσης, ό,τι ο ίδιος στην προηγούμενη κύρια ποινική απόφαση δέχτηκε, να λειτουργήσει δηλαδή ακριβώς αντίθετα. Υπό τα δεδομένα αυτά, επισημάνθηκε και εύλογα ότι η μη ύπαρξη βάσιμης ένδειξης, ως προϋπόθεση αναγνώρισης του δικαιώματος αποζημίωσης, καθιστούσε απαρέγκλιτα δεδομένο τον αποκλεισμό του δικαιώματος της αποζημίωσης, εφόσον ο κατηγορούμενος είχε απαλλαγεί λόγω αμφιβολιών ή ελλείπει επαρκών ενδείξεων, έχοντας ως αποτέλεσμα να εκφραστούν -εκ μέρους της θεωρίας- αμφιβολίες σχετικά με την εναρμόνιση της ρύθμισης αυτής με τις αρχές του σύγχρονου και στην προστασία ουσιαστών δικαιωμάτων και ελευθεριών του πολίτη προσανατολισμένου ποινικού δικονομικού δικαίου⁷⁰. Άλλωστε, η απαράδεκτη προσκόλληση στην κείμενη διάταξη οδήγησε στη διάκριση των αθωωτικών αποφάσεων σε δύο κατηγορίες, γεγονός που αντέβαινε στο τεκμήριο αθωότητας του κατηγορουμένου, καταστρατηγούσε τα ατομικά του δικαιώματα και τον στιγματίζε ως αθώο μεν άλλα δεύτερης κατηγορίας, υπό το δεδομένο μάλιστα ότι η αναζήτηση της ουσιαστικής αλήθειας δεν μπορούσε να εξαρτηθεί από τον ίδιο καθότι εάν οι βάσιμες ενδείξεις δεν ήταν αρκετές για να οδηγήσουν στην πλήρη απόδειξη ενοχής και συνεπώς αθωωνόταν βάσει της αρχής *in dubio pro reo* δεν υπήρχε περιθώριο να κινήσει ο ίδιος τη διαδικασία για να αποδειχτεί πλήρως η αθωότητά του. Τέλος, επισημάνθηκε ορθά, ότι επειδή ο κατηγορούμενος μέχρις αποδείξεως του αντιθέτου τεκμαίρεται

⁶⁹ Δαλακούρας Θ., ό.π. σελ. 75 επ. και Κουράκης Ν., ό.π. Υπερ 1998, σελ. 485

⁷⁰ Δαλακούρας Θ., ό.π. σελ. 76, 77

ότι είναι αθώος και οι αμφιβολίες σχετικά με το αν τέλεσε ή όχι την πράξη που του αποδίδεται οδηγούν με βάση την αρχή in dubio pro reo στην αθώωσή του, η όποια βάσιμη ένδειξη εναντίον του δεν έχει καμία αξία, εφόσον δεν μετατράπηκε σε πλήρη απόδειξη ενοχής και συνεπώς δεν επιτρέπεται να αποτελεί προϋπόθεση αποκλεισμού του δικαιώματος αποζημίωσης, ενώ η αντίθετη λύση καθιερώνει «τεκμήριο ενοχής», βασιζόμενο αποκλειστικά σε ορισμένη ένδειξη κατά του κατηγορουμένου και δεν συμβιβάζεται με το άρθρο 6§2 της ΕΣΔΑ, η οποία αποτελεί από την επικύρωσή της, σύμφωνα με το άρθρο 28 του Συντάγματος αναπόσπαστο μέρος του εσωτερικού ελληνικού δικαίου, υπερισχύοντας κάθε αντίθετης διάταξης νόμου⁷¹.

iii) Άλλες περιπτώσεις αθωωτικής απόφασης

Στις δικαστικές αποφάσεις που δύνανται να στηρίζουν δικαίωμα αποζημίωσης στον προσωρινά κρατηθέντα ή καταδικασθέντα συμπεριλαμβάνονται και αυτές που καταλήγουν ότι υπήρχε λόγος ικανός να αποκλείσει το άδικο της πράξης ή τον καταλογισμό αυτής στον δράστη. Ομόφωνα δεκτή γίνεται στη θεωρία⁷² η θεμελίωση του δικαιώματος αποζημίωσης των καταδικασθέντων ή προσωρινά κρατηθέντων, στην περίπτωση που κατά την επανάληψη της διαδικασίας αποδείχθηκε η συνδρομή τέτοιου λόγου, ήτοι λόγου που απέκλειε τον άδικο χαρακτήρα της πράξης ή τον καταλογισμό, και μάλιστα τόσο υπό την προγενέστερη ρύθμιση όσο και υπό την ισχύουσα. Περαιτέρω, γίνεται δεκτό σήμερα ότι η θεμελίωση του δικαιώματος αποζημίωσης δεν επηρεάζεται από την ύπαρξη αντίθετης μειοψηφίας στην αθωωτική απόφαση⁷³, σε αντίθεση με ότι ίσχυε υπό το προηγούμενο καθεστώς, προ της τροποποίησης της διατύπωσης της σχετικής διάταξης με τον Ν. 2915/2001⁷⁴.

Γ. Ο αποκλεισμός του δικαιώματος της αποζημίωσης

α) Το προϊσχύσαν καθεστώς και η αναγκαιότητα κατάργησης των λόγων αποκλεισμού στην πλειοψηφία τους

⁷¹Δαλακούρας Θ., ό.π. σελ. 79

⁷²Βουγιούκας Κ., «Ποινικόν Δικονομικόν Δίκαιον», Ζ' έκδοσις, τεύχος II, 1988, σελ. 288, Δαλακούρας Θ., ό.π. σελ. 81, Ζησιάδης Ι., ό.π., σελ. 405, Μαργαρίτης Μ., «Κώδικας Ποινικής Δικονομίας – Ερμηνεία κατ' άρθρο», Αντ. Ν. Σάκκουλας, 2008, σελ. 1130, Στάικος Αντ., ό.π., σελ. 766

⁷³Μαργαρίτης Μ., ό.π. ΕρμΚΠΔ, σελ. 1130

⁷⁴Ρήγος Γ., «Αποζημίωση εκείνων που άδικα κρατήθηκαν προσωρινά – Μερικές Σκέψεις», ΑρχΝ 1994, σελ 1 επ.

Στο άρθρο 535 του ΚΠΔ -όπως ισχύει σήμερα, μετά την αντικατάστασή του με το άρθρο 26 Ν.2915/2001 προβλέπεται ότι *το Δημόσιο δεν έχει υποχρέωση για αποζημίωση, αν εκείνος που καταδικάστηκε ή κρατήθηκε προσωρινά έγινε από πρόθεση παραίτιος της καταδίκης ή της προσωρινής κράτησης. Υπό το προηγούμενο καθεστώς προ της τροποποίησης το σχετικό άρθρο είχε ως εξής: «1. Το δημόσιο δεν έχει υποχρέωση για αποζημίωση, αν εκείνος που καταδικάστηκε ή κρατήθηκε προσωρινά έγινε από πρόθεση ή βαριά αμέλεια παραίτιος της καταδίκης ή της προσωρινής κράτησης. Δεν θεωρείται ότι υπάρχει βαριά αμέλεια, αν δεν άσκησε ένδικο μεσο ή δεν πρότεινε ή δεν έφερε μάρτυρες για την υπεράσπισή του. 2. Η αξίωση αποζημίωσης για άδικη προσωρινή κράτηση μπορεί να μην αναγνωριστεί, αν η πράξη για την οποία έγινε η ανάκριση ήταν πολύ ανέντιμη ή ανήθικη ή αν προκύπτει από τις περιστάσεις ότι εκείνος που κρατήθηκε προσωρινά προετοιμαζόταν να εκτελέσει αξιόποινη πράξη. Η αξίωση για αποζημίωση μπορεί επίσης να μην αναγνωριστεί αν ο κρατούμενος προσωρινά, δεν είχε κατά το χρόνο της προσωρινής κράτησης τα πολιτικά του δικαιώματα ή του είχαν επιβληθεί περιορισμοί διαμονής ή είχε καταδικασθεί προηγουμένως σε ποινή βαρύτερη από τη φυλάκιση και δεν είχε περάσει τριετία από την έκτισή της έως την προσωρινή του κράτηση.»*

Η τροποποίηση που επέφερε το άρθρο 26 του Ν. 2915/2001 στο θεσμικό πλαίσιο που σχετίζεται με την αποζημίωση εκείνων που καταδικάστηκαν ή κρατήθηκαν προσωρινά και μετέπειτα αθωώθηκαν ήταν ιδιαίτερα σημαντική και ως προς τις περιπτώσεις αποκλεισμού του δικαιώματος αποζημίωσης του άρθρου 535 ΚΠΔ, θεωρείται δε η εν λόγω τροποποίηση μία από τις ουσιαστικότερες αλλαγές που επήλθε στο θεσμό της αποζημίωσης, δοθέντος ότι επήλθε τοιουτοτρόπως ουσιώδης συρρίκνωση των λόγων που επιφέρουν τον αποκλεισμό της υποχρέωσης του Δημοσίου να αποζημιώσει τον αθωωθέντα. Συγκεκριμένα όπως ορίζεται στην εισηγητική έκθεση του νόμου «[...] περιορίζονται μόνο στη δόλια συμπεριφορά οι περιπτώσεις κατά τις οποίες στερείται κάποιος του δικαιώματός του για αποζημίωση. Άρα δε λαμβάνονται πλέον υπόψη περιπτώσεις που οδηγούν κατά το ισχύον δίκαιο σε στέρηση του δικαιώματος είτε διότι από βαριά αμέλεια έγινε κάποιος παραίτιος της καταδίκης ή της προσωρινής κράτησής του είτε διότι η πράξη για την οποία έγινε ανάκριση ήταν πολύ ανέντιμη ή ανήθικη κ.λπ. είτε τέλος διότι υπήρχε κάποια βάσιμη ένδειξη κατά των κατηγορουμένων ή των προσωρινά κρατουμένων [...]».

Στο επίπεδο μιας πρώτης προσέγγισης της προϊσχύσασας πρόβλεψης, σημειώνεται ότι η πρώτη παράγραφος, η οποία αναφερόταν τόσο στους άδικα καταδικασθέντες όσο και στους προσωρινά κρατηθέντες, απέκλειε κατ' απόλυτο τρόπο το δικαίωμα αποζημίωσης στον κατηγορούμενο που από πρόθεση έγινε παραίτιος της καταδίκης ή της προσωρινής κράτησής του, ενώ η δεύτερη παράγραφος, καλύπτοντας μόνο την περίπτωση του προσωρινά κρατηθέντα, όριζε τις πρόσθετες περιπτώσεις δυνητικού αποκλεισμού της αποζημίωσης. Όπως είχε υποστηριχθεί μάλιστα στη θεωρία⁷⁵ για το παλαιό άρθρο 535 ΚΠΔ, στο πλαίσιο της -δικαιολογημένα- έντονα ασκούμενης κριτικής, αν η ρύθμιση με την προϋπόθεση απόδειξης της απόλυτης αθωότητας του κατηγορουμένου μειώνει σημαντικά τη δυνατότητα αναγνώρισης του δικαιώματος αποζημίωσης, η δυνατότητα αυτή περιορίζεται στο ελάχιστο με τους υποχρεωτικούς και δυνητικούς λόγους αποκλεισμού της αποζημίωσης που θεσπίζει το άρθρο 535 ΚΠΔ.

Ειδικότερα, υπό το προηγούμενο καθεστώς η αξίωση αποζημίωσης για άδικη προσωρινή κράτηση μπορούσε να μην αναγνωρισθεί, αν η πράξη για την οποία έγινε ανάκριση ήταν πολύ ανέντιμη ή ανήθικη⁷⁶ ή αν προέκυπτε από τις περιστάσεις ότι εκείνος που κρατήθηκε προσωρινά προετοιμαζόταν να εκτελέσει αξιόποινη πράξη (άρθρο 535 παρ. 2 εδ. α' ΚΠΔ υπό την προηγούμενή του μορφή), περαιτέρω δε το δικαστήριο είχε τη δυνατότητα να μην αναγνωρίσει την αξίωση για αποζημίωση, αν ο προσωρινά κρατούμενος δεν είχε κατά το χρόνο της προσωρινής κράτησης τα πολιτικά δικαιώματα ή του είχαν επιβληθεί περιορισμοί διαμονής ή είχε καταδικασθεί προηγουμένως σε ποινή βαρύτερη από τη φυλάκιση και δεν είχε περάσει τριετία από την έκτισή της έως την προσωρινή του κράτηση (παλαιό άρθρο 535§2 εδ. β' ΚΠΔ). Τέλος, το δικαστήριο μπορούσε να στερήσει το δικαίωμα για αποζημίωση των καταδικασθέντων ή προσωρινά κρατηθέντων, εάν υπήρχε «κάποια βάσιμη ένδειξη» εναντίον τους, ως προελέχθη. Οι παραπάνω λόγοι αποκλεισμού του δικαιώματος αποζημίωσης καθιστούσαν φανερή την επιθυμία του νομοθέτη να αποτρέψει με την εν λόγω διάταξη - «φίλτρο» την πληρωμή «αδικαιολόγητων» αποζημιώσεων, κρίνοντας ότι δεν αρμόζει καταβολή

⁷⁵ **Δαλακούρας Θ.**, ό.π. σελ. 83, ο οποίος χαρακτηριστικά σημειώνει ότι με την επίκληση αυτής της διάταξης έχουν απορρίψει μέχρι σήμερα τα ελληνικά δικαστήρια σ' όλες τις περιπτώσεις την υποχρέωση αποζημίωσης εκ μέρους του Δημοσίου.

⁷⁶ ΕφΘεσ 540/1995 ΠοινΧρ ΜΕ', 1995,488

αποζημίωσης σε όποιον γίνεται υπαίτιος της καταδίκης του ή συμπεριφέρεται ανήθικα, ανάρμοστα ή αντικοινωνικά⁷⁷.

Δεν καταλείπεται αμφιβολία ότι σύσσωμος ο νομικός κόσμος ταυτογνωμούσε στο ότι οι ρυθμίσεις των σχετικών διατάξεων του παλαιού άρθρου 535 του ΚΠΔ οδηγούσαν άνευ ετέρου στη φαλκίδευση του θεσμού της αποζημίωσης, καθιστώντας τον ανεφάρμοστο ή έστω δυσχερώς εφαρμόσιμο -ακόμα και αν υπήρχε η σχετική βούληση εφαρμογής του-, ενόψει της πρόσκρουσης του εκάστοτε εφαρμοστή του δικαίου στο ίδιο το γράμμα του νόμου. Όπως είχε επισημανθεί οι ως άνω περιορισμοί στο δικαίωμα αποζημίωσης «δεν έχουν πλέον θέση σ' ένα κράτος δικαίου, όπου ο κατηγορούμενος δικαιούται, προκειμένου να υπερασπίσει τον εαυτό του, ακόμη και να ψεύδεται ή να σιωπά, όπου το τεκμήριο της αθωότητας – έστω και για «ανέντιμους» ή «ανήθικους» κατηγορουμένους, σύμφωνα με την αόριστη και ηθικά φορτισμένη διατύπωση του ισχύοντος δικαίου – αποτελεί κρηπίδωμα της έννομης τάξης και όπου, αν δεν υπάρχει βάσιμη ένδειξη ενοχής, δεν μπορεί κανείς να κατηγορηθεί ούτε βέβαια και να καταδικασθεί»⁷⁸. Παράλληλα η ύπαρξη των παραπάνω περιορισμών του δικαιώματος αποζημίωσης επικρίθηκε έντονα και από τη θεωρία, με την αιτιολογία ότι «η ευκολία αποδόσεως αμέλειας, η αδυναμία προσδόσεως αντικειμενικού περιεχομένου στους όρους «ανέντιμη» ή «ανήθικη», ο ανεπίτρεπτος υποβιβασμός του στερούμενου πολιτικών δικαιωμάτων ή τελούντος υπό καθεστώς περιορισμών διαμονής προσώπου και η διεύρυνση των συνεπειών της προηγούμενης κάθειρξης παρέλυναν κυριολεκτικά τη λειτουργία του θεσμού, πρόδιδαν το νομοθέτη ως διαπνεόμενο από αναχρονιστικές και γι' αυτό αυταρχικές αντιλήψεις, μαρτυρούσαν πλήρη (συνειδητή;) σύγχυση αναφορικά με τη σημασία των στοιχείων του ποινικού φαινομένου, απέπνεαν έντονη τιμωρητική διάθεση, δημιουργούσαν κανονιστικό πλαίσιο με κατάφωρα ανισομερή υπέρ της πολιτείας και σε βάρος του κατηγορουμένου λειτουργία. Η διατήρηση τέτοιων περιπτώσεων αποκλεισμού (υποχρεωτικού ή δυνητικού) του δικαιώματος αποζημιώσεως αποτελούσε (δικαιοκρατική) ντροπή, η δε κατάργησή τους εκπλήρωση στοιχειώδους δικαιοκρατικού χρέους»⁷⁹. Ακόμη ως προς τις ρυθμίσεις της παρ. 2 του άρθρου 535 ΚΠΔ πριν την τροποποίησή του από το άρθρο 26 Ν.

⁷⁷Δαλακούρας Θ., ό.π. σελ. 83

⁷⁸ιδτ σχετική Εισηγητική Έκθεση Ν. 2915/2001 και Δαλακούρα Θ., ό.π., σελ. 84, 85 και τις εκεί παραπομπές, Καρρά Αργ., ό.π, σελ. 1073, Κουράκη Ν., Υπερ 98, 487

⁷⁹Μαργαρίτης Α., ό.π. σελ. 751

2915/2001, υποστηρίχθηκε⁸⁰, ότι με τις αρνητικές προϋποθέσεις που περιλαμβάνονταν στην παραπάνω παράγραφο αναγνωρίζονταν νομικές συνέπειες σε εντελώς ρευστούς ηθικούς κανόνες, όπως οι αόριστες έννοιες «μεγάλη ανεντιμότητα και ανηθικότητα», και δημιουργούνταν επιπλέον η εντύπωση ότι το έργο της ανάκρισης, κατά παραβίαση του τεκμηρίου της αθωότητας, μπορούσε να εστιάζεται προπάντων σε συγκεκριμένες κατηγορίες υπόπτων που είχαν την ατυχία και παλαιότερα να απασχολήσουν την ποινική δικαιοσύνη, καθώς επίσης ότι και με τις ίδιες ρυθμίσεις παρεμποδίζονταν οι τυχόν προσπάθειες αυτών των ανθρώπων να επανενταχθούν στο κοινωνικό σύνολο. Επίσης εκφράστηκε η άποψη⁸¹ ότι σ' ένα μη ολοκληρωτικό σύστημα δικαίου, το οποίο αρνείται την αυθαιρεσία, σέβεται την εγγυητική λειτουργία του ποινικού δικαίου και δεν αναιρεί τη συνταγματικά κατοχυρωμένη αρχή «nullum crimen nulla poena sine lege», η διατήρηση των αρνητικών αυτών προϋποθέσεων για την αναγνώριση της αξίωσης αποζημίωσης στους άδικα προσωρινά κρατηθέντες είναι απαράδεκτη, ενώ ο κίνδυνος υπέρμετρης αύξησης αδικαιολόγητων αποζημιώσεων θα μπορούσε να μειωθεί με τη βοήθεια των γενικών λόγων αποκλεισμού της υποχρέωσης του Δημοσίου για αποζημίωση που προβλέπονταν στην παρ. 1 του ίδιου άρθρου υπό την προηγούμενη του διατύπωση. Τέλος αξιοπρόσεκτη είναι η άποψη⁸², η οποία ενώ στην περίπτωση του παραίτιου κατηγορουμένου από δόλο κρίνει, ότι δικαιολογείται η επιφυλακτικότητα του νομοθέτη προς αναγνώριση δικαιώματος για αποζημίωση, καθώς ο ίδιος ο κατηγορούμενος αποδέχεται τις δυσμενείς γι' αυτόν συνέπειες, με αποτέλεσμα η μεταγενέστερη διεκδίκηση αποζημίωσης από τον ίδιο να εμφανίζεται ως καταχρηστική – αντιφατική συμπεριφορά, αντίθετα στην περίπτωση της παραίτιας συμπεριφοράς από βαριά αμέλεια υποστήριζε ότι θα πρέπει να υπάρχει διαφορετική αντιμετώπιση, διότι η ξαφνική εμπλοκή του αθώου πολίτη με το σύστημα της ποινικής δικαιοσύνης θα μπορούσε αναμφίβολα να δικαιολογήσει καταστάσεις πανικού και άστοχες ή αδέξιες εκ μέρους του ενέργειες προς απόσπηση των εναντίον του κατηγοριών. Υπό τα δεδομένα αυτά κρίθηκε αναγκαία η τροποποίηση των διατάξεων με την κατάργηση του συνόλου σχεδόν των περιπτώσεων αποκλεισμού του δικαιώματος αποζημίωσης.

⁸⁰Κουράκης, ό.π., σελ. 487

⁸¹Δαλακούρας Θ., ό.π., σελ. 92

⁸²Κουράκης, ό.π., σελ. 486, 487

β) Η νέα ρύθμιση και η παραίτια συμπεριφορά ως λόγος αποκλεισμού της αποζημίωσης

Υπό τη νέα μορφή το άρθρο 535 ΚΠΔ ορίζει ως μοναδικό λόγο αποκλεισμού της εν λόγω υποχρέωσης ότι ο καταδικασθείς ή προσωρινά κρατηθείς έγινε από πρόθεση παραίτιος της προσωρινής κράτησης ή φυλάκισής του. Παραίτιος δε θεωρείται εκείνος που συμβάλλει με τη συμπεριφορά του στην επέλευση ενός αποτελέσματος. Η συμβολή στην επέλευση ενός αποτελέσματος μπορεί να γίνει είτε με θετική ενέργεια είτε με παράλειψη, χωρίς να έχει σημασία εάν η παραίτια συμπεριφορά του κατηγορουμένου έλαβε χώρα πριν, κατά τη διάρκεια ή μετά την τέλεση της πράξης και χωρίς να είναι απαραίτητο η παραίτια συμπεριφορά να συνιστά αξιόποινη πράξη⁸³. Κριτήριο για τον χαρακτηρισμό της συμπεριφοράς ως παραίτιας δεν αποτελεί το αποτέλεσμα της κύριας διαδικασίας, ούτως ειπείν η απόδειξη της αθωότητας του κατηγορουμένου, αλλά το πώς εμφάνιζαν τον κατηγορούμενο τα πραγματικά περιστατικά στο χρονικό σημείο που αποφασίστηκε η προσωρινή κράτησή του. Αναλυτικότερα με βάση το παραπάνω κριτήριο χρησιμοποιήθηκε στη θεωρία⁸⁴ ως παράδειγμα η περίπτωση προβολής από τον κατηγορούμενο ψευδούς άλλοθι, οπότε κατά τα προαναφερθέντα, η απόρριψη του κατασκευασμένου άλλοθι δεν αρκεί για την απόδειξη ενοχής του κατηγορουμένου, εντούτοις το γεγονός της κατασκευής και πρότασης του ψευδούς άλλοθι σε συσχέτισμό με άλλα τυχόν υπάρχοντα κατά το χρόνο της απόφασης πραγματικά περιστατικά ήταν ικανό να δικαιολογήσει την ενέργεια της προσωρινής κράτησης, με αποτέλεσμα ο κατηγορούμενος να θεωρείται παραίτιος της άδικης προσωρινής κράτησης. Μεταξύ της παραίτιας συμπεριφοράς και της άδικης καταδίκης ή προσωρινής κράτησης θα πρέπει να υπάρχει σχέση αιτίου – αιτιατού⁸⁵. Συνεπώς, η συμπεριφορά του κατηγορουμένου δεν είναι παραίτια και δεν αποκλείεται το δικαίωμα αποζημίωσής του, σε περίπτωση, κατά την οποία η προσωρινή κράτηση αποφασίστηκε και εκτελέστηκε αποκλειστικά ή κυρίως εξαιτίας λάθους εκτίμησης της ανακριτικής αρχής ή κατά παράβαση της αρχής της αναλογίας, ενώ αναφορικά με τη συνέχισή της, δεν μπορεί να θεωρηθεί παραίτια η συμπεριφορά του κατηγορουμένου, όταν η άδικη προσωρινή κράτηση συνεχίζεται παρά την εμφάνιση σημαντικών στοιχείων που καθιστούν

⁸³ Δαλακούρας Θ., ό.π., σελ. 84

⁸⁴ Δαλακούρας Θ., ό.α.π.

⁸⁵ Δαλακούρας Θ., ό.π., σελ. 84, Μπουρόπουλος Α., ό.π., ΕρμΚΠΔ, σελ. 338. πρβλ και Α.Π. 97/1957 ΠονΧρ Ζ', 1957, 247 επ.

αδικαιολόγητη τη συνέχισή της. Αναφορικά δε με το ζήτημα της υπαιτιότητας, μετά την τροποποίηση του άρθρου 535 ΚΠΔ, η παραίτια συμπεριφορά ως λόγος αποκλεισμού του δικαιώματος αποζημίωσης, θα πρέπει να έγινε με πρόθεση του καταδικασμένου ή προσωρινά κρατηθέντος, δεν αρκεί δηλαδή πλέον η συμπεριφορά που καλύπτεται από βαριά αμέλεια του καταδικασθέντος ή κρατηθέντος. Η παραίτια συμπεριφορά θεωρείται ότι γίνεται από πρόθεση, όταν ο κατηγορούμενος προβλέπει την καταδίκη ή την προσωρινή κράτηση ως αποτέλεσμα της ενέργειας ή της παράλειψής του και την αποδέχεται, χωρίς να χρειάζεται να επιδιώκει την επέλευση του αποτελέσματος⁸⁶. Εντούτοις και η ρύθμιση του νέου άρθρου 535 ΚΠΔ, όπως διαμορφώθηκε μετά την τροποποίησή του από το άρθρο 26 Ν. 2915/2001, υπέστη κριτική από τη θεωρία, με το σκεπτικό ότι στερείται επαρκούς δικαιολογητικής βάσης, αφού είναι προφανώς ασυνήθιστη η παραδοχή ότι τάχα κάποιος από πρόθεση οδήγησε τον δικαστή να του επιβάλει προσωρινή κράτηση ή ακόμη περισσότερο καταδίκη, διότι η επιβολή της προσωρινής κράτησης προϋποθέτει την ύπαρξη σοβαρών ενδείξεων ενοχής και η καταδίκη βάσιμων αποδείξεων, ώστε η τυχόν δόλια παρεμβολή του κατηγορουμένου να μην μπορεί – κατά κανόνα – να επηρεάζει την ορθή δικαστική κρίση⁸⁷.

Περαιτέρω, στην περίπτωση κατά την οποία υπαίτιος της καταδίκης ή της προσωρινής κράτησης είναι όχι ο ίδιος ο στερηθείς την ελευθερία του αλλά κάποιος τρίτος, όπως επί παραδείγματι ο ψευδώς καταμηνύσας ή ο ψευδομάρτυρας ή ενδεχομένως κάποιος

⁸⁶**Δαλακούρας Θ.**, ό.π., σελ. 86., Κουράκη, ό.π., σελ. 486 και Α.Π. 748/2009, ΤΝΠ Νόμος με την οποία αναιρέθηκε η προσβαλλόμενη απόφαση (με την οποία είχε απορριφθεί αίτηση αποζημίωσης του προσωρινώς κρατηθέντος και μετέπειτα αθωωθέντος για τις πράξεις της απόπειρας βιασμού και της απλής συνέργειας σε βιασμό), λόγω έλλειψης αιτιολογίας και συγκεκριμένα έκρινε «[...] η προσβαλλομένη απόφαση, με όσα διαλαμβάνει στο αιτιολογικό της, δεν περιέχει την επιβαλλόμενη ειδική και εμπειριστατομένη αιτιολογία, αλλά αντίθετα περιέχει ασάφεια και αντίφαση. Τούτο γιατί, η προσβαλλομένη απόφαση, ενώ δέχεται ότι ο αιτών με τη συμπεριφορά του έγινε από πρόθεση παραίτιος της προσωρινής κρατήσεώς του, παράλληλα δέχεται ότι στο πρόσωπο του αιτούντος, υφίστατο αμελής συμπεριφορά του, αλλά και πρόθεσή του. Έτσι, με τον τρόπο αυτό, δεν καθίσταται σαφές στην προσβαλλομένη απόφαση, αν ο αιτών έγινε παραίτιος της προσωρινής του κρατήσεως από πρόθεση ή από αμέλεια, στοιχεία τα οποία απαιτούντο υπό το προηγούμενο νομοθετικό καθεστώς, και όχι κατά την ισχύουσα στην προκειμένη περίπτωση διάταξη του άρθρου 535 ΚΠΔ, σύμφωνα με την οποία το Δημόσιο δεν έχει υποχρέωση για αποζημίωση, αν εκείνος που καταδικάστηκε ή κρατήθηκε προσωρινά έγινε από πρόθεση παραίτιος της καταδίκης ή της προσωρινής κράτησής του.»

⁸⁷**Καρράς Αργ.**, ό.π., σελ. 1073, 1074. Σημειωτέον, πλέον ο κατηγορούμενος θα πρέπει να θεωρείται δεδομένο ότι δικαιούται να ψευδεται και να σιωπά προκειμένου να προστατεύσει τον εαυτό του, συνεπώς δεν θα πρέπει να αποκλειστεί εκ του λόγου αυτού το δικαίωμα αποζημίωσης. Ωστόσο ακόμα και υπό το καθεστώς της νέας ρύθμισης και παρά τη ρητή διατύπωση στην εισιγητική έκθεση του νόμου 2915/2001 εξακολουθεί να υποστηρίζεται η άποψη ότι παραίτιος από πρόθεση μπορεί να υπήρξε ο αιτών επειδή αρνήθηκε να ασκήσει τα δικαιώματά του από τα άρθρα 96 επ. ΚΠΔ, δεν υπέβαλε αυτοτελείς ισχυρισμούς, απέκρυψε την αλήθεια ή εισέφερε ελλιπές αποδεικτικό υλικό (ενδ. ΑΠ 448/2014, ΤΝΠ Νόμος)

πλαστογράφος, η αποζημίωση για τη στέρηση της ελευθερίας του καταδικασθέντος και μετέπειτα αθωωθέντος επιδικάζεται εις βάρος του Δημοσίου, το οποίο αναζητά από τον υπαίτιο τρίτο, κατά τις διατάξεις του άρθρου 541 ΚΠΔ, το ποσό που κατέβαλε ως αποζημίωση.

Αναφορικά δε με την κείμενη ρύθμιση, περί της παραίτιας συμπεριφοράς του κρατηθέντος, έχει υποστηριχθεί η άποψη ότι δεν εισάγεται αρνητική ουσιαστική προϋπόθεση του δικαιώματος αποζημίωσης. Η ευθύνη του Δημοσίου δηλαδή σε αποζημίωση είναι αντικειμενική και ως εξαιρετικός λόγος αποκλεισμού αυτής μπορεί να είναι η απόδειξη ότι ο αθωωθείς υπήρξε παραίτιος της καταδίκης ή της προσωρινής του κράτησης από πρόθεση. Συνεπώς δεν απαιτείται σωρευτικά με τις ουσιαστικές προϋποθέσεις να αποδειχτεί αρνητικά ότι ο αθωωθείς δεν υπήρξε παραίτιος προκειμένου να αποζημιωθεί. Πρόκειται για ένσταση που δύναται να αποκλείσει την υποχρέωση του Δημοσίου, ωστόσο ερευνάται αυτεπαγγέλτως από το ποινικό δικαστήριο το οποίο στοχεύει στην αναζήτηση της ουσιαστικής αλήθειας ακόμα και αν εξετάζονται από αυτό ζητήματα αστικής φύσης. Τέλος και αναφορικά με το ζήτημα της εφαρμογής ή μη του άρθρου 300 ΑΚ για το συντρέχον πταίσμα, στην περίπτωση του κατ' άρθρο 535 ΚΠΔ αποκλεισμού του δικαιώματος αποζημίωσης, όπως ισχύει σήμερα, έχει υποστηριχθεί η θέση ότι πρέπει να εφαρμόζεται, καθότι σε αυτό προβλέπεται ευθύνη από υπαιτιότητα του ζημιωθέντος, η οποία δεν είναι ικανή να καταλύσει την ευθύνη του Δημοσίου που είναι αντικειμενική και ενόψει του γεγονότος ότι μόνο αποκλειστική υπαιτιότητα του κρατηθέντος θα ήταν ικανή να αποκλείσει την αντικειμενική ευθύνη εφόσον βέβαια υπήρχε τέτοια νομοθετική πρόβλεψη⁸⁸. Στον αντίποδα της θέσης αυτής έχει εκφραστεί στη θεωρία η άποψη ότι η εφαρμογή του άρθρου 300 Α.Κ. για το συντρέχον πταίσμα, λόγω της ρητής διατύπωσης του νόμου, σύμφωνα με την οποία η αμέλεια του καταδικασθέντος δεν αποτελεί λόγο αποκλεισμού του δικαιώματος αποζημίωσης, μόνον περιορισμένα θα πρέπει να εφαρμοσθεί στη συγκεκριμένη περίπτωση και ειδικότερα μόνον στις περιπτώσεις εκείνες που το συντρέχον πταίσμα οφείλεται σε εκ προθέσεως ενέργεια του μετέπειτα αθωωθέντος και όχι σε αμελή συμπεριφορά του⁸⁹.

⁸⁸Χαμηλοθώρης Ι., ό.π. σελ. 1315

⁸⁹Μαργαρίτης Α., ό.π. ΕρμΚΠΔ, σελ. 3426 επ

γ) Η στάση της νομολογία υπό το προγενέστερο και το ισχύον νομοθετικό καθεστώς

Προ της τροποποίησης του άρθρου 535 ΚΠΔ με το άρθρο 26 του Ν. 2915/2001, η παλαιότερη αρεοπαγίτικη νομολογία, έκανε δεκτό ότι στις προϋποθέσεις που θέτει το άρθρο 535 ΚΠΔ για στέρηση του δικαιώματος αποζημίωσης υπάγονται συγκεκριμένες περιπτώσεις. Τέτοιες περιπτώσεις κρίθηκε ότι είναι η άτακτη είσπραξη τελωνειακών δασμών⁹⁰, η αποφυγή εμφάνισης ενώπιον των αρχών για τη θεώρηση του δελτίου αδείας, με συνέπεια ο εμφανισθείς να θεωρηθεί λιποτάκτης⁹¹, η απομάκρυνση από την κατοικία, με ταυτόχρονη παράλειψη έγκαιρης, μέσω της οικογένειας του κατηγορουμένου, πληροφόρησης για την εναντίον του δίωξη⁹², η μη προσκόμιση από τον κατηγορούμενο των στοιχείων που υπήρχαν κατά το χρόνο της καταδίκης ή της προσωρινής κράτησης⁹³, καθώς και η μη προσκόμιση και επίκληση των εγγράφων που αποδεικνύουν την αθωότητα του κατηγορουμένου⁹⁴. Αντίθετα εξαίρεση στην τάση της νομολογίας να απορρίπτει τις αιτήσεις αποζημίωσης των αδίκως καταδικασθέντων αποτελεί η ΑΠ 261/1956⁹⁵, η οποία αναγνώρισε την υποχρέωση του Δημοσίου για αποζημίωση αδίκως καταδικασμένου. Περαιτέρω, η ΣυμβΑΠ 1279/2007⁹⁶, απορρίπτει την κρινόμενη αίτηση για αποζημίωση με την αιτιολογία ότι το Αναθεωρητικό Δικαστήριο Αθηνών που την έκρινε είχε αποφανθεί αμετακλήτως το 1989 ότι δεν αναγνωρίζεται η υποχρέωση του δημοσίου σε αποζημίωση για τον επί πλέον χρόνο κράτησής του στις φυλακές, με την αιτιολογία ότι ο αιτών έγινε παραίτιος από μεγάλη του αμέλεια και συνεπώς η αίτησή του κατά το μέρος αυτό είναι απαράδεκτη.

Επίσης, με βάση το άρθρο 535 ΚΠΔ υπό την προηγούμενή του μορφή, τμήμα της θεωρίας⁹⁷, δέχθηκε ότι ο κατηγορούμενος έγινε υπαίτιος της καταδίκης ή της προσωρινής κράτησης από πρόθεση ή από βαριά αμέλεια -ενόψει του γεγονότος ότι το παλαιό άρθρο 535

⁹⁰ΑΠ 97/1957 ΠοινΧρ Ζ', 1957, 247 επ.

⁹¹ΑΠ 206/1958 ΠοινΧρ Η' 1958, 493 επ.

⁹²ΑΠ 39/1960, ΠοινΧρ Γ', 1960, 208

⁹³ΑΠ 3/1963, ΠοινΧρ ΙΓ', 1963, 159 επ.

⁹⁴ΑΠ 495/1967 ΠοινΧρ ΙΗ', 1968, 35 και ΑΠ 202/1963 ΠοινΧρ ΙΓ', 1963, 435

⁹⁵ΠοινΧρ ΣΤ', 1956, 506

⁹⁶ΠοινΧρ ΝΗ', 2008, 344

ΚΠΔ περιελάμβανε και τη βαριά αμέλεια του κατηγορουμένου ως λόγο αποκλεισμού του δικαιώματος αποζημίωσης- όταν προέβη σε ψευδή ομολογία ή αρνήθηκε να απολογηθεί ή αποδέχθηκε ίδια ευθύνη με σκοπό την απόκρυψη της ευθύνης άλλου προσώπου ή απέφυγε την αντίκρουση καταθέσεων μαρτύρων ή άλλων συγκατηγορουμένων ή τέλος όταν γενικά προέβη σε ψευδείς δηλώσεις, υπό την προϋπόθεση ότι υφίσταται σχέση αιτίου και αποτελέσματος μεταξύ της συμπεριφοράς του κατηγορουμένου και της καταδίκης του ή της προσωρινής κράτησής του. Βεβαίως, σύμφωνα με την ασκηθείσα στη θεωρία κριτική⁹⁸ βασικό πρόβλημα των παλαιότερων δικαστικών αποφάσεων, οι οποίες απέρριπταν τις αιτήσεις για αποζημίωση λόγω παραίτιας συμπεριφοράς του καταδικασμένου, ήταν η έλλειψη εμπειριστατωμένης αιτιολογίας σχετικά με το πού έγκειται η υπαιτιότητα του αδίκως καταδικασμένου⁹⁹.

Ωστόσο, μετά την τροποποίηση του άρθρου 535 ΚΠΔ από το άρθρο 26 Ν. 2915/2001 υποστηρίχθηκε¹⁰⁰, ότι οι παραπάνω περιπτώσεις δεν μπορούν να υπαχθούν στη νέα διάταξη του άρθρου 535 ΚΠΔ και ιδίως οι ψευδείς ομολογίες, η άρνηση απολογίας, εν γένει οι ψευδείς δηλώσεις του κατηγορουμένου, καθώς και η μη προσκόμιση από τον κατηγορούμενο των στοιχείων που υπήρχαν κατά το χρόνο της καταδίκης ή της προσωρινής κράτησης ή η μη προσκόμιση και επίκληση των εγγράφων που αποδεικνύουν την αθωότητα του κατηγορουμένου, διότι ο κατηγορούμενος έχει το δικαίωμα να ψεύδεται ή να σιωπά. Ειδικότερα σε περίπτωση ψευδούς ομολογίας υποστηρίχθηκε¹⁰¹ ότι παραίτιος από πρόθεση της καταδίκης μπορεί να θεωρηθεί αυτός που ομολόγησε ψευδώς βάσει σχεδίου λ.χ. είτε για να καλυφθεί κάποιο άλλο πρόσωπο είτε κάποια άλλη βαρύτερα τιμωρητέα πράξη που τέλεσε ο ίδιος, ενώ αντίθετα η ψευδής ομολογία δεν μπορεί να αποτελέσει παραίτια συμπεριφορά από πρόθεση, όταν είναι αποτελεσματικό πολυώρων ανακρίσεων που αποσκοπούν στην εκμείυσή της ή αποτελεσματικό του

⁹⁷ **Βαρελάς Δ.**, Άρθρο 535 ΚΠΔ «Πότε δεν δικαιούνται αποζημίωση οι άδικοι καταδικασμένοι ή προσωρινά κρατούμενοι.» Κριτική θεώρηση, ΝοΒ 1987. 850, **Μπουρόπουλος Α.**, ό.π. ΕρμΚΠΔ, σελ. 338, **Στάικος Αντ.**, ό.π. σελ 768

⁹⁸ Αναλυτικά σε **Δαλακούρα Θ.**, ό.π., σελ. 85 επ.

⁹⁹ Ως χαρακτηριστικό παράδειγμα παρατίθεται η προαναφερθείσα ΑΠ 97/1957 ΠοινΧρ Ζ', 1957, 247, που αποκλείει την υποχρέωση αποζημίωσης λόγω παραίτιας συμπεριφοράς του καταδικασμένου από «μεγάλη» αμέλεια ενώ χαρακτηριστική είναι και η απόφαση του Ε.Δ.Δ.Α. υπόθ Γούτσος κατά Ελλάδας (Υπερ 2000, 392), όπου επισημαίνεται ότι το ελληνικό Εφετείο δεν ανέφερε στην απόφασή του κανένα λόγο για να απαλλάξει το Δημόσιο από την ευθύνη του της προσωρινής κράτησης του αιτούντος και συνεπώς υπάρχει παντελής έλλειψη αιτιολογίας, κατά παράβαση του άρθρου 6 παρ. 1 της ΕΣΔΑ.

¹⁰⁰ **Καρρά Αργ.**, ό.π, σελ. 1074

¹⁰¹ **Δαλακούρα Θ.**, ό.π., σελ. 85

φόβου της ανάκρισης που χαρακτηρίζει συνήθως νεαρά ή ασυνήθιστα σε τέτοιες πρακτικές άτομα, διότι στις παραπάνω περιπτώσεις ο ανακρινόμενος δεν επιδιώκει την καταδίκη ούτε είναι σε θέση λόγω της εξάντλησης ή του φόβου του να προβλέψει την επέλευσή της. Συμπερασματικά σε σχέση με την ψευδή ομολογία ως παραίτια συμπεριφορά προτάθηκε¹⁰² η in concreto έρευνα σχετικά με το αν η συμπεριφορά αυτή οδήγησε στην άδικη καταδίκη, οπότε αποκλείεται η υποχρέωση του Δημοσίου για αποζημίωση, ή αν η καταδίκη θα επερχόταν και χωρίς να ληφθεί υπόψη η ψευδής ομολογία.

Α. Η διαδικασία για την ικανοποίηση του δικαιώματος της αποζημίωσης

Η ακολουθούμενη για την ικανοποίηση του δικαιώματος αποζημίωσης του κρατηθέντος που μετέπειτα αθώθηκε διαδικασία προβλέπεται στα άρθρα 536 έως 542 του ΚΠΔ, διαιρείται δε αυτή σε δύο στάδια. Το πρώτο στάδιο περιλαμβάνει τη διαδικασία για την αναγνώριση της υποχρέωσης αποζημίωσης εκ μέρους του Δημοσίου, ενώ το δεύτερο συνίσταται στον προσδιορισμό και την επιδίκαση του ποσού της αποζημίωσης. Οι σχετικές διατάξεις υπέστησαν κομβικές αλλαγές μετά την θέση σε ισχύ του Ν. 2915/2001 σε μια προσπάθεια να επέλθει η πολυπόθητη εξυγίανση του θεσμού, ο οποίος παρέμενε επί μακρόν ανεφάρμοστος και εξ' αιτίας της οικείας τότε ρύθμισης της ακολουθούμενης διαδικασίας για την ικανοποίηση του σχετικού δικαιώματος. Είχε μάλιστα διατυπωθεί στη θεωρία¹⁰³ πριν τις επερχόμενες αλλαγές, ότι στην προσπάθεια διαπίστωσης των λόγων δυσλειτουργίας, κυριολεκτικά μη ουσιαστικής εφαρμογής του θεσμού της αποζημίωσης, δεν λείπουν οι απόψεις που θεωρούν την προβλεπόμενη διαδικασία αποζημίωσης ως βασικό αρνητικό παράγοντα μη ευδοκίμησης του θεσμού. Η αρμοδιότητα του δικαστηρίου που αναγνωρίζει το δικαίωμα αποζημίωσης και που επιδικάζει την αποζημίωση, το ύψος αυτής, ο τρόπος υποβολής της σχετικής αιτήσεως, η δυνατότητα άσκησης ενδίκων μέσων κατά της απορριπτικής της αναγνώρισης του δικαιώματος αποφάσεως, το αντικείμενο της αξίωσης για αποζημίωση στα πολιτικά δικαστήρια, αποτελούν ρυθμίσεις που συναπαρτίζουν την πεμπτούσια του θεσμού, υπό την έννοια ότι το διακύβευμα των προβλέψεων είναι η εξασφάλιση της αποζημίωσης σε εκείνον ο οποίος κρατήθηκε ανομιμοποίητα και δικαιούται να την αξιώσει.

¹⁰² Δαλακούρας Θ., ό.π. σελ. 85

¹⁰³ Δαλακούρας Θ., ό.π. σελ. 95

α) Η αναγνώριση του δικαιώματος αποζημίωσης

ι) Η αρμοδιότητα του δικαστηρίου που εξέδωσε την αθωωτική απόφαση και η δικαιοδοσία των ποινικών δικαστηρίων.

Σύμφωνα με το άρθρο 536§1 του ΚΠΔ, αρμόδιο να αποφανθεί για την υποχρέωση του δημοσίου για αποζημίωση είναι το δικαστήριο που εξέδωσε την απόφαση για την υπόθεση, με ιδιαίτερη ταυτόχρονη απόφαση, ύστερα από προφορική ή γραπτή αίτηση εκείνου που αθώωθηκε και αφού προηγουμένως ακουσθούν ο αιτών και ο εισαγγελέας. Ως δικαστήριο που εξέδωσε την απόφαση νοείται είτε το δικαστήριο που αθώωσε τον κατηγορούμενο ή του επέβαλε μικρότερη ποινή σε σύγκριση με αυτήν που του είχε επιβληθεί προγενέστερα, είτε το δικαστικό συμβούλιο που αποφάνθηκε ότι δεν πρέπει να γίνει κατηγορία εναντίον του κατηγορουμένου ή εξαφάνισε το ένταλμα προσωρινής κράτησης ή το σχετικό βούλευμα¹⁰⁴. Σημειώνεται ότι αν το δικαστήριο που εξέδωσε την αθωωτική απόφαση είναι το Μικτό Ορκωτό Δικαστήριο ή το Μικτό Ορκωτό Εφετείο αρμόδιοι να κρίνουν το αίτημα αποζημίωσης είναι οι τακτικοί δικαστές, εφόσον δε πρόκειται για βούλευμα που παύει οριστικά την ποινική δίωξη ή κηρύσσει την ποινική δίωξη απαράδεκτη λόγω δεδικασμένου αρμόδιο είναι το Συμβούλιο που το εξέδωσε.

Περαιτέρω, σύμφωνα με το άρθρο 537 ΚΠΔ, στην περίπτωση της υποβολής της αίτησης για αποζημίωση μεταγενέστερα, αυτή παραδίδεται στον Εισαγγελέα εντός ανατρεπτικής προθεσμίας 10 ημερών, που δεν παρεκτείνεται λόγω αποστάσεως, από την απαγγελία της απόφασης στο ακροατήριο, ή από την κοινοποίηση της στον κατηγορούμενο που δικάστηκε ερήμην ή από την κοινοποίηση του απαλλακτικού βουλεύματος στον προσωρινά κρατούμενο. Η εν λόγω αίτηση δικάζεται σε ειδική και έκτακτη σύγκληση από το ίδιο ποινικό δικαστήριο ή δικαστικό συμβούλιο κατά το δυνατόν σε μία από τις πρώτες εργάσιμες ημέρες μετά την παράδοση της αίτησης και κατά προτίμηση από τους ίδιους δικαστές (κατ' άρθρο 537§3 ΚΠΔ). Στην περίπτωση που η αθωωτική απόφαση απαγγέλθηκε από το Μικτό Ορκωτό Δικαστήριο ή το Μικτό Ορκωτό Εφετείο, αρμόδιο δικαστήριο για την εκδίκαση της αίτησης που υποβλήθηκε μεταγενέστερα κατ' άρθρο 537 ΚΠΔ είναι -κατ' αναλογική εφαρμογή του άρθρου 371§4 ΚΠΔ¹⁰⁵- το Τριμελές Εφετείο Κακουρηγημάτων και το

¹⁰⁴ Δαλακούρας Θ., ό.π. σελ. 92, Μαργαρίτης Λ., ό.π. ΕρμΚΠΔ, σελ. 3428, Καρράς, ό.π. σελ. 1075

¹⁰⁵ Σύμφωνα με την σχετική διάταξη της μεταγενέστερης αφαίρεσης της προσωρινής κράτησης από την ποινή που επιβλήθηκε

Πενταμελές Εφετείο Κακουργημάτων αντίστοιχα. Το σχετικό ζήτημα έχει κριθεί νομολογιακά, χαρακτηριστική δε είναι η ΑΠ 748/2009¹⁰⁶, με την οποία αναιρέθηκε η προσβαλλόμενη απόφαση (με την οποία είχε απορριφθεί αίτηση αποζημίωσης του προσωρινώς κρατηθέντος και μετέπειτα αθωωθέντος για τις πράξεις της απόπειρας βιασμού και της απλής συνέργειας σε βιασμό), με την αιτιολογία ότι η προσβαλλομένη έπασχε αιτιολογίας και ότι το δικαστήριο που έκρινε την αίτηση αποζημίωσης που υποβλήθηκε μεταγενέστερα του χρόνου έκδοσης της αθωωτικής απόφασης, ήταν αναρμόδιο, δεδομένου ότι είχε λήξει η σύνοδος του ΜΟΔ. Βάσει της εν λόγω απόφασης καθ' ύλην αρμόδιο δικαστήριο προκειμένου να επιληφθεί της συγκεκριμένης αιτήσεως αποζημίωσης δεν ήταν των εκ των τακτικών δικαστών του ΜΟΔ Αθηνών, που εξέδωσε την προσβαλλομένη απόφαση, ενόψει του ότι ήδη είχε λήξει η σύνοδος του δικαστηρίου εκείνου, αφού για τον μήνα που συγκροτείται το ΜΟΔ, η σύνοδος διαρκεί 24 ημέρες, σύμφωνα με το άρθρο 377§2 ΚΠΔ, αλλά το Τριμελές Εφετείο Αθηνών, κατ' ανάλογη εφαρμογή του 371§4 του ΚΠΔ. Αντίθετα, έχει εκφραστεί και η θέση ότι αρμόδιοι να κρίνουν τη διαφορά παραμένουν οι τακτικοί δικαστές του ΜΟΔ, κατ' αναλογική εφαρμογή του άρθρου 405 περ. η' ΚΠΔ για τις κατά το άρθρο 71 ΚΠΔ αστικές απαιτήσεις του κατηγορουμένου που αθώωθηκε αλλά και διότι ο ίδιος ο νόμος αναθέτει τις αιτήσεις αποζημίωσης στα ποινικά δικαστήρια για να αποφαινούνται επ' αυτών οι δικαστές που αθώωσαν και έχουν λάβει πλήρη γνώση του αποδεικτικού υλικού¹⁰⁷.

Σε ό,τι αφορά το ζήτημα της δικαιοδοσίας των ποινικών δικαστηρίων να αποφαινούνται επί της αναγνώρισης της υποχρέωσης του δημοσίου να καταβάλει αποζημίωση στον μετέπειτα αθωωθέντα, ως νομοθετική επιλογή, υπήρξε διχογνωμία για το ορθό ή μη της προβλέψεως, ιδίως εν τη ισχύ του προηγούμενου νομοθετικού πλαισίου, προ δηλαδή της τροποποίησης των σχετικών διατάξεων με το Ν. 2915/2001. Είχε υποστηριχθεί η άποψη¹⁰⁸ ότι η δικαιοδοσία των ποινικών δικαστηρίων να αναγνωρίζουν την υποχρέωση του Δημοσίου να καταβάλλει αποζημίωση αποτελούσε τροχοπέδη στην έκδοση αποφάσεων που κάνουν δεκτές τις αιτήσεις αποζημίωσης, ενόψει της δυνατότητας που διατηρούσε το Δημόσιο να στραφεί αναγωγικώς κατά των δικαστών που αποφάνθηκαν επί της καταδίκης ή της προσωρινής κράτησης. Προτάθηκε δε ως ικανοποιητική λύση η αναγνώριση του δικαιώματος αποζημίωσης

¹⁰⁶ΠοινΧρ Ξ', 2010, σελ. 194 και ΤΝΠ Νόμος

¹⁰⁷Χαμηλοθώρης Ι., ό.π. σελ. 1319

¹⁰⁸Κασιμάτης. Γ. σε Δαλακούρα Θ., ό.π. σελ. 94

να γίνεται από τα πολιτικά δικαστήρια, από τον «φυσικό τους δικαστή», όπως χαρακτηριστικά αναφέρθηκε, ο οποίος είναι και ξένος προς την ευθύνη της άδικης προσωρινής κράτησης ή καταδίκης, ενόψει του ότι δεν φέρει ευθύνη για το ποινικό σκέλος της υπόθεσης. Βεβαίως μετά την τροποποίηση της σχετικής διάταξης η μόνη περίπτωση που το Δημόσιο δύναται να στραφεί εις βάρος δικαστών είναι όταν έδρασαν ενάντια στα καθήκοντά τους οπότε θεμελιώνεται σε βάρος τους ποινικό αδίκημα, κατ' άρθρο 541 ΚΠΔ. Περαιτέρω, είχε υποστηριχθεί η θέση¹⁰⁹ ότι η παθογένεια του θεσμού υπό την προγενέστερη μορφή του δεν έγκειται σε αυτό το σημείο, καθότι η δικαιοδοσία των ποινικών δικαστηρίων αναφορικά με την αναγνώριση του δικαιώματος προωθεί την επιτάχυνση της διαδικασίας και αποτελεί ρυθμιστή των αντικρουόμενων συμφερόντων των δύο πλευρών, ήτοι του Δημοσίου και του αιτούντος, καθώς ο ποινικός δικαστής έχει τα εχέγγυα για καλύτερη κρίση ενόψει μάλιστα του γεγονότος ότι την εκδίκαση επωμίζονται οι ίδιοι κατά προτίμηση δικαστές που αποφάνθηκαν για την καταδίκη ή την προσωρινή κράτηση. Στην αντίθετη ακριβώς θέση βρέθηκε η άποψη του Παπαδάτου¹¹⁰, ο οποίος θεωρώντας την έγερση της αγωγής στα πολιτικά δικαστήρια τροχοπέδη που δυσκολεύει την πραγμάτωση της αποζημίωσης και αποθαρρύνει εύλογα τον δικαιούχο από το να επιδιώξει την αποζημίωσή του, πρότεινε να αποφασίζει και για το ύψος αυτής, ανεξάρτητα μάλιστα από το ποσό, το ίδιο το δικαστήριο που αναγνώρισε την υποχρέωση του Δημοσίου για αποζημίωση. Στα πλεονεκτήματα της θέσης αυτής συγκαταλέχθηκε η εξασφάλιση της ταχύτερης επιδίκασης της αποζημίωσης από το ποινικό δικαστήριο, επιχείρημα που αποδυνάμωσε η θέση ότι τοιουτοτρόπως «λογιστοποιείται» η ποινική δίκη, κυρίως ενόψει της αδυναμίας ενασχόλησης των δικαστών στα πλαίσια της ποινικής διαδικασίας με ζητήματα αποζημίωσης και χρηματικής ικανοποίησης, στα οποία αρμόζει διαπιστωμένα δευτερεύουσα σημασία στην ποινική δίκη, γεγονός που τελικά δεν ευνοεί τα συμφέροντα του δικαιούχου της αποζημίωσης¹¹¹.

Τέλος, αναφορικά με το αν η κείμενη πρόβλεψη για την κρίση περί της αναγνώρισης του δικαιώματος αποζημίωσης από το ποινικό δικαστήριο είναι συνταγματικά ανεκτή και κινείται μέσα στα πλαίσια της πρόβλεψης των άρθρων 94, 95 και 96 του Συντάγματος, έχει εκφραστεί σχετικά αμφιβολία, καθότι πρόκειται εξόφθαλμα για μία αστικής φύσεως αξίωση η οποία εισάγεται στα ποινικά δικαστήρια. Παραταύτα έχει υποστηριχθεί και στη θεωρία αλλά

¹⁰⁹ Δαλακούρας Θ., ό.π. σελ 94 επ.

¹¹⁰ ό.π., σελ.48

¹¹¹ Δαλακούρας Θ., ό.π. σελ 95

έχει κριθεί και από τη νομολογία¹¹² ότι δεν τίθεται ζήτημα παραβίασης των συνταγματικών επιταγών, περί κατανομής της δικαιοδοσίας στα πολιτικά, ποινικά και διοικητικά δικαστήρια, διότι η αναγνώριση του δικαιώματος αποζημίωσης υπάγεται στον ευρύτερο χώρο της απονομής της ποινικής δικαιοσύνης. Και τούτο διότι ο δικαστής που αθώωσε ή απάλλαξε ή επέβαλλε μικρότερη ποινή έχει καλύτερη εποπτεία του αποδεικτικού υλικού και των συντρεχουσών περιστάσεων από οιονδήποτε άλλο. Ωστόσο, η νομοθετική τροποποίηση συνέβαλε στο να αποδοθεί στην ευθύνη του Δημοσίου αντικειμενικός χαρακτήρας ώστε να μην εξαρτάται το εν λόγω δικαίωμα από ουσιαστικές προϋποθέσεις που ίσχυσαν στο παρελθόν όπως η ύπαρξη βάσιμων ενδείξεων ή η επικινδυνότητα του δράστη. Θα μπορούσε επί τη βάσει των νέων στοιχείων να θεωρηθεί ότι ο ρόλος του δικαστή που καλείται να κρίνει την αίτηση του αθωωθέντος είναι αποκλειστικά διαπιστωτικός και δεν συνδέεται επ' ουδενί με τον ρόλο των ποινικών δικαστηρίων. Εν τέλει, η συνταγματικότητα των ρυθμίσεων για τη δικαιοδοσία των ποινικών δικαστηρίων διασώζεται ενόψει της διατήρησης ενός λόγου αποκλεισμού της υποχρέωσης του Δημοσίου για αποζημίωση, της παραίτιας από πρόθεση συμπεριφοράς του δράστη, ουσιαστική προϋπόθεση της οποίας η συνδρομή πρέπει να ερευνηθεί από τον ποινικό δικαστή που αποφάνθηκε για την κατηγορία και γνωρίζει εις βάθος όσα διημείφθησαν ενώπιόν του¹¹³.

ii) Η υποβολή της αίτησης για την αναγνώριση του δικαιώματος αποζημίωσης

Προκειμένου να αποφανθεί το αρμόδιο ποινικό δικαστήριο ή δικαστικό Συμβούλιο, αν υφίσταται ή όχι υποχρέωση του Δημοσίου για αποζημίωση, απαιτείται προηγουμένως να έχει υποβληθεί αίτηση από τον ενδιαφερόμενο. Η επιδίκαση δηλαδή αποζημίωσης από το αρμόδιο δικαστήριο προϋποθέτει την υποβολή προφορικής ή γραπτής αίτησης εκείνου που αθωώθηκε, αμέσως μετά την αθωωτική απόφαση ή την απόφαση που επέβαλε μικρότερη ποινή σε σύγκριση

¹¹²ΑΠ 918/2008, όπου «Ειδικότερα προβλέπεται σε αρμονία προς τις συνταγματικές διατάξεις περί χωριστών δικαιοδοσιών (άρθρα 94, 95 και 96) ότι αρμόδιο δικαστήριο για τη διάγνωση του άδικου ή παράνομου της προσωρινής κράτησης ή φυλάκισης είναι αποκλειστικώς το ποινικό δικαστήριο (ή δικαστικό συμβούλιο) που αθώωσε ή απήλλαξε ή τιμώρησε με ελαφρότερη ποινή τον κατηγορούμενο. Τα δε πολιτικά δικαστήρια είναι αρμόδια, μόνο για τον προσδιορισμό του ύψους της ζημίας και την επιδίκαση της ανάλογης αποζημίωσης ή χρηματικής ικανοποίησης στις περιπτώσεις που το ποινικό δικαστήριο έχει μεν αναγνωρίσει τη σχετική υποχρέωση του δημοσίου αλλά δεν έχει προσδιορίσει το ύψος της αποζημίωσης, ή προσδιόρισε αυτή και το ύψος της δε βρίσκει σύμφωνο τον δικαιούχο ή το υπόχρεο Δημοσίο. Και τούτο διότι, ο ποινικός δικαστής ο οποίος έχει πλήρη γνώση της διεξαχθείσας ενώπιόν του ποινικής διαδικασίας, εκτιμώντας τις συνθήκες και όλες τις προσκομισθείσες αποδείξεις, είναι ο πλέον κατάλληλος για να αποφανθεί για την υποχρέωση ή μη του Δημοσίου προς αποζημίωση.», ΤΝΠ Νόμος, ΑΠ 1540/2011 ΤΝΠ Νόμος και ΣΤΕ 2574/2006, ΤΝΠ Νόμος

¹¹³Χαμηλοθώρης Ι., ό.π. 1318 επ.

με αυτή που επιβλήθηκε μεταγενέστερα. Με το Ν. 2915/2001, καταργήθηκε η δυνατότητα του δικαστηρίου να αποφαινεται αυτεπαγγέλτως για το εν λόγω ζήτημα. Η συνηθισμένη τακτική των δικαστηρίων μας, υπό το προηγούμενο καθεστώς, να κρίνουν αυτεπαγγέλτως, αμέσως μετά την αθώωση του κατηγορουμένου (χωρίς προηγούμενη ακρόασή του), ότι δεν συντρέχει λόγος αποζημίωσης αυτού, χωρίς μάλιστα κάποια στοιχειώδη αιτιολογία ή υπό την προσχηματική αιτιολογία ότι ο ίδιος έγινε παραίτιος της καταδίκης του, είχε οδηγήσει σε επανειλημμένες καταδίκες τη χώρα μας από το ΕΔΔΑ για παραβίαση του άρθρου 6§1 της ΕΣΔΑ¹¹⁴. Επομένως, μετά την επιγενόμενη τροποποίηση, το αρμόδιο κατά το άρθρο 536 ΚΠΔ δικαστήριο δεν μπορεί πλέον να αποφανθεί αυτεπαγγέλτως ή με αίτηση του εισαγγελέα σχετικά με το δικαίωμα αποζημίωσης του κατηγορουμένου¹¹⁵.

Σύμφωνα με την ισχύουσα διάταξη του άρθρου 536§1 ΚΠΔ η ως άνω αίτηση για την αναγνώριση της υποχρέωσης του Δημοσίου για αποζημίωση υποβάλλεται από τον αθωωθέντα, προφορικά ή γραπτά, ενώπιον του ποινικού δικαστηρίου, αμέσως μετά την έκδοση της «αθωωτικής» απόφασης. Στην περίπτωση δε που ο ζημιωθείς από τη στέρηση της ελευθερίας του δεν υπέβαλε αίτηση για αποζημίωση στο ίδιο δικαστήριο που εξέδωσε την απόφαση για την υπόθεση κατά το άρθρο 536§1 ΚΠΔ, έχει επιπλέον δυνατότητα να την υποβάλει και αργότερα

¹¹⁴ίδι. απόφαση του ΕΔΔΑ, της 29.05.1997 **Γεωργιάδης κατά Ελλάδος**, με παρατηρήσεις Συλίκου Γ., ΠοινΔικ 1998, 665 επ. (Στην εν λόγω απόφαση κρίνεται ότι το δικαίωμα αποζημίωσης του άρθρου 533 ΚΠΔ έχει αστικό χαρακτήρα βάσει της έννοιας του άρθρου 6 της ΕΣΔΑ, κατ' επέκταση τυγχάνει εφαρμογής το άρθρο αυτό το οποίο προβλέπει το δικαίωμα στη δίκαιη δίκη στην περίπτωση αστικών αμφισβητήσεων. Από τη σύμβαση κατοχυρώνεται το δικαίωμα ακρόασης, συνεπώς πρέπει αφενός να δίνεται η δυνατότητα στον ενδιαφερόμενο να υποβάλει αίτηση χωρίς να επιτρέπεται να ληφθεί απόφαση αυτεπαγγέλτως, αφετέρου πρέπει να υπάρχει προηγούμενη ακρόαση των επιχειρημάτων του. Τέλος η απόφαση που απορρίπτει το αίτημα πρέπει να είναι αιτιολογημένη.), καθώς και την απόφαση του ΕΔΔΑ της 17.10.2000 **Καρακάσης κατά Ελλάδος** και της 21.03.2000 **Sahatos κατά Ελλάδος** με παρατηρήσεις Ζημιανίτη Δ., ΠοινΔικ 2001, 156 επ., ο οποίος χαρακτηριστικά αναφέρει: «Ωστόσο, με μια σειρά αποφάσεων του ΕΔΔΑ -χωρίς να υιοθετεί κανένα αποκλειστικά από τα κριτήρια διάκρισης μιας διαφοράς ως "διοικητικής" (και όχι αστικής) φύσεως και ιδίως το λειτουργικό κριτήριο- έχει κρίνει ότι υφίσταται διαφορά "αστικής φύσεως" και , επομένως, τυγχάνει εφαρμογής το άρθρο 6 της ΕΣΔΑ ανεξαρτήτως: 1) της ασκήσεως δημόσιας εξουσίας, 2) της φύσεως της εφαρμοζόμενης νομοθεσίας, 3) της φύσεως της σχέσεως ως δημοσίου δικαίου και 4) της αρχής που είναι αρμόδια να αποφανθεί και, μάλιστα, θα πρέπει να εξετάζεται προς το σκοπό αυτό εάν βάσιμα μπορεί να υποστηριχθεί ότι το επίδικο, αστικής φύσεως δικαίωμα αναγνωρίζεται στο εσωτερικό δίκαιο και το αποτέλεσμα της κρινόμενης διαδικασίας ήταν ευθέως καθοριστικό για αυτό.»

¹¹⁵ίδι. σχετικά την **ΑΠ 1876/2001**, ΤΝΠ Νόμος, σύμφωνα με την οποία σε περίπτωση που δεν έχει υποβληθεί αίτηση αποζημίωσης εκ μέρους του κατηγορουμένου, αλλά το δικαστήριο με πρόταση του εισαγγελέα της έδρας αποφανθεί ότι δεν συντρέχει περίπτωση υποχρέωσης του Δημοσίου για αποζημίωση, ιδρύεται ο αναιρετικός λόγος της υπέρβασης εξουσίας κατά το άρθρο 510§1 στοιχ. Η' ΚΠΔ. Περαιτέρω, η **ΣυμβΑΠ 1431/2008** ΤΝΠ Νόμος έκανε δεκτή την κρινόμενη αίτηση για επανάληψη της διαδικασίας κατά το μέρος της αμετάκλητης αθωωτικής απόφασης για κακουρηματική απάτη με την οποία κρίθηκε ότι δεν συντρέχει περίπτωση αποζημίωσης του κατηγορουμένου για το χρονικό διάστημα της προσωρινής κράτησής του, αφού το ΕΔΔΑ αποφάνθηκε ότι παραβιάστηκε εν προκειμένω το άρθρο 6§1 της ΕΣΔΑ, επειδή το δικαστήριο αποφάνθηκε αυτεπαγγέλτως, χωρίς οποιαδήποτε αιτιολογία και χωρίς να ακουσθεί ο κατηγορούμενος, ότι δεν υφίσταται η ως άνω υποχρέωση.

υπό τις προϋποθέσεις που θέτει το άρθρο 537 ΚΠΔ. Η μη υποβολή της αίτησης στο ίδιο δικαστήριο που εξέδωσε την απόφαση για την υπόθεση δεν είναι απαραίτητο να οφείλεται σε κάποιον ιδιαίτερο λόγο που απέτρεψε τον δικαιούχο να ασκήσει το συγκεκριμένο δικαίωμά του, αντιθέτως μπορεί να οφείλεται σε οποιοδήποτε λόγο ακόμη και στην άγνοια ή στην απλή παράλειψη του δικαιούχου της αποζημίωσης, είτε διότι η αθωωτική απόφαση ή το βούλευμα δεν ήταν ακόμη αμετάκλητα κατά την απαγγελία τους¹¹⁶. Ειδικότερα στην περίπτωση του απαλλακτικού βουλεύματος ή της ερήμην καταδικαστικής απόφασης, η αίτηση θα υποβάλλεται πάντα μεταγενέστερα κατά το άρθρο αυτό, διότι κατά την έκδοσή τους δεν παρίσταται ο κατηγορούμενος¹¹⁷. Ακόμη η μεταγενέστερη αίτηση για αποζημίωση κατά το άρθρο 537 ΚΠΔ μπορεί να υποβληθεί και στην περίπτωση που ο δικαιούχος υπέβαλε στο δικαστήριο που εξέδωσε την απόφαση την αίτηση αποζημίωσης κατά το άρθρο 536 παρ. 1 ΚΠΔ, και αυτή απορρίφθηκε για λόγους τυπικούς. Δεν μπορεί όμως να κάνει χρήση της δυνατότητας που του παρέχει το άρθρο 537 ΚΠΔ για μεταγενέστερη υποβολή αίτησης αποζημίωσης σε περίπτωση που η κατά το άρθρο 536 παρ. 1 ΚΠΔ υποβληθείσα αίτηση απορρίφθηκε για λόγους ουσιαστικούς, όπως π.χ. διότι ο αιτών δεν νομιμοποιούνταν για την υποβολή της, ή διότι δεν συνέτρεχαν οι προϋποθέσεις του άρθρου 535 ΚΠΔ¹¹⁸.

Ως προελέχθη, αυτοτελή αξίωση αποζημίωσης σε βάρος του Δημοσίου έχουν με τις ίδιες προϋποθέσεις και εκείνοι, απέναντι στους οποίους ο καταδικασμένος ή προσωρινά κρατούμενος είχε σύμφωνα με το νόμο υποχρέωση διατροφής, σύμφωνα με τα οριζόμενα στο άρθρο 534 ΚΠΔ, αξίωση η οποία βεβαίως προϋποθέτει αναγνώριση της υποχρέωσης του Δημοσίου για αποζημίωση, λόγω «άδικης» καταδίκης ή προσωρινής κράτησης, από το αρμόδιο ποινικό δικαστήριο. Δυνατότητα υποβολής σχετικής αίτησης από τους δικαιούχους του άρθρου 534 ΚΠΔ στο ποινικό δικαστήριο, αμέσως μετά την έκδοση της αθωωτικής απόφασης, δεν φαίνεται να υπάρχει, αφού αυτοί δεν είναι διάδικοι στην κρίσιμη ποινική δίκη, πλην όμως αν υποβληθεί αίτηση στο δικαστήριο αυτό από τον αθωωθέντα, στον οποίο μόνο παρέχεται τέτοια δυνατότητα, τότε δεν τίθεται ζήτημα για τους δικαιούχους του άρθρου 534 ΚΠΔ. Και τούτο διότι το δεδικασμένο που παράγεται από την απόφαση του ποινικού δικαστηρίου επί της αιτήσεως του αθωωθέντος κατά του Δημοσίου, που κρίνει, αν συντρέχουν ή όχι οι προϋποθέσεις αποζημίωσης

¹¹⁶Μαργαρίτης Μ., ό.π, σελ. 1135, ΤρΕφΘεσ 973/2001 Αρμ 2002, 289

¹¹⁷Μαργαρίτης Λ., ό.π. σελ. 3432, 3433 και αναλυτικά σε εκεί παραπεμπόμενους

¹¹⁸Μαργαρίτης Μ., ό.π, σελ. 1135

και αν ο αθωωθείς κατέστη ή όχι με πρόθεση παραίτιος της καταδίκης ή προσωρινής κράτησής του, ισχύει και απέναντι σ' αυτούς, οι οποίοι διατηρούν αυτοτελή αξίωση αποζημίωσης και μάλιστα με τις ίδιες προϋποθέσεις. Αν ο αθωωθείς δεν θέλησε ή παρέλειψε να υποβάλει την προβλεπόμενη από το άρθρο 536§1 αίτηση στο αρμόδιο ποινικό δικαστήριο, τότε οι δικαιούχοι του άρθρου 534 ΚΠΔ μπορούν οι ίδιοι να υποβάλουν αίτηση για αναγνώριση της υποχρέωσης του Δημοσίου για αποζημίωση στο ίδιο ποινικό δικαστήριο, σύμφωνα με το άρθρο 537, μέσα στην προβλεπόμενη σ' αυτό δεκαήμερη προθεσμία, ώστε να μη χάσουν την αξίωση αποζημίωσής τους, αφού η άσκηση αυτής ενώπιον των πολιτικών δικαστηρίων προϋποθέτει την αναγνώριση της υποχρέωσης του Δημοσίου από το ποινικό δικαστήριο. Το δικαίωμα υποβολής αίτησης από τα πρόσωπα αυτά προκύπτει από την ευρεία διατύπωση του άρθρου 537§1, το οποίο αναφέρει, όχι τυχαία, ότι αργότερα μπορεί να υποβάλει αίτηση "εκείνος που ζημιώθηκε", δηλαδή τόσο ο αθωωθείς, όσο και εκείνοι που έχουν από τον τελευταίο δικαίωμα διατροφής από το νόμο. Αντιθέτως το άρθρο 536§1 υιοθετεί στενότερη διατύπωση, κάνοντας λόγο για «αίτηση εκείνου που αθώωθηκε», ο οποίος είναι και ο μόνος που μπορεί να υποβάλει τέτοια αίτηση στο ποινικό δικαστήριο αμέσως μετά την αθώωσή του¹¹⁹.

Με το Ν. 2915/2001, επήλθε τροποποίηση της διάταξης των 537 ΚΠΔ εντοπιζόμενη στη διεύρυνση των προθεσμιών της αίτησης και της αποφάνσεως του δικαστηρίου. Σε περίπτωση λοιπόν, μεταγενέστερης υποβολής αίτησης για αποζημίωση κατά το άρθρο 537 ΚΠΔ, η αίτηση αυτή παραδίδεται στον εισαγγελέα του δικαστηρίου που εξέδωσε την απόφαση μέσα σε ανατρεπτική προθεσμία δέκα ημερών από την απαγγελία της απόφασης στο ακροατήριο ή από την κοινοποίηση στον προσωρινά κρατούμενο του απαλλακτικού βουλεύματος ή της απαλλακτικής απόφασης που εκδόθηκε ερήμην του (άρθρο 537§2εδ.α' ΚΠΔ). Η παραπάνω προθεσμία για την υποβολή μεταγενέστερης αίτησης για αποζημίωση υπολογίζεται κατά τα οριζόμενα στο άρθρο 168 ΚΠΔ¹²⁰, ενώ σύμφωνα με το άρθρο 537§2εδ.β' ΚΠΔ δεν παρεκτείνεται λόγω αποστάσεως. Σύμφωνα δε με την ΤρΕφΠατρ 403/2004¹²¹ αν κατά τη διάρκεια των προθεσμιών συνέτρεξαν στο πρόσωπο του αιτούντος λόγοι ανωτέρας βίας που τον εμπόδισαν να υποβάλει εμπροθέσμως την αίτηση, δικαιούται να υποβάλει την αίτηση εντός δέκα

¹¹⁹ Δέδες Χρ.,ό.π, σελ. 663, Μπουρόπουλος Α., ό.π. ΕρμΚΠΔ, σελ. 336, Γιδόπουλος Α., «Ο νόμος 4975», 1931, σελ. 22

¹²⁰ Κονταξής Αθ., ό.π. σελ. 3418, Μαργαρίτης Μ., ό.π, σελ. 1135

¹²¹ Αρμ 2005, 412 και ΤΝΠ Νόμος

ημερών από τότε που εξέλιπαν οι λόγοι ανώτερης βίας και να αναφέρει στην αίτησή του τους λόγους αυτούς, τους οποίους πρέπει να αποδείξει. Κατά την ίδια απόφαση είναι νόμιμη η αίτηση του κατηγορουμένου, που κρατήθηκε προσωρινά και μετέπειτα αθώωθηκε, ο οποίος επικαλείται ότι καθυστέρησε να υποβάλει την αίτηση αποζημίωσης από λόγους ανωτέρας βίας, οι οποίοι εκτίθενται στην αίτηση και οι οποίοι διήρκεσαν καθ' όλο το διάστημα από την αθώωσή του μέχρι την υποβολή της αίτησης. Η ασθένεια της μητέρας του αιτούντος συνιστά λόγο ανώτερης βίας, που τον εμπόδισε να ασκήσει την αίτηση αποζημίωσης εντός δέκα ημερών από το αμετάκλητο της αθωωτικής απόφασης, αυτός όμως ο λόγος εξέλιπε μετά το θάνατο της μητέρας του και την παρέλευση του αναγκαίου μετά το θάνατο χρόνου για να συνέλθει ο αιτών από το γεγονός, ο οποίος δεν μπορεί να υπερβεί τον μήνα, σύμφωνα με την ως άνω απόφαση. Επειδή, όπως προκύπτει από το άρθρο 533 ΚΠΔ, προϋπόθεση για τη γέννηση του δικαιώματος αποζημίωσης είναι η αμετάκλητη αθωωτική απόφαση με βούλευμα ή απόφαση δικαστηρίου, η δεκαήμερη προθεσμία υποβολής της αίτησης κινείται σύμφωνα με το άρθρο 537§2 ΚΠΔ, δηλαδή από την απαγγελία της απόφασης στο ακροατήριο ή από την κοινοποίηση στον προσωρινά κρατούμενο του απαλλακτικού βουλεύματος ή της απαλλακτικής απόφασης που εκδόθηκε ερήμην του, η εκδίκαση όμως της αίτησης γίνεται μετά το αμετάκλητο της απόφασης¹²².

iii) Προηγούμενη ακρόαση του Εισαγγελέα και του αιτούντα της αποζημίωσης

Πριν αποφανθεί το αρμόδιο δικαστήριο αναφορικά με την υποχρέωση του Δημοσίου για αποζημίωση, απαιτείται οπωσδήποτε, σύμφωνα με τη ρητή πλέον πρόβλεψη του άρθρου 536§1 ΚΠΔ, η προηγούμενη ακρόαση του αιτούντος και του εισαγγελέα. Μάλιστα με σειρά αποφάσεών του το ΕΔΔΑ έκρινε ότι το δικαστήριο ή το δικαστικό συμβούλιο που εκδικάζει την αίτηση αποζημίωσης θα πρέπει να δώσει την ευκαιρία στον αθωωθέντα να εκφράσει τις απόψεις του και να προβάλει τα επιχειρήματά του, διότι σε διαφορετική περίπτωση υπάρχει παραβίαση του άρθρου 6 της ΕΣΔΑ. Η προηγούμενη ακρόαση του αιτούντος προβλέπεται άλλωστε και από το άρθρο 20 του Συντάγματος καθώς και από το άρθρο 14 του Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα. Υπό την προϊσχύσασα ρύθμιση το δικαστήριο μπορούσε να αποφανθεί αυτεπαγγέλτως, χωρίς πολλές φορές εμπεριστατωμένη αιτιολογία και καταπατώντας

¹²²Χαμηλοθώρης Ι., ό.π. σελ. 1320, **contra η ΤρΕφΠατρ 403/2004**, Αρμ 2005, 412 και ΤΝΠ Νόμος, η οποία έκρινε ότι η προθεσμία υποβολής της μεταγενέστερης αίτησης αρχίζει από τότε που η αθωωτική απόφαση κατέστη αμετάκλητη.

το δικαίωμα του αιτούντος να προβάλλει τα επιχειρήματά του, δικαστηριακή πρακτική που αποτέλεσε την αιτία για πολλαπλές καταδίκες της Ελλάδας από το ΕΔΔΑ¹²³.

Το εν λόγω δικαίωμα ακρόασης παρασχέθηκε στον αιτούντα, ο οποίος κρίθηκε αθώος και -ευνόητα- εφόσον πρόκειται για ποινική διαδικασία και στον Εισαγγελέα. Έχει υποστηριχθεί δε ότι και το Δημόσιο υπάγεται στην προστασία του άρθρου 20 του Συντάγματος και πρέπει να κλητεύεται παρότι δεν υπάρχει ρητή πρόβλεψη στα άρθρα του ΚΠΔ που αφορούν στο θεσμό της αποζημίωσης¹²⁴. Κατ' άλλη άποψη η ακρόαση του Δημοσίου είναι επιβεβλημένη με βάση την αρχή της ίσης μεταχείρισης, που αποτελεί αντικειμενική αρχή της δικαιοδοτικής δράσης και ενεργοποιείται ανεξάρτητα από το γεγονός ότι το διάδικο Δημόσιο, ως φορέας δημόσιας εξουσίας, δεν έχει αυτοτελές συνταγματικό δικαίωμα δικαστικής ακρόασης και προστασίας. Όταν η αίτηση υποβάλλεται μεταγενέστερα από την απαγγελία της αθωωτικής απόφασης, σύμφωνα με το άρθρο 537 ΚΠΔ, η δυνατότητα να ακουστεί το Δημόσιο παρέχεται με την κλήτευσή του από τον αρμόδιο Εισαγγελέα στο ακροατήριο κατά τη δικάσιμο που θα κριθεί το αίτημα. Όταν δε το αίτημα υποβάλλεται αμέσως μετά την απαγγελία της αθωωτικής απόφασης και το δικαστήριο που αθώωσε αποφαινεται επ' αυτού με ταυτόχρονη απόφασή του, δε δύναται το Δημόσιο να εκφράσει τη θέση του αναφορικά με την εκ μέρους του υποχρέωση να αποζημιώσει τον αθωωθέντα, ενόψει του ότι δεν είναι διάδικος στην ποινική δίκη, δύναται ωστόσο, ως αστικώς υπεύθυνο, να προσβάλει με την άσκηση ενδίκου μέσου την απόφαση που αναγνώρισε την υποχρέωση του Δημοσίου για αποζημίωση¹²⁵.

iv) Η απόφαση του ποινικού δικαστηρίου περί του δικαιώματος αποζημίωσης και η αιτιολογία της σχετικής απόφασης

Η έκδοση της απόφασης από το αρμόδιο δικαστήριο ή δικαστικό συμβούλιο, το οποίο αποφαινεται, αν συντρέχει υποχρέωση του Δημοσίου για αποζημίωση, αποτελεί την τελευταία ενέργεια, με την οποία ολοκληρώνεται το πρώτο στάδιο της δικαστικής εκκαθάρισης του δικαιώματος αποζημίωσης, λόγω «άδικης» καταδίκης ή προσωρινής κράτησης, δηλαδή η

¹²³Γούτσος κατά Ελλάδος, απόφ. Ευρ.ΕπιτρΔΑ της 16.4.1998, Υπερ 2000, 392 με παρατ. Γ. Κτιστάκη, Καρακάσης κατά Ελλάδος, απόφ. ΕΔΔΑ της 17.10.2000, ΠοινΔικ 2001, 156 με παρατ. Δ. Ζημιανίτη και Α. Sajtos κατά Ελλάδος, απόφ. ΕΔΔΑ της 21.3.2002, ΠοινΔικ 2002, 1038 με παρατ. Αθ. Κ. Ζαχαριάδη και ΕΕΕυρΔ 2003, 945

¹²⁴Κονταξής Αθ., ό.π. σελ. 3416

¹²⁵Χαμηλοθώρης Ι., ό.π., σελ. 1320

διαδικασία αναγνώρισης της σχετικής υποχρέωσης του Δημοσίου. Το αρμόδιο δικαστικό συμβούλιο ή δικαστήριο δε κρίνει με βάση τα ίδια στοιχεία της ποινικής δίκης, χωρίς να έχει τη δυνατότητα να διατάξει άλλη απόδειξη ή να αναβάλει την απόφαση σε άλλη συνεδρίαση, δηλαδή δεν γίνεται ξεχωριστή διαδικασία¹²⁶.

Σύμφωνα με τις διατάξεις των άρθρων 536§1 και 537 ΚΠΔ για την υποχρέωση του Δημοσίου για αποζημίωση αποφαίνεται το δικαστήριο που εξέδωσε την απόφαση για την υπόθεση με ιδιαίτερη ταυτόχρονη απόφαση ή αργότερα, το ίδιο δικαστήριο, που αποτελείται -κατά προτίμηση- από τους ίδιους δικαστές, ύστερα από αίτηση του ζημιωθέντος, που υποβάλλεται μέσα σε ανατρεπτική προθεσμία 10 ημερών από την απαγγελία της απόφασης στο ακροατήριο. Περαιτέρω, το άρθρο 533 ΚΠΔ προϋποθέτει για τη συντέλεση του δικαιώματος αποζημίωσης αμετάκλητη “αθωωτική” απόφαση.

Από το σημαίνουν και τη γραμματική διατύπωση των ως άνω διατάξεων γεννάται η εντύπωση ότι παρουσιάζουν μια εγγενή αντίφαση μεταξύ τους, υπό την παραδοχή ότι δεν είναι δυνατό, όταν το δικαστήριο που εκδίδει την αθωωτική απόφαση αποφαίνεται και για την υποχρέωση του Δημοσίου για αποζημίωση, να υπάρχει ταυτόχρονα και αμετάκλητη απόφαση, που αθώνει τον κατηγορούμενο ή του επιβάλλει ποινή μικρότερη από την εκτιθείσα. Ωστόσο, έχει υποστηριχθεί¹²⁷ ότι η ύπαρξη αμετάκλητης απόφασης αθώωσης του κατηγορουμένου ως όρος που θέτει το άρθρο 533 ΚΠΔ για την επιδίκαση της αποζημίωσης δεν έρχεται σε αντίφαση ως προς το θέμα του χρόνου υποβολής της αίτησης, με το άρθρο 536 ΚΠΔ που προβλέπει την έκδοση ιδιαίτερης ταυτόχρονης απόφασης για την αποζημίωση από το δικαστήριο που εξέδωσε την απόφαση για την υπόθεση.

Η αντίφαση δεν δημιουργείται διότι για την υποβολή της αίτησης δεν απαιτείται το αμετάκλητο της απαλλαγής, το οποίο αντίθετα απαιτείται για τη συζήτηση και έκδοση της σχετικής απόφασης. Τουναντίον, επισημαίνεται¹²⁸ ότι ο νόμος επιθυμεί την υποβολή της αίτησης σε χρόνο, όπου η απόφαση ή το βούλευμα που απάλλαξαν τον κατηγορούμενο είναι εγγύς του χρόνου της απαλλαγής και αναγνωρίζει ότι ο αθωωθείς κατηγορούμενος αποκτά δικαίωμα υποβολής αίτησης από τότε που του δίνει τη δυνατότητα να θεωρήσει τον εαυτό του αθώο.

¹²⁶Κονταξής Αθ., ό.π., σελ., 3416

¹²⁷Κονταξής Αθ., ό.π., σελ. 3416, Χαμηλοθώρης Ι., ό.π. 1321

¹²⁸Κονταξής Αθ., ό.π., σελ. 3416, Χαμηλοθώρης Ι., ό.π. 1321

Αντίθετα στη νομολογία¹²⁹ έχει κριθεί ότι η προθεσμία υποβολής της μεταγενέστερης αίτησης αρχίζει από τότε που η αθωωτική απόφαση κατέστη αμετάκλητη. Περαιτέρω, έχει υποστηριχθεί¹³⁰ ότι αν η απόφαση του δικαστηρίου που κηρύσσει αθώο τον κατηγορούμενο δεν είναι αμετάκλητη, ο απαλλαγείς πρέπει να υποβάλει την αίτησή του σύμφωνα με το άρθρο 537 ΚΠΔ. Τέλος, στην περίπτωση του απαλλακτικού βουλεύματος ή της ερήμην καταδικαστικής απόφασης, η αίτηση θα υποβάλλεται αυτονοήτως πάντοτε μεταγενέστερα κατά το άρθρο 537 ΚΠΔ, διότι κατά την έκδοσή τους δεν παρίσταται ο κατηγορούμενος¹³¹

Σημειώνεται εν προκειμένω ότι στόχος του νομοθέτη με την πρόβλεψη υπήρξε η γέννηση του δικαιώματος αποζημίωσης, μόλις καταστεί αμετάκλητη η “αθωωτική” απόφαση. Από την έκδοση της “αθωωτικής” απόφασης έως το αμετάκλητο αυτής υφίσταται απλώς προσδοκία δικαιώματος αποζημίωσης. Παράλληλα όμως θέλησε να αποφαίνονται για την υποχρέωση του Δημοσίου για αποζημίωση, κατά το δυνατό, οι ίδιοι δικαστές που εξέδωσαν την “αθωωτική” απόφαση. Τυγχάνει αυτονόητο ότι, κατά το χρόνο που υποβάλλεται η αίτηση για αναγνώριση της υποχρέωσης του Δημοσίου για αποζημίωση, δεν έχει γεννηθεί το αντίστοιχο δικαίωμα αποζημίωσης, αφού δεν υπάρχει ακόμη αμετάκλητη “αθωωτική” απόφαση. Προκειμένου όμως να επιτευχθεί η ενιαία κρίση της διαφοράς, δηλαδή και ως προς το σκέλος της αποζημίωσης, από το ίδιο δικαστήριο, το οποίο γνωρίζοντας όλα τα στοιχεία της υπόθεσης από τη διεξαχθείσα ενώπιόν του ποινική διαδικασία, είναι σε θέση να κρίνει ασφαλέστερα αν υπάρχει υποχρέωση του Δημοσίου για αποζημίωση και ιδίως αν ο κατηγορούμενος έγινε με πρόθεση παραίτιος της καταδίκης ή προσωρινής κράτησής του, επέλεξε να υπάρξει κατ’ εξαίρεση δικαστική κρίση στο πρόωρο αυτό στάδιο, όχι ακριβώς, ως προς το εάν υπάρχει πλήρες δικαίωμα αποζημίωσης και αντίστοιχη υποχρέωση του Δημοσίου, αλλά, ως προς το εάν υφίσταται προσδοκία δικαιώματος (ή δικαίωμα προσδοκίας) αποζημίωσης¹³². Η πρόωρη αυτή δικαστική αναγνώριση γίνεται υπό την αίρεση του αμετακλήτου της “αθωωτικής” απόφασης, με την επέλευση του οποίου γεννιέται το σχετικό δικαίωμα και η αντίστοιχη υποχρέωση του Δημοσίου, η άποψη δε ότι η αίτηση για αναγνώριση της υποχρέωσης του Δημοσίου για

¹²⁹ΤρΕφΠατρ 403/2004, Αρμ 2005, 412 και ΤΝΠ Νόμος

¹³⁰Μαργαρίτης Μ., ό.π. σελ. 1133, 1134

¹³¹Μαργαρίτης Λ., ό.π. σελ. 3428 και 3429 και αναλυτικά σε εκεί παραπεμπόμενους

¹³²Χαμηλοθώρης Ι., ό.π. 1321

αποζημίωση, που υποβάλλεται αμέσως μετά την απαγγελία της “αθωωτικής” απόφασης (κατ' άρθρο 536§1 ΚΠΔ) ή μέσα στη δεκαήμερη προθεσμία από αυτή (κατ' άρθρο 537 ΚΠΔ), είναι απαράδεκτη, ως πρόωρη, έχει επικριθεί από τη θεωρία έντονα και δικαίως. Έχει αναφερθεί χαρακτηριστικά¹³³ ότι το γεγονός ότι δεν επιτρέπεται να ασκηθεί προκαταβολικά αγωγή, όταν υπάρχει απλώς προσδοκία δικαιώματος, που δεν εξομοιώνεται με το υπό αίρεση δικαίωμα, αφορά στην πολιτική δίκη και τις προβλέψεις του άρθρου 69 ΚΠολΔ, που στην προκειμένη περίπτωση δεν έχουν εφαρμογή, όχι μόνο διότι η υπόθεση δικάζεται από το ποινικό δικαστήριο, αλλά και διότι ο ίδιος ο νομοθέτης θέλησε ειδικά να επιτρέψει μια τέτοια πρόωρη άσκηση αίτησης για αναγνώριση προσδοκίας δικαιώματος και αντίστοιχης υποχρέωσης αποζημίωσης.

Τέλος επισημαίνεται ότι η απόφαση του ποινικού δικαστηρίου που αποφαινεται ότι υπάρχει ή ότι δεν υπάρχει υποχρέωση του Δημοσίου για αποζημίωση δημιουργεί δεδικασμένο, το οποίο δεσμεύει, ως προς αυτό το ζήτημα και το πολιτικό δικαστήριο. Αξίζει δε να σημειωθεί ότι υπό το καθεστώς της παλιάς ρύθμισης του άρθρου 536 ΚΠΔ, στην απόφαση που αναγνώριζε την υποχρέωση του Δημοσίου να καταβάλει την αποζημίωση μπορούσε να αναφέρεται ότι η προσωρινή κράτηση ή η καταδικαστική απόφαση δεν οφείλονταν σε παράνομη ενέργεια των δικαστικών λειτουργιών. Η κρίση αυτή ήταν οριστική και δέσμευε οποιοδήποτε άλλο δικαστήριο. Με αυτό τον τρόπο δε μπορούσε το Δημόσιο να στραφεί με αγωγή κακοδικίας κατά των δικαστών. Υπό τη σημερινή μορφή του άρθρου 541 ΚΠΔ οι δικαστικοί λειτουργοί δε φέρουν ούτως ή άλλως ευθύνη για την κρίση τους εκτός αν έδρασαν εκτός του πλαισίου των καθηκόντων τους και θεμελιώνεται ποινικό αδίκημα, ούτως ώστε να θεωρείται δικαιολογημένη η απόφαση από το άρθρο 536 ΚΠΔ της εν λόγω πρόβλεψης.

Περαιτέρω, δέον όπως τονιστεί ότι η απόφαση που κρίνει επί του αιτήματος αποζημίωσης πρέπει σε κάθε περίπτωση, είτε αποφαινεται θετικά είτε αρνητικά, να είναι ειδικά και εμπειριστατωμένα αιτιολογημένη όπως άλλωστε επιτάσσει το άρθρο 139 ΚΠΔ. Συγκεκριμένα, στην απόφαση πρέπει να γίνεται μνεία του άρθρου που εφαρμόζεται, ιδιαίτερα όμως στην απόφαση που απορρίπτει το αίτημα να γίνεται αναφορά στους λόγους αποκλεισμού του δικαιώματος και στα πραγματικά περιστατικά τα οποία είχαν βαρύνουσα σημασία στην κρίση του δικαστηρίου για τη συγκεκριμένη περίπτωση. Εφόσον δε η απόφαση κάνει δεκτό το αίτημα, πρέπει να υπάρχει αναφορά στον ακριβή χρόνο της προσωρινής κράτησης ή της ποινής

¹³³Χαμηλοθώρης Ι., ό.π. 1321

που εξέτισε ο αιτών καθώς βάσει αυτού θα υπολογιστούν η τεκμαρτή περιουσιακή ζημία και ηθική βλάβη για την επιδίκαση αποζημίωσης στα πλαίσια που ορίζει ο νόμος¹³⁴.

Τέλος, στο άρθρο 538 ΚΠΔ προβλέπεται ότι η ακυρότητα της απόφασης που αναγνωρίζει υποχρέωση του Δημοσίου για αποζημίωση, ως συνέπεια της έκδοσης της κατά παράβαση των διατάξεων των άρθρων 536 και 537 ΚΠΔ. Στη νέα διατύπωση του άρθρου 538 ΚΠΔ δεν αναφέρεται πλέον ότι η απόφαση «δεν έχει ισχύ ενώπιον οποιουδήποτε δικαστή», όπως μνημονευόταν στο παλαιό άρθρο 538, πρόκειται δε για διαγραφή που αντιμετωπίστηκε θετικά από τη θεωρία, η οποία έκρινε την παλαιά ρύθμιση υπερβολική πρόβλεψη, χωρίς ιδιαίτερο ουσιαστικό αντίκρουσμα ενόψει του ότι παρέχει πλήρη εγγύηση η κύρωση της ακυρότητας¹³⁵. Περαιτέρω, γίνεται δεκτό¹³⁶ ότι τα ελαττώματα που δημιουργούν την ακυρότητα αποδεικνύονται από την απόφαση, τα πρακτικά, από τα επιδοτήρια, καθώς και από έτερα έγγραφα της ποινικής διαδικασίας, όχι όμως με μάρτυρες, διότι πρόκειται για γεγονότα, για τα οποία σύμφωνα με το νόμο συντάσσονται έγγραφα. Τέλος σημειώνεται ότι η σχετική απόφαση που εκδόθηκε κατά παράβαση των διατάξεων των άρθρων 536 και 537 ΚΠΔ θεωρείται ανύπαρκτη και δεν απαιτείται η προσβολή της με ένδικα μέσα για τη διάγνωση του γεγονότος αυτού¹³⁷.

ν) Η δυνατότητα άσκησης ενδίκων μέσων κατά της απόφασης που κρίνει επί του αιτήματος αποζημίωσης

Η απόφαση με την οποία κρίνεται η υποχρέωση του Δημοσίου να αποζημιώσει, βάσει της προηγούμενης ρύθμισης του άρθρου 536 ΚΠΔ, προ της τροποποίησής του, δε μπορούσε να προσβληθεί αυτοτελώς με ένδικα μέσα. Η απάλειψη της σχετικής απαγόρευσης επήλθε με τον Ν. 2915/2001, οπότε συνάχθηκε ότι η βούληση του νομοθέτη ήταν κατ' αρχήν να επιτρέψει τη δυνατότητα άσκησης ενδίκων μέσων κατά τέτοιων αποφάσεων, θέση που επιρρωνύεται και από το περιεχόμενο της Εισηγητικής Έκθεσης, όπου ρητά αναφέρεται ότι κατά της ως άνω απόφασης μπορούν να ασκηθούν αυτοτελώς ένδικα μέσα έτσι ώστε αυτή να λειτουργεί υπέρ του δικαιούχου της αποζημίωσης και όχι εναντίον του. Παραταύτα, ο Άρειος Πάγος έχει κρίνει ότι η απόφαση με την οποία απορρίπτεται ως απαράδεκτη ή ως αβάσιμη, από το αρμόδιο δικαστήριο,

¹³⁴ Δαλακούρας Θ., ό.π. σελ. 92 επ.

¹³⁵ Καρράς Αργ., ό.π. ΚΠΔ, σελ. 1076

¹³⁶ Καρράς Αργ., ό.π. ΚΠΔ, σελ. 1076, Κονταξής Αθ., ό.π. σελ 3419

¹³⁷ Κονταξής Αθ., ό.π. σελ 3419, Μαργαριτης Λ., ΕρμΚΠΔ, ό.π. σελ. 3435

η αίτηση αποζημίωσης από το Δημόσιο εκείνου που κρατήθηκε προσωρινά με διάταξη του ανακριτή ή με βούλευμα ή και με καταδικαστική απόφαση και μετέπειτα αθωώθηκε με αμετάκλητη δικαστική απόφαση δε μπορεί να προσβληθεί αυτοτελώς με αίτηση αναίρεσης, τυχόν δε ασκηθείσα είναι απαράδεκτη¹³⁸. Ειδικότερα βάσει του άρθρου 504§1 ΚΠΔ αίτηση αναίρεσης χωρεί μόνο κατά απόφασης που δεν υπόκειται σε έφεση ή απόφασης που εκδόθηκε ύστερα από άσκηση έφεσης, και εφόσον οι αποφάσεις αυτές κρίνουν τελειωτικά για την κατηγορία¹³⁹, ή παύουν οριστικά την ποινική δίωξη ή κηρύττουν απαράδεκτη την ποινική δίωξη. Αντιθέτως απόφαση που απορρίπτει αίτηση αποζημίωσης ως απαράδεκτη ή αβάσιμη δεν ανήκει σε καμία από τις ως άνω κατηγορίες. Χαρακτηριστικά αναφέρει η ΑΠ 2456/2005, ότι οι διατάξεις των άρθρων 20§1 του Συντ/τος και 6§1 της ΕΣΔΑ, που εξασφαλίζουν σε κάθε πρόσωπο το δικαίωμα παροχής δικαστικής προστασίας, η δε τελευταία και το συνακόλουθο δικαίωμα να δικάζεται τούτο δίκαιο, δημόσια και αμερόληπτα, δεν διασφαλίζουν και το δικαίωμα ασκήσεως ενδίκων μέσων κατά της αποφάσεως που θα εκδοθεί (ΟΛΑΠ 28/2012, ΑΕΔ 48/1982). Κατά συνέπεια, τα ένδικα μέσα μπορεί κατ' αρχήν να προβλέπονται ή όχι και να καταργούνται ή να περιορίζονται από τον κοινό εθνικό νομοθέτη, σε ορισμένες κατηγορίες υποθέσεων, με σκοπό την ταχύτερη διεξαγωγή των δικών και την αποτελεσματικότερη λειτουργία της δικαιοσύνης.» Ωστόσο, σύμφωνα με αντίθετη μειοψηφία στην ως άνω απόφαση εκφράστηκε η θέση ότι η απόφαση του δικαστηρίου με την οποία απορρίπτεται η αίτηση εκείνου που κρατήθηκε προσωρινά και μετέπειτα αθωώθηκε αμετάκλητα, για αποζημίωσή του, δυνάμενη μάλιστα να υποβληθεί κατά το άρθρο 537 ΚΠΔ, όχι μόνο κατά την εκδίκαση της υπόθεσης αλλά και αργότερα με χωριστό δικόγραφο, είναι τελειωτική επί της κατηγορίας, κατά την έννοια του άρθρου 504 ΚΠΔ, αφού μόνο με την απόφαση αυτή το δικαστήριο αποφαινεται τελειωτικά για την κατηγορία, την οποία αφορά και η αποζημίωση του αδίκως κατηγορηθέντος και κρατηθέντος προσωρινά, και υπόκειται και αυτοτελώς σε αναίρεση, ιδίως μετά την κατάργηση της διάταξης του παλαιού άρθρου 536§2 ΚΠΔ, κατά την οποία *«η απόφαση για την υποχρέωση αποζημίωσης, δεν προσβάλλεται αυτοτελώς με ένδικο μέσο»*.

¹³⁸ ΣυμβΑΠ 393/2009, ΤΝΟ Νόμος, ΑΠ 2149/2008, ΠοινΧρον ΝΘ', 2009, 823, ΣυμβΑΠ 1431/2008, ΤΝΠ Νόμος, ΑΠ1961/2005, ΠοινΔικ 2006, 525 και ΑΠ 2456/2005, ΤΝΠ Νόμος

¹³⁹ Δαλακούρας Θ., ό.π. σελ. 92 επ. και ΑΠ 293/2012, ΤΝΠ Νόμος, 1738/2010, ΤΝΠ Νόμος, ΑΠ 624/2010, ΤΝΠ Νόμος, ΑΠ 2149/2008, ΠοινΧρον ΝΘ' 2009, 823, ΑΠ 1961/2005, ΤΝΠ Νόμος

β) Προσδιορισμός και επιδίκαση αποζημίωσης

Ο προσδιορισμός και η επιδίκαση της οφειλόμενης αποζημίωσης αποτελεί το δεύτερο και τελειωτικό στάδιο της δικαστικής εκκαθάρισης του συζητούμενου δικαιώματος αποζημίωσης, το οποίο ο νομοθέτης αναθέτει στα πολιτικά δικαστήρια. Κατ' εξαίρεση, όπως προκύπτει από τη ρύθμιση του άρθρου 536§2 ΚΠΔ, επιτρέπει στο ποινικό δικαστήριο, που διεκπεραίωσε το πρώτο στάδιο, ήτοι την αναγνώριση της υποχρέωσης του Δημοσίου για αποζημίωση, να προβεί σε ένα προσωρινό προσδιορισμό και σε μια προσωρινή επιδίκαση αποζημίωσης για τεκμαρτή περιουσιακή ζημία και ηθική βλάβη, που πρέπει να κυμαίνεται μέσα στα ποσοτικά όρια που ο ίδιος θέτει. Επιφυλάσσει βεβαίως την εξουσία για την τελική εκκαθάριση του εν λόγω δικαιώματος αποζημίωσης στα πολιτικά δικαστήρια, τα οποία βρίσκονται, άνευ ετέρου, σε πλεονεκτικότερη θέση για να εκτιμήσουν τη ζημία και να επιδικάσουν την αρμόζουσα αποζημίωση, αφού η διαδικασία ενώπιόν τους είναι λεπτομερέστατη και παρέχει τη δυνατότητα συγκέντρωσης του αναγκαίου αποδεικτικού υλικού, που δεν είχε ενώπιόν του ο ποινικός δικαστής.

ι) Προσδιορισμός και επιδίκαση αποζημίωσης από τα ποινικά δικαστήρια

Αφού διερευνηθεί ότι θεμελιώνονται οι προϋποθέσεις του άρθρου 533 ΚΠΔ και δεν συντρέχει ο λόγος αποκλεισμού του δικαιώματος αποζημίωσης που προβλέπεται στο άρθρο 535 ΚΠΔ, το αρμόδιο σύμφωνα με το άρθρο 536§2 ΚΠΔ δικαστήριο κάνει δεκτή εν όλω ή εν μέρει την αίτηση του αθωωθέντα και του επιδικάζει κατ' αποκοπή ημερήσια αποζημίωση συνολικά για τεκμαρτή περιουσιακή ζημία και για ηθική βλάβη. Το ποσό που δύναται να επιδικαστεί από το ποινικό δικαστήριο μπορεί να κυμανθεί ανάμεσα στο ανώτερο και κατώτερο όριο που ορίζονται στο νόμο, ήτοι από 8,80 ευρώ έως 29 ευρώ ημερησίως, όρια που είναι δυνατό να αναπροσαρμόζονται με κοινή απόφαση των Υπουργών Οικονομικών και Δικαιοσύνης. Σημειωτέον, η πρόβλεψη της δυνατότητας επιδίκασης συγκεκριμένου ποσού από το ποινικό δικαστήριο ενσωματώθηκε στην οικεία ρύθμιση με το Ν. 2915/2001 και καταδεικνύει την βούληση του νομοθέτη να περιορίσει κατά το δυνατόν την ταλαιπωρία του δικαιούχου από τις χρονοβόρες διαδικασίες στα πολιτικά δικαστήρια, στα οποία αυτός ήταν αναγκασμένος σε κάθε περίπτωση να προσφύγει προκειμένου να ικανοποιηθεί, και να δώσει σ' αυτόν την ευκαιρία μιας πιο γρήγορης απόλαυσης του δικαιώματός του. Ωστόσο τα εν λόγω όρια έχει υποστηριχθεί στη θεωρία ότι είναι ιδιαίτερος στενά και ανεπαρκή, αναλογιζομένου του υπέρτατου εννόμου

αγαθού της ελευθερίας που εθίγη από λόγους κυρίως κακής λειτουργίας της ποινικής δικαιοσύνης, για την οποία όμως η ίδια η πολιτεία βαρύνεται εξ ολοκλήρου¹⁴⁰.

Περαιτέρω, ενόψει του ότι η αποζημίωση καθορίζεται στο νόμο τόσο ως προς τα ανώτερα όσο και ως προς τα κατώτερα όριά της, ελλείπει δε οιασδήποτε αναφοράς στις κοινές διατάξεις του ΑΚ για την αποζημίωση έχει κριθεί ότι δεν επιτρέπεται η επιδίκαση αποζημίωσης εντόκως¹⁴¹. Επιπλέον, το ύψος της αποζημίωσης προσδιορίζεται αφού ληφθεί υπόψη και η οικογενειακή και οικονομική κατάσταση του δικαιούχου, ενώ σύμφωνα με το άρθρο 540§1εδ.β' ΚΠΔ, τα ως άνω όρια, όπως και τα προβλεπόμενα στο άρθρο 539 ΚΠΔ, δεν αφορούν στους δικαιούχους του άρθρου 534 ΚΠΔ, εκείνους δηλαδή απέναντι στους οποίους ο καταδικασμένος ή ο προσωρινά κρατούμενος έχει σύμφωνα με το νόμο υποχρέωση διατροφής.

Τέλος σημειώνεται ότι η επιδίκαση εκ μέρους του ποινικού δικαστηρίου της αποζημίωσης για τεκμαρτή ζημία φέρει προσωρινό χαρακτήρα, υπό την έννοια ότι ο αθωωθείς διατηρεί δικαίωμα να απευθυνθεί και στα πολιτικά δικαστήρια εγείροντας αγωγή, εφόσον θεωρήσει ότι δεν καλύπτεται η ζημία που έχει υποστεί από το ποσό που του επιδικάστηκε αρχικά. Ο προσωρινός χαρακτήρας της αποζημίωσης δεν αίρεται από το γεγονός απλώς ότι η αθωωτική απόφαση κατέστη αμετάκλητη, αντιθέτως τούτο επιδρά μόνο στο ζήτημα της “ωριμότητας” του επιδικαζόμενου δικαιώματος, το οποίο από προσδοκία δικαιώματος μετατρέπεται πλέον σε πλήρες δικαίωμα αποζημίωσης. Ο προσδιορισμός και η επιδίκαση της αποζημίωσης από το ποινικό δικαστήριο οριστικοποιείται μόνο αν εκδοθεί τελεσίδικη απορριπτική απόφαση από το πολιτικό δικαστήριο επί σχετικής αγωγής του δικαιούχου ή του Δημοσίου ή περάσει διετία από τότε που η αθωωτική απόφαση κατέστη αμετάκλητη, χωρίς να ασκηθεί τέτοια αγωγή, σύμφωνα με τα οριζόμενα στο άρθρο 539§2 ΚΠΔ. Άλλωστε έχει υποστηριχθεί¹⁴² η ποινική διαδικασία, η οποία εμφανίζεται απλουστευμένη στο ζήτημα του προσδιορισμού του ύψους και της επιδίκασης της οφειλόμενης αποζημίωσης, στο οποίο οι ποινικοί δικαστές δίνουν δευτερεύουσα σημασία, λόγω και της αδυναμίας ενδελεχέστερης έρευνας, δεν παρέχει τα απαιτούμενα εχέγγυα για τον οριστικό καθορισμό του ύψους της αποζημίωσης αυτής, κρίνεται όμως κατάλληλη και πρόσφορη για τον προσδιορισμό και της προσωρινή επιδίκαση της εν λόγω αποζημίωσης.

¹⁴⁰Καρράς Αργ., ό.π. σελ. 1075

¹⁴¹ΜΟΕΦΘεσ 132/2003, ΤΝΠ Νόμος, *contra* ΤΡΕΦΘεσ 973/2001, ΤΝΠ Νόμος

¹⁴²Χαμηλοθώρης Ι., ό.π. 1322

ii) Προσδιορισμός και επιδίκαση αποζημίωσης από τα πολιτικά δικαστήρια

Σύμφωνα με το άρθρο 539 ΚΠΔ η οριστική εκκαθάριση του δικαιώματος αποζημίωσης επιφυλάσσεται στα πολιτικά δικαστήρια, η δυνατότητα δε του δικαιούχου να εγείρει αγωγή ενώπιον των πολιτικών δικαστηρίων διατηρήθηκε στο άρθρο 539 παρ. 1 ΚΠΔ και μετά την τροποποίησή του από το άρθρο 26 Ν. 2915/2001 και παρέχεται όταν το ποινικό δικαστήριο ή το συμβούλιο αναγνωρίσει μόνο την υποχρέωση αποζημίωσης από το Δημόσιο, χωρίς να επιδικάσει κάποιο ποσό αποζημίωσης, ή αν η επιδικασθείσα αποζημίωση κρίνεται από τον δικαιούχο ανεπαρκής για να καλύψει το σύνολο της ζημίας του ή όταν το Δημόσιο θεωρεί την αποζημίωση αυτή υπερβολική. Εφόσον συντρέχει μία από τις παραπάνω περιπτώσεις, δηλαδή είτε το ποινικό δικαστήριο παρέλειψε να επιδικάσει ποσό αποζημίωσης, παρά το γεγονός ότι αναγνώρισε την ύπαρξη αντίστοιχης υποχρέωσης είτε ο δικαιούχος ή το Δημόσιο κρίνουν ότι η επιδικασθείσα αποζημίωση δεν ανταποκρίνεται στο ορθό μέτρο και είναι ανεπαρκής ή υπερβολική αντίστοιχα, αρμόδια δικαστήρια για τον προσδιορισμό του ποσού της αποζημίωσης καθίστανται τα πολιτικά δικαστήρια, στα οποία μπορούν να εγείρουν αγωγή οι διάδικοι.

Προϋποθέσεις και αντικείμενο της αγωγής ενώπιον των πολιτικών δικαστηρίων

Η αγωγή για τον οριστικό προσδιορισμό και την επιδίκαση της αποζημίωσης ασκείται ενώπιον του αρμόδιου μονομελούς πρωτοδικείου κατά την ειδική διαδικασία των εργατικών διαφορών, σύμφωνα με τα άρθρα 663 επ. του ΚΠολΔ. Η εκδίκαση της σχετικά με τον προσδιορισμό της αποζημίωσης αγωγής από τα πολιτικά δικαστήρια¹⁴³ προϋποθέτει γεννημένο δικαίωμα, ότι έχει δηλαδή καταστεί αμετάκλητη η απόφαση του ποινικού δικαστηρίου που αναγνωρίζει την ύπαρξη της υποχρέωσης αποζημίωσης. Τα πολιτικά δικαστήρια ενώπιον των οποίων ασκείται η αγωγή, δεν μπορούν να εξετάσουν εκ νέου την ύπαρξη της ίδιας υποχρέωσης, προκειμένου να προβούν στον ακριβή προσδιορισμό του ποσού της αποζημίωσης¹⁴⁴. Η έγκυρη απόφαση του ποινικού δικαστηρίου που αναγνωρίζει την υποχρέωση του Δημοσίου προς αποζημίωση αποτελεί ως προς τούτο δεδουλευμένο για το πολιτικό δικαστήριο τόσο για τον

¹⁴³Σημειώνεται ότι έχει υποστηριχθεί η θέση, αναφορικά με το ζήτημα της δικαιοδοσίας, όπως αναφέρθηκε και ανωτέρω, ότι οι διαφορές από την ευθύνη του Δημοσίου για αποζημίωση, λόγω “άδικης” καταδίκης ή προσωρινής κράτησης, δηλαδή οι σχετικές διαφορές μεταξύ του Δημοσίου και του δικαιούχου ιδιώτη φέρουν χαρακτηριστικά διοικητικών διαφορών ουσίας. Επί του ζητήματος δε αν έχουν δικαιοδοσία τα διοικητικά ή τα πολιτικά δικαστήρια, έχει αποφανθεί ξεκάθαρα η νομολογία (ΑΠ 918/2008, ΤΝΠ Νόμος και ΣΤΕ 2574/2006, ΤΝΠ Νόμος) υπέρ της άποψης ότι αρμόδια είναι τα πολιτικά δικαστήρια, παρότι η σχετική αιτιολογία των αποφάσεων αυτών έχει υποστεί έντονη κριτική από τη θεωρία (Χαμηλοθώρης Ι., ό.π. σελ. 1322 επ.)

¹⁴⁴Δαλακούρας Θ., ό.π., σελ. 94, Καρράς Αργ., ό.π., σελ. 1077

αναφερόμενο στην απόφαση ως ζημιωθέντα όσο και για τους έχοντες ιδίαν αξίωση διατροφής εκ του νόμου κατά το άρθρο 534 ΚΠΔ, οι οποίοι δεν αποκλείονται ακόμη και αν στην απόφαση αναφέρεται ως ζημιωθείς ο καταδικασθείς ή αθωωθείς ή αυτός που απεβίωσε. Το ποσό όμως μπορεί να καθορισθεί από το πολιτικό δικαστήριο μετά την έγερση σχετικής αγωγής, διότι μόνο η βάση της υποχρέωσης αποτελεί δεδικασμένο για το πολιτικό δικαστήριο¹⁴⁵.

Περαιτέρω, εάν το ποινικό δικαστήριο αναγνώρισε μόνο την υποχρέωση του Δημοσίου να αποζημιώσει, παραλείποντας ωστόσο να επιδικάσει ποσό τότε μόνο οι δικαιούχοι αποζημίωσης μπορούν να εγείρουν αγωγή ενώπιον των πολιτικών δικαστηρίων και να αιτηθούν να επιδικαστεί οριστικά αποζημίωση. Εφόσον όμως έχει καθορισθεί το εν λόγω ποσό τότε στα πολιτικά δικαστήρια μπορεί εκτός των ανωτέρω να προσφύγει και το Δημόσιο. Τα πρόσωπα που εγείρουν την αγωγή αιτούνται την επιδίκαση μεγαλύτερου ή μικρότερου ποσού αντίστοιχα. Ειδικότερα εάν η αγωγή ασκηθεί από τον αθωωθέντα ή τους δικαιούχους διατροφής το αίτημα αφορά την αύξηση του ποσού που έχει ήδη επιδικαστεί από το ποινικό δικαστήριο. Εν τωιαύτη περίπτωση, το πολιτικό δικαστήριο δεν δεσμεύεται από την απόφαση που εξέδωσε το ποινικό δικαστήριο, δεν μπορεί ωστόσο να επιδικάσει ποσό μικρότερο από αυτό που είχε επιδικάσει το ποινικό δικαστήριο, διότι τούτο εκφεύγει του αιτήματος της αγωγής. Συνεπώς εφόσον κρίνει ότι το ποσό που θα έπρεπε να είχε επιδικαστεί είναι χαμηλότερο απορρίπτει την αγωγή και εμμένει στο αρχικό ποσό, ενώ αν οδηγηθεί στην κρίση ότι η αποζημίωση που οφείλεται είναι μεγαλύτερη τότε κάνει δεκτή την αγωγή και επιδικάζει οριστικά το ποσό. Στον αντίποδα εάν ασκηθεί αγωγή από το Δημόσιο τότε το δικαστήριο μπορεί να επιδικάσει ποσό μικρότερο από αυτό της ποινικής απόφασης και να διατάξει την απόδοση της διαφοράς ειδάλλως αν κρίνει ότι η οφειλόμενη αποζημίωση δεν είναι υπερβολική απορρίπτει την αγωγή. Τέλος στην περίπτωση που έχουν ασκηθεί αντίθετες αγωγές και από τις δύο πλευρές, τότε το πολιτικό δικαστήριο είναι ελεύθερο να καθορίσει το ποσό της αποζημίωσης σε οποιοδήποτε ύψος, το οποίο όμως θα πρέπει να βρίσκεται μέσα στο πλαίσιο που ορίζει ο νόμος, σύμφωνα με το άρθρο 536§2εδβ' ΚΠΔ. Αν δε κρίνει ότι το προσωρινά προσδιορισθέν ποσό από το ποινικό δικαστήριο είναι αυτό που αρμόζει τότε απορρίπτει τις δύο αντίθετες αγωγές. Αναφορικά δε με το ποσό της αποζημίωσης, σημειώνεται ότι με το άρθρο 539§1εδ.β' ΚΠΔ παρέχεται η δυνατότητα στο πολιτικό δικαστήριο που θα προβεί στον ακριβή προσδιορισμό του ποσού της αποζημίωσης και μόνον σε εξαιρετικές περιπτώσεις, να υπερβεί το ανώτατο όριο αποζημίωσης του άρθρου 536§2

¹⁴⁵Κονταξής Αθ., ό.π., σελ. 3420

ΚΠΔ, δηλαδή το όριο των 29 ευρώ για κάθε ημέρα στέρησης της ελευθερίας, τα όρια δε των άρθρων 536 και 539 ΚΠΔ δεν αφορούν τους δικαιούχους του άρθρου 534 ΚΠΔ, κατά την πρόβλεψη της διάταξης του άρθρου 540§1εδ.β' ΚΠΔ.

Παραγραφή, μεταβίβαση και εκχώρηση της αξίωσης αποζημίωσης

Η αξίωση για την αποζημίωση, παραγράφεται, σύμφωνα με το άρθρο 539§2 ΚΠΔ, ύστερα από δύο χρόνια από την ημέρα που κατέστη αμετάκλητη η απόφαση για την ποινική υπόθεση. Διευκρινίζεται ότι η διετής παραγραφή αρχίζει από την ημέρα που κατέστη αμετάκλητη η απόφαση που αθώνει ή επιβάλλει μικρότερη ποινή και όχι εκείνη, η οποία αναγνωρίζει την υποχρέωση αποζημίωσης του Δημοσίου, η οποία μπορεί να εκδοθεί και μεταγενέστερα κατά το άρθρο 537 ΚΠΔ¹⁴⁶. Έχει ωστόσο υποστηριχθεί και η άποψη¹⁴⁷ ότι στην περίπτωση που η απόφαση με την οποία αναγνωρίζεται η υποχρέωση αποζημίωσης καταστεί αμετάκλητη μεταγενέστερα, η διετία υπολογίζεται από αυτό το χρονικό σημείο, κατ' αναλογική εφαρμογή του άρθρου 251 ΑΚ, εφόσον από τότε μόνο καθίσταται δυνατή η δικαστική επιδίωξη του οριστικού καθορισμού αποζημίωσης. Επίσης έχει υποστηριχθεί η θέση ότι η σχετική πρόβλεψη δεν συνιστά παραγραφή της αξίωσης αποζημίωσης αλλά αποτελεί αποκλειστική προθεσμία εντός της οποίας πρέπει να ασκηθεί η αγωγή ενώπιον των πολιτικών δικαστηρίων για την οριστική επιδίκαση του ποσού της αποζημίωσης που οφείλεται. Συγκεκριμένα, έχει λεχθεί¹⁴⁸ ότι η οριστικοποίηση του ποσού της επιδικασθείσας αποζημίωσης που επέρχεται ως απόρροια της παράλειψης έγερσης αγωγής εκ μέρους του δικαιούχου ή του Δημοσίου, έρχεται σε αντίφαση με την παραγραφή της αξίωσης της αποζημίωσης μετά την παρέλευση της διετίας. Και τούτο, τη στιγμή μάλιστα που το ποινικό δικαστήριο έχει αποφανθεί αμετάκλητα για την υποχρέωση του Δημοσίου να αποζημιώσει και η σχετική απόφαση, που κατοχυρώνει δικαίωμα αποζημίωσης, έχει ισχύ δεδικασμένου. Σύμφωνα με τη θέση αυτή, η ρύθμιση για βραχυπρόθεσμη -διετή- παραγραφή, μετά την αναγνώριση του δικαιώματος με δύναμη δεδικασμένου, δεν βρίσκει δικαιολογητική βάση και έρχεται σε αντίθεση προς το βασικό κανόνα του αστικού δικαίου, σύμφωνα με τον οποίο, μετά τη βεβαίωση με δύναμη δεδικασμένου του δικαιώματος, επέρχεται επιμήκυνση της παραγραφής και των παραγόμενων κατ' αρχήν από αυτό

¹⁴⁶ Δαλακούρας Θ., ό.π., σελ 94, Καρράς Αργ., ΚΠΔ, ό.π. σελ. 1077, Κονταξή Αθ., ΚΠΔ, ό.π., σελ. 3420, Μπουρόπουλος Α, ΕρμΚΠΔ, σελ. 342, ΑΠ 1279/2014 ΤΝΠ Νόμος

¹⁴⁷ Χαμηλοθώρης Ι., ό.π. σελ. 1324, ΑΠ 366/2013, ΤΝΠ Νόμος

¹⁴⁸ Χαμηλοθώρης Ι., ό.π. σελ. 1324

αξιώσεων (268 εδ'α'ΑΚ), επειδή μετά την τελεσίδικη δικαστική βεβαίωση δεν συντρέχει πλέον λόγος της ταχείας δικαστικής εκκαθάρισης της αξίωσης και της αποφυγής επισφαλών αμφισβητήσεων και αβεβαιοτήτων. Ενόψει τούτων υποστηρίχτηκε ότι η διετία του άρθρου 539§2 ΚΠΔ αναφέρεται στον οριστικό καθορισμό της αποζημίωσης από το πολιτικό δικαστήριο και όχι στην αξίωση αποζημίωσης.

Περαιτέρω, σύμφωνα με το άρθρο 539§3εδ.α' ΚΠΔ, η αξίωση αποζημίωσης μεταβιβάζεται στους κληρονόμους εκείνου που ζημιώθηκε, αφού αναγνωρισθεί από το ποινικό δικαστήριο η σχετική υποχρέωση, ενώ σύμφωνα με το άρθρο 539§3εδ. β' ΚΠΔ, η αξίωση μπορεί να εκχωρηθεί ή να κατασχεθεί μόνο εφόσον η απόφαση που την επιδικάζει γίνει τελεσίδικη, διαφορετικά τόσο η εκχώρηση όσο και η κατάσχεση της αποζημίωσης είναι άκυρες.

Το αντικείμενο της αξίωσης της αποζημίωσης

Σύμφωνα με τα οριζόμενα στο άρθρο 540 ΚΠΔ, αντικείμενο της αξίωσης αποζημίωσης στα πολιτικά δικαστήρια είναι κάθε περιουσιακή ζημία τόσο θετική όσο και αποθετική που προκλήθηκε από την ολική ή μερική εκτέλεση της ποινής ή της προσωρινής κράτησης, σε εκείνον που κρατήθηκε προσωρινά ή καταδικάστηκε, κρατήθηκε και μετέπειτα αθώωθηκε, αλλά και η ηθική βλάβη που αυτός υπέστη. Ως περιουσιακή ζημία νοείται κάθε χειροτέρευση της οικονομικής κατάστασης του δικαιούχου, που προκλήθηκε από την άδικη καταδίκη ή την προσωρινή κράτηση και περιλαμβάνει τόσο τη μείωση της υπάρχουσας περιουσίας (θετική ζημία) όσο και το κατά τη συνήθη πορεία των πραγμάτων ή από τις ειδικές περιστάσεις και ιδιαίτερα από τα προπαρασκευαστικά μέτρα που λήφθηκαν προσδοκώμενο (διαφυγόν) κέρδος¹⁴⁹. Η υλική ζημία, θετική ή αποθετική καθώς και η ηθική βλάβη θα πρέπει να είναι απότοκος της εκτέλεσης της ποινής ή της προσωρινής κράτησης, προκειμένου να αποζημιωθεί ο αθωωθείς¹⁵⁰, για την αποζημίωση δε λαμβάνεται υπόψη ο πραγματικός χρόνος στέρησης της ελευθερίας του. Στην περίπτωση δηλαδή που δεν εξακριβώνεται in concreto σχέση αιτίου και αιτιατού κατά τις διατάξεις του ΑΚ, η δε ζημία θα επερχόταν ούτως ή άλλως εξαιτίας άλλου γεγονότος άσχετου με την καταδίκη ή την προσωρινή κράτηση, η συγκεκριμένη ζημία δεν αποτελεί αντικείμενο

¹⁴⁹ **Δαλακούρας Θ.**, ό.π., σελ. 94. Περαιτέρω δε περιουσιακή ζημία μπορεί να θεωρηθεί η απώλεια μισθού ή εισοδήματος (ενδ. ΠεντΕφΘεσ 785/2003), η απώλεια των ενσήμων, η απώλεια της θέσης εργασίας, τα έξοδα για την αποκατάσταση της υγείας του αθωωθέντος που επλήγη εντός της φυλακής καθώς και τα έξοδα για την υπεράσπισή του.

¹⁵⁰ **Δαλακούρας Θ.**, ό.π., σελ. 94, **Κουράκης Ν.**, ό.π. Υπερ 1998, σελ. 489

αξίωσης για αποζημίωση¹⁵¹. Περαιτέρω, αναφορικά με την ηθική βλάβη σημειώνεται ότι παρόλο που η ευθύνη του Δημοσίου είναι αντικειμενική, δεν προϋποθέτει δηλαδή παράνομη και υπαίτια συμπεριφορά, εφόσον ο νομοθέτης θέλησε να αποκαταστήσει και την ηθική βλάβη του αθωθέντα ουσιαστικά έκρινε ότι πρέπει να παρέχεται χρηματική ικανοποίηση και στις περιπτώσεις αντικειμενικής ευθύνης¹⁵². Επιπλέον, για τον προσδιορισμό της αποζημίωσης λαμβάνονται υπόψη τα όρια των άρθρων 536 και 539 ΚΠΔ, σύμφωνα με την πρόβλεψη του άρθρου 540§1εδ.β' ΚΠΔ, πλην όμως αυτά δεν αφορούν τους δικαιούχους διατροφής του άρθρου 534 ΚΠΔ, για τους οποίους η επιδικασθείσα αποζημίωση μπορεί να ανέρχεται σε οιοδήποτε ποσό θεωρηθεί εύλογο από το δικαστήριο.

Αυτός που καταδικάστηκε σε ποινή μικρότερη αυτής που αρχικώς επιβλήθηκε άδικα δεν δικαιούται σε αποζημίωση για υλική ζημία, σε περίπτωση που η διάρκεια της εκτιθείσας ποινής δεν υπερέβη τη μικρότερη που επιβλήθηκε, διότι στην περίπτωση αυτή επειδή λείπει το αντικείμενό της¹⁵³. Σε περίπτωση καταδίκης σε μικρότερη ποινή, το δικαίωμα για αποζημίωση εκτείνεται μόνον στη διαφορά της χρονικής διάρκειας που προκύπτει. Ως εκτέλεση της ποινής θεωρείται και η προσωρινή κράτηση που υπολογίστηκε σ' αυτή, κατ' άρθρο 540§2 ΚΠΔ. Τέλος στην προσωρινή κράτηση υπολογίζεται και η κράτηση που έγινε πριν από αυτήν με ένταλμα της ανακριτικής αρχής για την πράξη για την οποία διατάχθηκε προσωρινή κράτηση, κατ' άρθρο 540§3 ΚΠΔ.

Ε. Η υποκατάσταση του Δημοσίου στα δικαιώματα του ζημιωμένου

Σύμφωνα με τα οριζόμενα στο άρθρο 541 ΚΠΔ, το Δημόσιο υποκαθίσταται αυτοδίκαια στα δικαιώματα του ζημιωθέντος, ως ειδικός διάδοχός του και μέχρι το ποσό της αποζημίωσης που πληρώθηκε, δύναται δε να στραφεί -κατά τη διατύπωση του νόμου- εναντίον οιοδήποτε που με παράνομη ενέργεια έγινε αίτιος να καταδικασθεί ή προσωρινά να κρατηθεί εκείνος που ζημιώθηκε. Περαιτέρω, στη δεύτερη παράγραφο του άρθρου προβλέπεται ότι οι δικαστικοί λειτουργοί που λαμβάνουν τις αποφάσεις τους σύμφωνα με το νόμο δεν ευθύνονται για καταδίκη ή προσωρινή κράτηση που επέβαλαν, εκτός αν δεν ενήργησαν στο πλαίσιο των καθηκόντων τους και θεμελιώνεται σε βάρος τους ποινικό αδίκημα.

¹⁵¹ Δαλακούρας Θ., ό.π., σελ. 94

¹⁵² Χαμηλοθώρης Ι., ό.π. σελ. 1324 επ.

¹⁵³ Κονταξής ΑΘ., ΚΠΔ, ό.π. σελ. 3422, Μπουρόπουλος Α., ΕρμΚΠΔ, ό.π. σελ. 343

Υπό την προγενέστερη πρόβλεψη, προ της τροποποίησης με το Ν. 2915/2001, η σχετική τότε ρύθμιση, όπως επισημαίνεται και στην Εισηγητική Έκθεση του νόμου, αποτελούσε τη βασική αιτία της απροθυμίας των δικαστών να αναγνωρίσουν την υποχρέωση του Δημοσίου για αποζημίωση σε όσους κρατήθηκαν και μετέπειτα αθωώθηκαν, εφαρμόζοντας τις σχετικές διατάξεις των άρθρων 533-545 ΚΠΔ. Και τούτο διότι κατά το σύστημα που ίσχυε πριν την τροποποίηση των διατάξεων για την αποζημίωση από το άρθρο 26 του Ν. 2915/2001, το Δημόσιο μπορούσε να στραφεί με αγωγή κακοδικίας κατά των δικαστικών λειτουργών που εξέδωσαν την απόφαση, βάσει της οποίας είχε στερηθεί της ελευθερίας του κάποιος που στη συνέχεια αθωώθηκε¹⁵⁴. Η αρνητική στάση και η επιφυλακτικότητα των δικαστών για επιδίκαση αποζημίωσης διατηρούνταν παρά την επαρκή προστασία που τους παρείχε η επίσης καταργηθείσα με το άρθρο 26 του Ν. 2915/2001 διάταξη του άρθρου 536 παρ. 1 εδ. γ' ΚΠΔ, με την οποία το δικαστήριο κατά την απόφασή του σχετικά με την υποχρέωση αποζημίωσης μπορούσε να αποκλείσει τη δυνατότητα αναγωγής του Δημοσίου εναντίον των δικαστών που επέβαλαν την καταδίκη ή την προσωρινή κράτηση, κρίνοντας ότι η καταδίκη ή η προσωρινή κράτηση δεν οφείλεται σε παράνομη ενέργειά τους, χωρίς να επιτρέπεται σε κανένα δικαστήριο να κρίνει μετέπειτα το ίδιο ζήτημα, προκειμένου να εφαρμόσει το άρθρο 541 ΚΠΔ¹⁵⁵. Ωστόσο, η αναφορά στο παλαιό άρθρο 541 ΚΠΔ της δυνατότητας του Δημοσίου να στραφεί εναντίον δικαστικών λειτουργών για το ποσό της αποζημίωσης που πληρώθηκε, λειτουργούσε ανασταλτικά για την εφαρμογή του θεσμού της αποζημίωσης, έχοντας τελικά ως αποτέλεσμα την παρέκκλιση του σκοπού της αποζημίωσης και τη μετατροπή του θεσμού σε μηχανισμό προστασίας του δημοσίου ταμείου¹⁵⁶, μέχρι την τροποποίηση της σχετικής διάταξης, η οποία ρητά πλέον προβλέπει ότι οι δικαστικοί λειτουργοί δεν ευθύνονται για καταδίκη ή προσωρινή κράτηση που επέβαλαν, εκτός εάν δεν ενήργησαν μέσα στο πλαίσιο των καθηκόντων τους οπότε τότε μόνο θεμελιώνεται σε βάρος τους ποινικό αδίκημα, όπως επί παραδείγματι η παράβαση καθήκοντος. Σημειώνεται ότι ο θεσμός της αποζημίωσης εκείνων που κρατήθηκαν και μετέπειτα αθωώθηκαν αποτελεί τη μοναδική περίπτωση, που θεμελιώνεται ευθύνη του Δημοσίου για

¹⁵⁴Το παλαιό άρθρο 541 ΚΠΔ προέβλεπε: «Έως το ποσό της αποζημίωσης που πληρώθηκε, το δημόσιο υποκαθίσταται αυτοδικαίως στα δικαιώματα του ζημιωμένου, ως ειδικός διάδοχος, εναντίον οποιουδήποτε που με παράνομη ενέργεια έγινε αίτιος να καταδικασθεί ή προσωρινά να κρατηθεί αυτός που ζημιώθηκε. Εναντίον του δικαστή ή του ανακριτικού υπαλλήλου γίνεται τούτο σύμφωνα με τις διατάξεις για την αγωγή κακοδικίας.»

¹⁵⁵Δαλακούρας Θ., ό.π., σελ. 96, Καρράς Αργ., ό.π., ΚΠΔ, σελ. 1078, Μαργαρίτης Λ., ό.π., ΕρμΚΠΔ, σελ. 3439

¹⁵⁶Δαλακούρας Θ., ό.π., σελ. 96

πράξεις δικαστικών οργάνων, ενώ κατά κανόνα το Δημόσιο είναι ανεύθυνο για τις πράξεις των οργάνων αυτών, κατά των οποίων μπορεί ο ζημιωθείς να στραφεί ευθέως σύμφωνα με το άρθρο 99 του Συντάγματος, με αγωγή κακοδικίας¹⁵⁷.

Σύμφωνα λοιπόν με την πρόβλεψη του άρθρου 541 ΚΠΔ, όπως ισχύει σήμερα, σε περίπτωση που το Δημόσιο κληθεί να πληρώσει αποζημίωση είτε στον αθωωθέντα που είχε στερηθεί την ελευθερία του είτε στα οικονομικώς εξαρτημένα από αυτόν πρόσωπα, υποκαθίσταται αυτοδικαίως στα δικαιώματα του ζημιωμένου, ως ειδικός διάδοχος, εναντίον οποιουδήποτε είτε είναι υπάλληλος είτε ιδιώτης που με παράνομη ενέργεια έγινε αίτιος να καταδικασθεί ή προσωρινά να κρατηθεί αυτός που ζημιώθηκε και μέχρι το ποσό της αποζημίωσης που πληρώθηκε. Η υποκατάσταση του Δημοσίου στα δικαιώματα του ζημιωμένου επέρχεται αυτοδίκαια δυνάμει της διάταξης του νόμου, χωρίς να απαιτείται άλλη δικαστική ή εξώδικη ενέργεια¹⁵⁸. Υπαίτιος της καταδίκης ή της προσωρινής κράτησης αυτού που ζημιώθηκε, κατά του οποίου δύναται να στραφεί το Δημόσιο μπορεί να θεωρηθεί ο μηνυτής ή εγκαλέσας, ο ψευδομαρτυρήσας ή κάποιος δημόσιος υπάλληλος, οπότε στην περίπτωση αυτή το Δημόσιο μπορεί να στραφεί κατά αυτού του τελευταίου υπό τις προϋποθέσεις του άρθρου 85§1 του Υπαλληλικού Κώδικα¹⁵⁹. Περαιτέρω, υπαίτιος μπορεί να είναι και ο δικαστικός λειτουργός που εξέδωσε την απόφαση με την οποία στερήθηκε την ελευθερία του ο καταδικασθείς υπό τις προϋποθέσεις του άρθρου 541 ΚΠΔ, ως προελέχθη. Για την αναγωγή του Δημοσίου κατά του υπαιτίου της καταδίκης ή της προσωρινής κράτησης δεν είναι απαραίτητο να έχει προηγηθεί η άσκηση ποινικής δίωξης εις βάρος του, αντίθετα απαιτείται άσκηση ποινικής δίωξης εναντίον των δικαστικών λειτουργών για τη θεμελίωση της ευθύνης τους εναντίον του Δημοσίου που κατέβαλε αποζημίωση για την καταδίκη ή την προσωρινή κράτηση που επέβαλαν¹⁶⁰. Το Δημόσιο εγείρει κατά του υπαιτίου κοινή αγωγή αποζημίωσης (ενοχική) στα καθ' ύλη και κατά τόπο αρμόδια πολιτικά δικαστήρια, κατά δικαστή ή ανακριτικού υπαλλήλου όμως στρέφεται

¹⁵⁷Μαργαρίτης Λ., ό.π., ΕρμΚΠΔ, σελ. 3440

¹⁵⁸Δαλακούρας Θ., ό.π., σελ. 96

¹⁵⁹σχετικά σε Ζησιάδη Ι., ό.π., σελ. 696, Κουράκη Ν., ό.π. Υπερ 1998, σελ. 489, Μπουρόπουλο Α., ό.π. ΕρμΚΠΔ, σελ. 344

¹⁶⁰Κονταξής Αθ., ό.π. ΚΠΔ, σελ. 3422

μόνον με αγωγή κακοδικίας, σύμφωνα με τα οριζόμενα στο άρθρο 99 του Συντάγματος και στο Ν. 693/1977¹⁶¹.

ΣΤ. Επιστροφή της καταβληθείσας αποζημίωσης στο Δημόσιο

Στο άρθρο 545 ΚΠΔ προβλέπεται η επιστροφή της αποζημίωσης που καταβλήθηκε από το Δημόσιο, καθορίζονται δε οι προϋποθέσεις υπό τις οποίες επιστρέφεται αυτή από τα πρόσωπα που την εισέπραξαν. Συγκεκριμένα το καταβληθέν ποσό της αποζημίωσης επιστρέφεται στο Δημόσιο εφόσον διαταχθεί η επανάληψη της διαδικασίας, κατά το άρθρο 526 ΚΠΔ, σε βάρος εκείνου που αθώωθηκε αμετάκλητα, επαναληφθεί η συζήτηση κατά τα οριζόμενα στο άρθρο 530 ΚΠΔ και εκδοθεί απόφαση με την οποία καταδικάζεται αμετάκλητα ο αθωωθείς. Μετά την τροποποίηση των διατάξεων του άρθρου 545 ΚΠΔ, δεν αρκεί απλώς να διαταχθεί η επανάληψη της διαδικασίας αλλά απαιτείται να εκδοθεί αμετάκλητη καταδικαστική απόφαση. Το ποσό που είχε αποδοθεί στον καταδικασθέντα διεκδικείται από το Δημόσιο και εισπράττεται κατά τις διατάξεις του ΚΕΔΕ¹⁶². Η υποχρέωση για επιστροφή του συνόλου της αποζημίωσης υφίσταται εφόσον η καταδικαστική απόφαση επιβάλλει ποινή που υπερκαλύπτει τη διάρκεια της στέρησης της ελευθερίας του καταδικασμένου, διότι σε διαφορετική περίπτωση, αν δηλαδή η καταδικαστική απόφαση επιβάλλει ποινή μικρότερη της διάρκειας στέρησης στέρησης της ελευθερίας του καταδικασμένου που είχε επιβληθεί αρχικά, η υποχρέωση επιστροφής της αποζημίωσης προς το Δημόσιο αφορά μόνο το επί πλέον ποσό, δηλαδή το ποσό που καλύπτει τη διάρκεια στέρησης της ελευθερίας που επιβλήθηκε με τη νέα καταδικαστική απόφαση και για το οποίο δεν υπάρχει δικαίωμα αποζημίωσης, ενώ το υπόλοιπο ποσό παραμένει σ' αυτόν που το εισέπραξε. Περαιτέρω, σε περίπτωση που το αρμόδιο, σύμφωνα με τα άρθρα 528§1 και 530 ΚΠΔ δικαστήριο ή συμβούλιο κηρύξει εκ νέου τον κατηγορούμενο αθώο θα αποφασίσει για την υποχρέωση αποζημίωσης του Δημοσίου, χωρίς να δεσμεύεται από την προηγούμενη σχετική απόφαση, η οποία έχει πλέον αποβάλει την ισχύ της¹⁶³.

¹⁶¹ Δαλακούρας Θ., ό.π., σελ. 96 και αναλυτικά σε εκεί παραπεμπόμενους

¹⁶² Μαργαρίτης Μ., ό.π. ΕρμΚΠΔ, σελ. 1141

¹⁶³ Μαργαρίτης Λ., ό.π. «ΚΠΔ – Ερμηνεία κατ' άρθρο», σελ. 3442

Ζ. Εφαρμογή διατάξεων αποζημίωσης στον Άρειο Πάγο και στα υπόλοιπα δικαστήρια.

Η εφαρμογή των διατάξεων των άρθρων 533-541 ΚΠΔ σχετικά με τις προϋποθέσεις και τη διαδικασία αναγνώρισης της υποχρέωσης του Δημοσίου για αποζημίωση εκείνων που κρατήθηκαν και μετέπειτα αθωώθηκαν επεκτείνεται και στον Άρειο Πάγο, σύμφωνα με τα οριζόμενα στο άρθρο 542§1 ΚΠΔ¹⁶⁴. Περαιτέρω, εφαρμογής τυγχάνουν οι σχετικές διατάξεις σύμφωνα με τη δεύτερη παράγραφο του άρθρου 542 ΚΠΔ και στα στρατιωτικά δικαστήρια, στην έννοια δε των στρατιωτικών δικαστηρίων υπάγονται το Ναυτοδικείο καθώς και το Αναθεωρητικό¹⁶⁵. Υπό την προηγούμενη μορφή του άρθρου 542§2 ΚΠΔ, προ της τροποποίησής του από το άρθρο 26 Ν. 2915/2001, προέβλεπε επιπρόσθετα ότι οι ίδιες διατάξεις εφαρμόζονται και από τα έκτακτα δικαστήρια. Η αναφορά όμως στα έκτακτα δικαστήρια, όπως έχει υποστηριχθεί¹⁶⁶, ορθώς καταργήθηκε ως εσφαλμένη ενόψει του άρθρου 8 εδ. β' του Συντάγματος, επισημαίνοντας όμως ότι θα πρέπει να γίνει δεκτή η αναλογική εφαρμογή των σχετικών διατάξεων σε περίπτωση που μπορεί να ανακύψει αντίστοιχο ζήτημα ως προς τα υπόλοιπα –εκτός από τα στρατιωτικά – «ειδικά» δικαστήρια που προβλέπονται από το ίδιο το Σύνταγμα.

¹⁶⁴Κατ' εφαρμογή των κείμενων διατάξεων περί αποζημίωσης των κρατηθέντων και μετέπειτα αθωωθέντων η ΑΠ 261/1956, ΠοινΧρ ΣΤ', 1956, 506, έκανε δεκτό ότι εφόσον κηρύχθηκε αθώος ο κατηγορούμενος κατόπιν επαναλήψεως της διαδικασίας, με απόφαση που εκδόθηκε ερήμην του, χωρίς το δικαστήριο να αποφανθεί για την υποχρέωση αποζημίωσης του Δημοσίου, νομίμως εισάγεται η σχετική αίτηση ενώπιον του Αρείου Πάγου σε συμβούλιο, υπό την προϋπόθεση ότι υποβλήθηκε εμπροθέσμως, δηλαδή πριν την κοινοποίηση της αθωωτικής απόφασης.

¹⁶⁵Κονταξής ΑΘ., ό.π. ΕρμΚΠΔ, σελ. 3423

¹⁶⁶Καρράς Αργ., ό.π. ΚΠΔ, σελ. 1078

H. Αντί Επιλόγου

Αν η παρούσα προσπάθεια πρέπει να κλείσει με κάποιες συνοπτικές παρατηρήσεις, δέον όπως κινηθούν αυτές σε δύο άξονες· ο πρώτος εντοπίζεται στην αδιαμφισβήτητη παραδοχή ότι ο θεσμός της υπό του Δημοσίου αποζημίωσης των ανομιμοποίητα κρατηθέντων και μετέπειτα αθωωθέντων αποτελεί αναμφίβολα γνώρισμα ευνομούμενης πολιτείας, ο δε δεύτερος αφορά στην επίσης αυτονόητη παραδοχή ότι το νομικό σφάλμα -ως σφάλμα ανθρώπινο- και ως επέκταση αυτού η δικαστική πλάνη δεν είναι δυνατό μεν να εξοβελισθεί εντελώς από το δικαιοσύνη μας σύστημα, πρέπει όμως να περιορίζεται στα προσήκοντα όρια. Σε συνέχεια όλων όσων ελέχθησαν ανωτέρω, δεν καταλείπεται αμφιβολία ότι η νομοθετική παρέμβαση με το ν. 2915/2001 και ουσιαστική υπήρξε και ιδιαιτέρως εύστοχη, κατάφερε δε σε μεγάλο βαθμό να επιτύχει το επιδιωκόμενο· την εξυγίανση του θεσμού. Και τούτο σε μεγάλο βαθμό, όπως άλλωστε κατεδείχθη και από τη μεταστροφή της νομολογίας και την επιδίκαση πλέον αποζημιώσεων σε πολλές περιπτώσεις δικαιούχων που στερήθηκαν την ελευθερία τους “άδικα”. Ωστόσο, όπως έχει άλλωστε υποστηριχθεί και στη θεωρία¹⁶⁷ -και εύλογα- οι νέες ρυθμίσεις, παρά την ιδιαίτερα θετική -σε γενικές γραμμές- εικόνα τους, έχουν δημιουργήσει ερμηνευτικά προβλήματα, ως εξετέθη και ανωτέρω. Υπό την ισχύ του νέου νόμου οπότε ο δικαστικός λειτουργός είναι προφανώς πιο προστατευμένος, θα έπρεπε να είναι κατά λογική ακολουθία και πιο δεκτικός σε αιτήματα αποζημίωσης. Περαιτέρω, τη στιγμή που τα όρια του ύψους της αποζημίωσης για περιουσιακή ζημία και ηθική βλάβη παραμένουν εξαιρετικά στενά, το κράτος εμφανίζεται ιδιαιτέρως φειδωλό, λησμονώντας ότι η προστασία του δημόσιου ταμείου είναι ανεπίτρεπτο να στρέφεται εις βάρος του θύματος της ποινικής καταστολής, παρά την όποια δυσχερή οικονομική συγκυρία. Η συσταλτική ερμηνεία των κείμενων διατάξεων ή η ολοσχερής “εγκατάλειψη” του όρου αποζημίωση και της σύνδεσης του δικαιώματος αποκατάστασης του αθωωθέντος με τα άρθρα 914 επ. του ΑΚ, αποτελούν θέσεις που έχουν εκφραστεί, ως προτάσεις για την περαιτέρω αναμόρφωση του θεσμού. Σε κάθε περίπτωση πάντως, όποια λύση και αν ακολουθηθεί στο μέλλον για τη θωράκιση και εξέλιξη του θεσμού και για να καταστούν αρτιότερες νομοτεχνικά και δικαιοπολιτικά πιο εύστοχες και αποτελεσματικές οι κείμενες διατάξεις, το πρίσμα του ανθρωποκεντρικού χαρακτήρα της πρόβλεψης δέον όπως παραμείνει σταθερό και αδιάρρηκτο.

¹⁶⁷Καρράς Αργ., ό.π. ΕρμΚΠΔ, σελ. 934, Σπυρόπουλος Φ., ό.π. σελ. 976 επ.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

α) Βιβλιογραφία – Αρθρογραφία – Μελέτες

- **Αμύγδαλος Ν.**, «Ο θεσμός της αποζημίωσης των αδίκως καταδικασθέντων και η εν τη πράξει εφαρμογή του», ΠoinΧρ ΛΔ, 1984, 982 επ.
- **Βαρελάς Δ.**, Άρθρο 535 ΚΠΔ «Πότε δεν δικαιούνται αποζημίωση οι άδικα καταδικασμένοι ή προσωρινά κρατούμενοι.» Κριτική θεώρηση, ΝοΒ 1987. 849 επ.
- **Βουγιούκας Κ.**, «Ποινικόν Δικονομικόν Δίκαιον», Ζ΄ έκδοσις, τεύχος ΙΙ, 1988.
- **Γιδόπουλος Λ.**, «Ο νόμος 4975», Αθήνα, 1931.
- **Γιώτης**, «Η αποζημίωση των αδίκως καταδικασθέντων ή προφυλακισθέντων κατά τον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας (άρθρα 536 παρ. 1 και 537 παρ. 2 ΚΠΔ)», Θέμις 1951, 87 επ.
- **Δαλακούρας Θ.**, «Κριτικές παρατηρήσεις στο θεσμό της αποζημίωσης των άδικα καταδικασθέντων ή προσωρινά κρατηθέντων», Αρμεν. – ΕπιστημΕπετηρ ΔΣΘ, τ.9, 1988, σελ. 71 επ.
- **Δέδες Χρ.**, «Ποινική Δικονομία», έκδοσις Πέμπτη, 1978.
- **Δαλακούρας Θ.**, «Επανάληψη της Διαδικασίας - Συστηματική θεώρηση του κατ' άρθρο 525 ΚΠΔ ενδίκου βοηθήματος και των λόγων θεμελίωσής του», Εκδόσεις Δίκαιο και Οικονομία – Π. Ν. Σάκκουλας, 2007
- **Ζαχαριάδης Αθ.**, «Παρατηρήσεις σε απόφαση ΕΔΔΑ της 21.2.2002, Α. Sajtos κατά Ελλάδος», ΠοινΔικ 2002, 1038.
- **Ζημιανίτης Δ.**, «Η αποζημίωση των αδίκως καταδικασθέντων ή προσωρινώς κρατηθέντων, υπό το πρίσμα των πρόσφατων αποφάσεων του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου», ΕΕΕυρΔ 2001, 315 επ.
- **Ζημιανίτης Δ.**, «Παρατηρήσεις στην από 17.10.2000 απόφαση ΕΔΔΑ- Υπόθεση Καρακάσης κατά Ελλάδος», ΠοινΔικ 2001, 156 επ.
- **Ζησιάδης Ι.**, «Ποινική Δικονομία», τόμος τρίτος, έκδοσις Τρίτη, 1977
- **Καρράς Αργ.**, «Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο», Τρίτη έκδοσις, 2007
- **Καρράς Αργ.**, «Κώδικας Ποινικής Δικονομίας», Νομική Βιβλιοθήκη, Τρίτη έκδοσις, 2016

- **Κοκκινάκης Κρ.**, «*Η αποζημίωση εκείνων που κρατήθηκαν και μετέπειτα αθωώθηκαν*», Συνήγορος 2002, 112 επ.
- **Κονταξής Αθ.**, «*Κώδικας Ποινικής Δικονομίας*», Τόμος Δεύτερος, Δ΄ έκδοση, 2006
- **Κορνηλάκης Π.**, «*Ειδικό Ενοχικό Δίκαιο*», εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2002
- **Κουράκης Ν.**, «*Δικαστικές Πλάνες και αποζημίωση των θυμάτων τους – Με αφορμή τη συμπλήρωση 5ετίας από την εισαγωγή της νέας νομοθεσίας*», ΠΛογ 2005, 1885
- **Κουράκης Ν.**, «*Ο θεσμός της αποζημίωσης καταδικασθέντων ή (προσωρινά) κρατηθέντων που μετέπειτα αθωώθηκαν. Η Λυδία Λίθος του Δικαιοκρατικού μας Συστήματος, σε : Τιμητικό Τόμο για τον Καθηγητή Γέωργιο – Αλέξανδρο Μαγκάκη (με επιμ. G. Bemann και Δ. Σπινέλλη)*», Αθήνα – Κομοτηνή, 1999, σελ. 501, Υπεράσπιση 1998, σελ. 481 επ.
- **Κουράκης Ν.**, «*Ποινικές διατάξεις που μένουν ανεφάρμοστες. - Ένα κρίσιμο πρόβλημα της αντεγκληματικής πολιτικής.*», ΠοινΛογ 2001, 2175-2179
- **Κτιστάκης Γ.**, «*Παρατηρήσεις στην ΕυρΕπΔικΑνθρ – Υπόθεση Γούτσος κατά Ελλάδος*», Υπερ 2000, 392 επ.
- **Μανωλεδάκης Ι.**, σε: «*Ερμηνεία του Συντάγματος*», Γιώργος Κασιμάτης – Κώστας Μαυριάς, Τόμος Α΄, Δεύτερη Έκδοση, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2003, σελ. 10
- **Μαργαρίτης Λ.**, «*Εφαρμοσμένη Ποινική Δικονομία*», τόμος τέταρτος, Εκτέλεση Ποινών, Β΄ έκδοση, 2006.
- **Μαργαρίτης Λ.**, «*Η αποζημίωση εκείνων που κρατήθηκαν και μετέπειτα αθωώθηκαν και ο πρόσφατος νόμος 2915/2001: Μία πρώτη προσέγγιση των νέων προβλέψεων*», ΠοινΔικ 2001, 750 επ. και ΠοινΔικ 2004, 1148
- **Μαργαρίτης Μ.**, «*Κώδικας Ποινικής Δικονομίας – Ερμηνεία κατ' άρθρο*», Αντ. Ν. Σάκκουλας, 2008
- **Ματσούκης Ευ.**, «*Η αποζημίωση για άδικη κράτηση και καταδίκη*», ΠραξΛογΠΔ 2001, 633
- **Μπουρόπουλος Α.**, «*Ερμηνεία του Κώδικος Ποινικής Δικονομίας*», τ. Β΄, β΄ έκδοση, 1957
- **Παπαδάτος Π.**, «*Η αποζημίωση των θυμάτων του εγκλήματος από την Πολιτεία*», 1981

- **Ρήγος Γ.**, «Αποζημίωση εκείνων που άδικα κρατήθηκαν προσωρινά – Μερικές Σκέψεις», ΑρχΝ 1994, 1 επ.
- **Σιώπης Γ.**, «Αστική Ευθύνη του κράτους από διακαστική συμπεριφορά στις περιπτώσεις άδικης ή παράνομης προσωρινής κρατήσεως ή καταδίκης σε στέρηση της προσωπικής ελευθερίας», ΠοινΧρ ΜΘ', 1999, 92 επ.
- **Σπυρόπουλος Φ.**, «Η υπαιτιότητα του Κράτους στην περίπτωση αποζημίωσης κρατηθέντων και μετέπειτα αθωωθέντων – Σκέψεις για τη σχέση των άρθρων 533 επ. ΚΠΔ με τα άρθρα 914 επ. ΑΚ – De lege ferenda», ΠοινΔικ 2009, 972
- **Στάικος Αντ.**, «Επίτομος Ερμηνεία Ελληνικής Ποινικής Δικονομίας», 1952
- **Συλίκος Γ.**, «Παρατηρήσεις στην από 29.5.1997 απόφαση ΕΔΔΑ – Υπόθεση Γεωργιάδης κατά Ελλάδος», ΠοινΔικ 1998, 668 επ.
- **Τούσης Α.**, «Κώδικας Ποινικής Δικονομίας», έκδ. Β', 1977
- **Χαμηλοθώρης Ι.**, «Η αποζημίωση των προσώπων που κρατήθηκαν και μετέπειτα αθωώθηκαν», ΠοινΔικ 2010, 1311 επ.
- **Χρυσόγονος Κ.**, «Ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα», Τρίτη Αναθεωρημένη Έκδοση, Νομική Βιβλιοθήκη, 2006
- **Ψαρούδα – Μπενάκη Α.**, «Νέος γερμανικός νόμος περί αποζημιώσεως των αδικώς προφυλακισθέντων και καταδικασθέντων», ΠοινΧρ 1970, 832.

β) Μνημονευόμενη Νομολογία

- **ΕΔΔΑ** απόφαση της 17.10.2000 - *Υπόθεση Καρακάσης κατά Ελλάδας*, ΠοινΔικ 2/2001, 156 – Παρατηρήσεις Γ. Ζημιανίτη.
- **ΕΔΔΑ** απόφαση της 21.03.2001 - Υπόθεση *A. Sajtos κατά Ελλάδας*, ΠοινΔικ 10/2002, 1038 – Παρατηρήσεις Αθ. Ζαχαριάδη.
- **ΕΔΔΑ** απόφαση της 29.05.1997 - Υπόθεση *Γεωργιάδης κατά Ελλάδας*, ΠοινΔικ 6/1998, 665 – Παρατηρήσεις Ι. Συλίκου.
- **ΕΔΔΑ** απόφαση της 29.05.1997 - Υπόθεση *Τσίρλης και Κουλούμπας κατά Ελλάδας*, ΠοινΧρ ΜΗ' 1998, 832 – Παρατηρήσεις Στ. Σταύρου
- **ΕυρΕπΔικΑνθρ** απόφαση της 16.04.1998 - *Υπόθεση Γούτσος κατά Ελλάδος*, Υπερ 2000, 392 – Παρατηρήσεις Γ. Κτιστάκη
- **ΕυρΕπΔικΑνθρ** απόφαση της 15.04.1999 - *Υπόθεση Andy Sinnesael κατά Ελλάδος*, ΠοινΔικ 1999, 627
- **ΑΠ 261/1956**, Ποιν Χρον ΣΤ' 1956, 506
- **ΑΠ 97/1957**, Ποιν. Χρον. Ζ' 1957, 247
- **ΑΠ 206/1958**, ΠοινΧρ Η' 1958, 493
- **ΑΠ 39/1960**, ΠοινΧρ Γ' 1960, 208
- **ΣυμβΑΠ 3/1963**, Ποιν. Χρ. ΙΓ' 1963, 159
- **ΣυμβΑΠ 202/1963**, Ποιν. Χρ. ΙΓ' 1963, 435
- **ΑΠ 495/1967**, Ποιν. Χρ. ΙΗ' 1968, 35
- **ΠλημΑθ 2882/1968**, ΠοινΧρ ΙΗ' 1968, 496
- **ΑΠ 750/1977**, ΠοινΧρ ΚΗ', 1978, 52
- **ΕφΘεσ 540/1995**, ΠοινΧρ ΜΕ' 1995, 488
- **ΣτΕ 3587/1997**, ΤΝΠ Νόμος
- **ΤρΕφΚακΝαυπλ 39/2000**, ΠραξΛογΠΔ 2000, 45
- **ΑΠ 1876/ 2001**, ΤΝΠ Νόμος
- **ΣτΕ 3625/2001**, ΤΝΠ Νόμος
- **Τριμ Εφ Θεσ. 973/2001**, ΤΝΠ Νόμος και με παρ/σεις. Γ. Ζημιανίτη σε Αρμ 2002, 290
- **ΠεντΕφΘεσ. 508/2002**, ΤΝΠ Νόμος

- **ΠεντΕφΘεσ. 785/2003**, ΤΝΠ Νόμος
- **ΑΠ 2098/2003**, ΤΝΠ Νόμος
- **ΜΟΕΘεσ. 132/ 2003**, ΤΝΠ Νόμος
- **ΤριμΕφΠατρ 403/2004**, Αρμεν 2005.412.
- **ΠεντΕφΛαρ 210/2005**, Ποιν. Δικ 12/ 2006.1391 με παρατηρήσεις Ο. Αδάμου.
- **ΑΠ 2456/ 2005**, Ποιν. Χρ. ΝΣΤ' 2006.621.
- **ΑΠ 1961/ 2005**, Ποιν. Δικ. 2006.525.
- **ΣΤΕ 2574/ 2006**, ΤΝΠ Νόμος
- **ΣυμβΑΠ 1279/2007**, ΠοιΧρ ΝΗ', 2008, 344=ΠοινΔικ 2008, 575=ΠΛογ 2007, 904, ΤΝΠ Νόμος
- **ΣυμβΑΠ 1431/2008**, ΤΝΠ Νόμος
- **ΑΠ 2149/2008**, Ποιν. Χρ. ΝΘ' 2009, 823
- **ΑΠ 918/2008**, ΤΝΠ Νόμος
- **ΣτΕ 1011/2008**, ΤΝΠ Νόμος
- **ΣυμβΑΠ 393/2009**, ΤΝΠ Νόμος
- **ΑΠ 748/2009**, ΠοινΧρ. Ξ' 2010, 194 και ΤΝΠ Νόμος
- **ΑΠ 1738/2010**, ΤΝΠ Νόμος
- **ΑΠ 624/2010**, ΤΝΠ Νόμος
- **ΑΠ 1540/2011**, ΤΝΠ Νόμος
- **ΑΠ 293/2012**, ΤΝΠ Νόμος
- **ΑΠ 366/2013**, ΤΝΠ Νόμος
- **ΑΠ 1279/2014**, ΤΝΠ Νόμος
- **ΑΠ 448/2014**, ΤΝΠ Νόμος
- **ΑΠ 689/2014**, ΤΝΠ Νόμος
- **ΑΠ 389/2014**, ΤΝΠ Νόμος
- **ΑΠ 1279/2014**, ΤΝΠ Νόμος